

RECHTSKUNDIG WEEKBLAD

H. DE CROO, De invloed van de arresten van het Arbitragehof op het parlementaire werk 257

Rechtspraak

Grondwet – Gelijkheid en niet-discriminatie – **Arbeidsovereenkomst** – Onderscheid tussen arbeiders en bedienden – Bescherming tegen willekeurig ontslag
Arbitragehof 21 juni 2001 (*met noot van M. De Vos*, «De grondwettigheid van het onderscheid tussen arbeiders en bedienden: het Arbitragehof volhardt in de boosheid»)

271

Onrechtmatige daad – **Aansprakelijkheid** – Gebrekkige zaak – Bewaarder – Begrip – Gemeente – Verplichting de veiligheid van de wegen op haar grondgebied te handhaven – Gevolg
Cass. 25 maart 1999

275

Huur – Duur – Voor het leven van de huurder – Huurovereenkomst voor een bepaalde duur
Cass. 17 december 1999

275

Verzekering – Opzettelijk schadegeval – Begrip – Wetens en willens een daad stellen of zich ervan onthouden – Schade niet gewild – Gevolg

276

Ademtest – Ademanalyse – Tijdsruimte voor het opleggen – Geen vaststelling door bevoegde agenten van het sturen
Cass. 19 december 2000 (*met noot van M. Sterkens*, «Het opleggen van een ademtest en een ademanalyse»)

276

Gerechtigd akkoord – Samenloop – Schuldvergelijking – Voorwaarde

Hof Antwerpen 17 januari 2000 (*met noot*)

278

1. Faillissement – Boedelschuld – Door borg gedane betaling – **2. Voorrechten** – Kosten tot behoud van de zaak – Regresvordering van de borg

Hof Antwerpen 18 december 2000

279

Handelstussenpersonen – Agentuur – Beëindiging zonder opzegging – 1. Feit dat wordt ingeroepen ter rechtvaardiging van de beëindiging – Minder dan zeven dagen bekend aan de partij die de overeenkomst beëindigt – Vertrekpunt – 2. Uitzonderlijke omstandigheden die elke professionele samenwerking tussen partijen definitief onmogelijk maken – Niet naleven van de contractuele verplichting van de agent om aan de principaal de informatie te verschaffen ter bevordering van de verkoop

Kh. Hasselt 23 juni 1998

281

Verbintenis – Pauliaanse vordering – 1. Toepassingsvoorwaarden – a) Benadeling van de schuldeiser – Afstand van vruchtgebruik – b) Bedrog van de schuldenaar – Criterium van de abnormale handeling – Bewustzijn van de schuldeiser dat hij door die handeling zijn schuldeisers benadeelt – 2. Gevolg – Niet-tegenwerpelijheid van de gewraakte handeling aan de schuldeiser – Overdracht van het goed dat het voorwerp vormt van de gewraakte handeling aan een ondervrijer te goeder trouw – Schadevergoeding

Rb. Brugge 26 juni 2000

282

Bewijs – Burgerlijke zaken – Schriftelijk bewijs – Onderhandse akte – Ontkenning van handtekening – Procedure van schriftonderzoek – Bewijslast – Partij die zich op de akte beroept

Vred. Wolvterem 22 maart 2001

284

Rechtspraak in kort bestek: Inkomstenbelasting

Inkomstenbelastingen – Vennootschapsbelasting – Afschrijvingen op materiaal dat aangekocht en onmiddellijk opnieuw verhuurd werd – Koopprijs veel hoger dan de vereffeningsswaarde van het materiaal – Voorwaarden voor geoorloofde veinzing – Verrichten van handeling waarvan alle gevolgen worden aanvaard – Geen bewijs van verboden veinzing

Cass. 20 december 1999 285

Inkomstenbelastingen – Interest – Terugbetaling van roerende voorheffing die was ingekohierd wegens niet betaling binnen de gestelde termijn – Moratoire interest verschuldigd

Cass. 17 januari 2000 285

Inkomstenbelastingen – Procedure – Kennisgeving van de directoriale beslissing – Keuze van woonplaats door de belastingsschuldige – Betekening mogelijk aan de woonplaats van de belastingsschuldige of aan de door hem gekozen woonplaats

Cass. 25 mei 2000 286

Inkomstenbelastingen – Personenbelasting – Aftrek van het door de belastingsschuldige betaald onderhoudsgeld – Aflossing van een hypothecaire lening betreffende een woning die door de andere echtgenoot wordt bewoond krachtens een overeenkomst voorafgaand aan de echtscheiding door onderlinge toestemming

Cass. 25 mei 2000 286

Inkomstenbelastingen – Voorziening in cassatie – Betekening van het verzoekschrift aan de rechtverkrijgenden van een overleden belastingplichtige die een voorziening in beroep hadden ingediend – Ongeldige betekening aan sommigen onder hen – Gehele verwerking van de voorziening tot gevolg

Cass. 25 mei 2000 286

Inkomstenbelastingen – Invordering – Belasting op tijdens het huwelijk verkregen inkomsten – Invordering bij de andere echtgenoot dan degene op wiens naam de belasting is vastgesteld – Overschrijving van de echtscheiding niet relevant

Cass. 15 september 2000 287

Inkomstenbelastingen – Bezwaar en ontheffing – Bezwaarschrift – Vereiste van ondertekening

Cass. 6 oktober 2000 287

Boeken

S. Huydecoper, Aansprakelijkheid, intermediairs en Electronic Data interchange; M. Seelt, Aansprakelijkheid van de softwareleverancier voort de milleniumbug (*door B. De Grootte*) 288

Mededelingen

Commissie voor de bescherming van de persoonlijke levenssfeer

Colloquium: Gerechtelijke en sociale Europese ruimte 288

Discussienamiddag: Twee jaar Wet op de juridische bijstand 288

Doctoraat Rechten – V.U.B. 288

Colloquium: Het openbaar ministerie 288

RECHTSKUNDIG WEEKBLAD

Opgericht in 1931, verschijnt iedere week van september tot juni.

Hoofdredacteurs: René Victor (1931-1984), Edgar Boonen (1984-1993), Camiel Caenepeel (1993-1998)

Redactie: A. Van Oevelen (hoofdredacteur), E. Dirix, J. Laenens, J.R. Rauws, M. van Damme, A. Vandeplas

Redactiesecretaris: Mevr. C. Meeusen

Vaste medewerkers:

A. Alen, F. Aps, R. Boes, A. Carette, G. Debersaques, A. De Wilde, Gh. Dhaeyer, J. Erauw, M. Gelders, P. Humblet, W. Lambrechts, R. Leysen, J. Meeusen, H. Nys, I. Opdebeek, W. Pintens, P. Popelier, W. Rauws, D. Simoens, G. Suetens-Bourgeois, L. Vandenbergh, H. Vanhees, S. Van Overbeke, C. Van Schoubroeck, J. Wouters

Redactieadres: V.Z.W. Rechtskundig Weekblad
Mechelsesteenweg 210 bus 6
2018 Antwerpen
(redactiesecretariaat bereikbaar van 9 tot 12 uur)
Tel. 03/248.49.84
Fax 03/248.08.70

Abonnementen, advertenties: N.V. INTERSENTIA, Churchilllaan 108, 2900 Schoten
tel.: 03/680.15.50 - fax: 03/658.71.21
Abonnementsprijs: 4.950 f., Advocaten-stagiair: 4.650 f., Studenten: 2.950 f.
Abonnementen worden automatisch verlengd, behoudens schriftelijke opzegging ten minste drie maanden vóór de uitgave van het eerste nummer van de nieuwe jaargang

Richtlijnen voor de auteurs:

De teksten van hoofdartikelen en annotaties worden, samen met een diskette (WP of Word) toegezonden aan het redactiesecretariaat. Getypt op anderhalve interlinie bedraagt een hoofdartikel bij voorkeur niet meer dan 25 bladzijden, een annotatie niet meer dan 6 bladzijden. De redactie dankt bij voorbaat alle auteurs voor het in acht nemen van deze richtlijnen.

econocom WORKING NETWORKS

Econocom België is één van de leiders in het beheer van technologische infrastructuur, in de distributie en de evolutieve verhuur. Om tegemoet te komen aan de ontwikkeling van zijn activiteiten in België, creëert Econocom de functie van (m/v)

Bedrijfsjurist

(ref. 20.159.07)

U rapporteert rechtstreeks aan de Directeur Human Resources België. Uw voornaamste taak bestaat uit het leveren van een juridische ondersteuning aan de drie algemene directies van Econocom (Distribution, Services en Lease).

Functie: • juridische ondersteuning in handelsrecht: onderhandeling bij klanten, opstellen en follow-up van de contracten en de algemene voorwaarden, opstellen van overeenkomsten met de partners; • advies bij juridische geschillen met klanten en partners; • advies in fiscale materies (BTW, douane...); • juridische ondersteuning in de dossiers rond de acquisitie van bedrijven; • supervisie van de activiteiten van het algemeen secretariaat.

Profiel: • diploma rechten van een Belgische universiteit, met ten minste zeven jaar ervaring in een gelijkaardige functie; • drietalig Nederlands/Frans/Engels; • efficiënt, autonoom, uitstekend redacteur; • communicatievaardig, dynamisch, resultaatgericht en klaar voor de uitdaging.

U kunt uw gedetailleerd curriculum vitae sturen naar **Bernadette Mes, Drouot-Consultants Belgium (ref. 20.159.07)**, Louizalaan 125, 1050 Brussel. Tel.: 02 541 09 80. Fax: 02 537 32 85. E-mail: belgium@drouot-consultants.com

DROUOT-CONSULTANTS
B E L G I U M

Belgium • Brazil • France • Germany • Great Britain • Hungary
Italy • Poland • Portugal • Romania • Slovakia • South Africa • Spain • Sweden • USA

www.drouot-consultants.com

DE INVLOED VAN DE ARRESTEN VAN HET ARBITRAGEHOF OP HET PARLEMENTAIRE WERK¹

I. INLEIDING²

Professor J. Velaers stelt in zijn basiswerk «*Van Arbitragehof tot Grondwettelijk Hof*» dat met de oprichting van het Arbitragehof een evolutie werd ingeluid van parlementaire naar rechterlijke soevereiniteit, binnen het kader van de Grondwet.³ Of ik mij als voorzitter van de Kamer van volksvertegenwoordigers in die bewoordingen zou uitdrukken, laat ik in het midden ... Zeker is echter dat de grondwetgever in 1980 de aanzet heeft gegeven tot een «stille constitutionele omwenteling», waardoor de macht van het laatste woord inzake de naleving van de Grondwet niet langer berust bij de wetgever, maar wel bij de rechters van het Arbitragehof.

De wet waarbij het Arbitragehof werd opgericht, dateert van 28 juni 1983.⁴ Dat er beweging kwam in een vraagstuk waarover al decennia lang werd gedebatteerd, had te maken met de staatshervorming. De keuze voor deelstaten die alle normen met kracht van wet zouden uitvaardigen, maakte de oprichting van een Hof dat tussen die wetgevers zou «arbitreren» onvermijdelijk. In een eerste fase was de bevoegdheid van het Arbitragehof daartoe dan ook beperkt. Alleen de Ministerraad of de Executieven van de Gemeenschappen en de Gewesten konden een beroep tot vernietiging bij het Arbitragehof instellen. De voorzitters van de wetgevende vergaderingen konden dat toen nog niet;⁵ particulieren evenmin.

Voor de uitbreiding van de bevoegdheid van het Arbitragehof en een ruimere toegang tot het Hof was het wachten op een nieuwe fase in de staatshervorming. In 1988 werd de bevoegdheid voor onderwijs geheel aan de Gemeenschappen overgedragen. Sommigen wilden die overdracht maar aanvaarden als de waarborgen die het schoolpact bood in de Grondwet werden ingeschreven en als die waarborgen door particulieren konden worden afgedwongen.⁶ Een en ander werd gerealiseerd bij de grondwetsbepalingen van 15 juli 1988 en de bijzondere wet van 6 januari 1989 op het Arbitragehof. Terloops kregen ook de voorzitters van de wetgevende vergaderingen de bevoegdheid om een beroep tot vernietiging bij het Arbitragehof in te stellen.⁷

Ook in 1989 was de bevoegdheidsuitbreiding van het Arbitragehof eerder minimalistisch en bleef ze beperkt tot wat de politieke agenda van het ogenblik vereiste. De pleidooien van de toenmalige oppositie om het toetsingsrecht van het Arbitragehof uit te breiden tot alle artikelen van titel II van de Grondwet⁸ werden door de meerderheid niet gevolgd, omdat zij verder gingen dan het compromis dat tussen de regeringspartijen haalbaar was.

Dat alles verklaart waarom het Arbitragehof nog geen volwaardig grondwettelijk Hof is en waarom zijn toetsingsbevoegdheid nog steeds beperkt is tot de artikelen 10 (het gelijkheidsbeginsel), 11 (het discriminatieverbod) en 24 (de onderwijsrechten) van de Grondwet, alsook tot de bevoegdheidsverdelende regelen.

Toch is het duidelijk dat het eindpunt van de evolutie nog niet bereikt is. Wat in 1988 niet kon, blijkt nu wél te kunnen, en er lijkt een consensus te groeien om de bevoegdheden van het Arbitragehof uit te breiden tot alle grondrechten opgenomen in titel II van de Grondwet. Bovendien wordt in de Senaat een ontwerp tot herziening van de Grondwet besproken: een nieuwe bepaling in titel II van onze Grondwet zou de bescherming garanderen van de rechten en vrijheden vervat in het Europees Verdrag tot bescherming van de Rechten van de Mens (hierna: E.V.R.M.). Binnen afzienbare tijd wellicht zal het Arbitragehof dus niet alleen de naleving van alle bepalingen van titel II van de Grondwet kunnen verzekeren, maar tevens van alle door het E.V.R.M. gewaarborgde rechten en vrijheden.⁹

Voorliggende bijdrage heeft tot doel na te gaan op welke wijze de federale wetgevende kamers inspelen op arresten van het Arbitragehof waarin bepalingen uit de federale wetgeving worden vernietigd of ongrondwettig verklaard. In dat verband werd het onderzoeksterrein niet beperkt tot de louter wetgevende reacties, maar werd ook nagegaan in welke mate de kamerleden en senatoren gebruik maken van hun controlerecht om zich te informeren over de opvolging van arresten van het Arbitragehof. Bovendien wordt een overzicht gegeven van de uitoefening van de bevoegdheid van de federale wetgevende kamers om tussen te komen in gedingen voor het Arbitragehof of om zelf een annulatieberoep in te stellen. Met uitzondering van het laatstgenoemd onderwerp wordt geen exhaustiviteit betracht. Het is louter de bedoeling om een aantal tendensen weer te geven en deze te illustreren met concrete voorbeelden.

Wat de gehanteerde werkmethode betreft, zij vermeld dat, om te peilen naar de reactie van de wetgever, werd uitgegaan

¹ Tekst van een academische rede, op 12 mei 2001 uitgesproken ter gelegenheid van de huldiging door de Vrije Universiteit Brussel van de eerste promotie juristen die vijftig jaar geleden hun studie helemaal in het Nederlands hebben voltooid aan deze universiteit.

² Met dank aan de Juridische Dienst van de Kamer van volksvertegenwoordigers voor zijn bijdrage tot de redactie van dit artikel.

³ J. VELAERS, *Van Arbitragehof tot Grondwettelijk Hof*, Antwerpen, Maklu, 1990, 6.

⁴ Wet van 28 juni 1983 houdende de inrichting, de bevoegdheid en de werking van het Arbitragehof.

⁵ Als reden daarvoor werd het dubbelmandaat aangegeven.

⁶ Zie *Parl. St.* Senaat 1988-89, nr. 483/2, 3.

⁷ De regering beriep zich andermaal op het nog steeds bestaan van het dubbelmandaat, maar dat argument kon het Parlement in 1989 niet meer overtuigen.

⁸ Zie o.m. *Parl. St.* Kamer 1988-89, nr. 633/4, 20.

⁹ Herziening van titel II van de Grondwet, om een nieuwe bepaling in te voegen die de bescherming moet verzekeren van de rechten en vrijheden gewaarborgd door het Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden, *Parl. St.* Senaat 2000-2001, nr. 2-575/1; zie hierover H. SIMONART en M. VERDUSSEN, «La réforme de la Cour d'Arbitrage et la protection des droits fondamentaux», *Revue belge de droit constitutionnel*, 2000, 183 – 190.

van de parlementaire stukken van Kamer en Senaat, en niet van de arresten van het Arbitragehof.

De onderzochte tijdspanne is de zittingsperiode 1995-99. De reden hiervan ligt voor de hand: sinds de buitengewone parlementaire zitting van 1995 zijn nieuwe grondwetsbepalingen in werking getreden die een ingrijpende invloed hadden op zowel de wetgevende taak als op de controletaken van de federale kamers. Het dubbelmandaat, dat als een hinderpaal werd beschouwd voor de uitoefening van het recht van de Kamer of de Senaat om een annulatieberoep in te stellen tegen decreten van gewest- of gemeenschapsassembles, werd eveneens afgeschaft.¹⁰

Vooraleer het eigenlijke onderwerp van deze bijdrage aan te snijden, lijkt het raadzaam kort te beschrijven op welke wijze de relatie tussen de wetgever en het Hof geregeld is in de bijzondere wet van 6 januari 1989 op het Arbitragehof. Men zou in dat verband kunnen spreken over een «wisselwerking». Enerzijds beschikken de wetgevende assemblees, via hun voorzitters, over een initiatiefrecht bij het Hof. Zij kunnen immers rechtstreeks een beroep tot vernietiging instellen of via een memorie in een bestaand geding tussenkomen. Anderzijds heeft het Hof de verplichting om zijn arresten te betekenen aan de voorzitters van de assemblees, wat eventueel kan leiden tot een initiatief van de parlementsleden (wetgevend initiatief, uitoefening controlerecht,...), zoals in de volgende hoofdstukken zal worden beschreven.

A. Het instellen van een beroep tot vernietiging

Elke voorzitter van een wetgevende vergadering¹¹ kan, naar luid van de bijzondere wet van 6 januari 1989 op het Arbitragehof, een beroep instellen tot vernietiging van een wet, een decreet of een ordonnantie.¹²

De voorzitter beschikt ter zake evenwel niet over het initiatiefrecht: het verzoek moet uitgaan van twee derde van de leden van zijn assemblee. De voorzitter is echter niet gebonden door het verzoek van de assemblee. Op grond van de parlementaire voorbereiding is de rechtsleer namelijk van mening dat het aan de voorzitter staat om te oordelen over de opportuniteit van het annulatieberoep en over het tijdstip waarop het wordt ingesteld.¹³ Die beoordelingsbevoegdheid van de voorzitter is nuttig, aangezien op die manier een «bedenktijd» wordt ingebouwd, zodat «overhaaste» be-

slissingen van de assemblees die afbreuk zouden doen aan de verstandhouding tussen de machten, worden vermeden.

Voor de volledigheid kan vermeld worden dat uit de parlementaire voorbereiding blijkt dat individuele parlementsleden, zich baserend op een zogenaamd «functioneel» belang geen beroep tot vernietiging bij het Arbitragehof kunnen inleiden.¹⁴ Een parlements lid zou echter wél een beroep kunnen instellen wanneer hij een persoonlijk belang heeft. Het Hof aanvaardde b.v. dat een senator, handelde in zijn hoedanigheid van belastingplichtige, tegen een hem opgelegde milieueffing.¹⁵

De beroepen tot vernietiging moeten worden ingesteld binnen een termijn van zes maanden na de bekendmaking van de aangevochten norm. Het lijkt logisch te veronderstellen dat het beroep tot vernietiging doorgaans gericht is tegen een norm uitgevaardigd door een andere assemblee. Het is echter geenszins uitgesloten dat een assemblee de vernietiging zou vragen van een door haarzelf voordien goedgekeurde norm.

B. Het indienen van een memorie

De bijzondere wet van 6 januari 1989 biedt de voorzitters van de wetgevende assemblees eveneens de mogelijkheid om een memorie in te dienen bij het Arbitragehof.¹⁶ Op die manier kunnen ze tussenkomen in een zaak die al bij het Hof aanhangig is.

De voorzitter neemt de beslissing tot tussenkomst volledig autonoom. In tegenstelling tot wat het geval is voor de beroepen tot vernietiging, gaat het initiatief tot het indienen van een memorie uit van de voorzitter zelf en is hij niet afhankelijk van twee derde van de leden van zijn vergadering. Het reglement van de Kamer van volksvertegenwoordigers bepaalt wel dat de voorzitter terzake het advies kan inwinnen van de Conferentie van voorzitters.¹⁷ In de Senaat kan het bureau nadere regelen vastleggen met betrekking tot het indienen van een dergelijk beroep.¹⁸

De voorzitter beschikt over vijftien dagen om een memorie in te dienen. Deze termijn vangt aan de dag na de kennisgeving door het Arbitragehof van zowel een beroep tot vernietiging als een verwijzingsbeslissing van een rechtscollege dat een prejudiciële vraag stelt.

In principe is de bevoegdheid van de voorzitter in dit verband onbeperkt: hij zou dus voor elke zaak die bij het Arbitragehof aanhangig is een memorie kunnen indienen. Het spreekt echter vanzelf dat, om politieke en praktische

¹⁰ Er werd immers aangenomen dat het moeilijk was voor dezelfde parlementsleden die een decreet hadden goedgekeurd in een Gewest- of Gemeenschapsassemblee, om zich uit te spreken in een federale assemblee over het instellen van een annulatieberoep tegen dezelfde norm.

¹¹ Het gaat over de voorzitters van de Kamer van volksvertegenwoordigers en de Senaat, alsook van elke gemeenschaps- of gewestassemblee, met inbegrip van de Verenigde vergadering van de Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie.

¹² Art. 2 Bijzondere wet van 6 januari 1989 op het Arbitragehof. Zie ook Hoofdstuk VIIIbis Reglement van de Kamer.

¹³ Cf. de parlementaire voorbereiding: *Parl. St.* Kamer 1988-89, nr. 633/4, 23; H. SIMONART en D. RENDERS, «La Cour d'Arbitrage et les Chambres législatives», in F. DELPERÉE, A. RASSON-ROLAND en M. VERDUSSEN (red.), *Regards croisés sur la Cour d'Arbitrage*, Brussel, Bruylant, 1995, 40; J. VELAERS, o.c., 274; M. VAN DER HULST, *Het federale Parlement*, Heule, UGA, 1994, 240; zie tevens de voetnoot bij art. 102bis Reglement van de Kamer.

¹⁴ *Parl. St.* Senaat, 1988-89, nr. 483/1, 71-72; zie hierover J. VELAERS, o.c., 280; R. LEYSEN, B. PATY en A. RASSON-ROLAND, «Un cap est franchi: le millième arrêt de la Cour d'Arbitrage», *Revue belge de droit constitutionnel*, 2000, 16. Zie ook de arresten nrs. 43/99 van 1 april 1999, 133/99 van 22 december 1999 en 43/2000 van 6 april 2000.

¹⁵ Arbitragehof nr. 31/91, 7 november 1991, geciteerd in R. LEYSEN, B. PATY en A. RASSON-ROLAND, l.c.

¹⁶ Art. 85 Bijzondere wet van 6 januari 1989 op het Arbitragehof.

¹⁷ Art. 102ter, eerste lid, Rgt. Kamer. Idem m.b.t. memories van antwoord. De tekst van de memories wordt onmiddellijk meegegeeld aan de Conferentie van voorzitters van de Kamer (art. 102ter, derde lid, Reglement van de Kamer), of aan het Bureau van de Senaat (art. 68, vierde lid, Reglement van de Senaat).

¹⁸ Art. 68, eerste lid, Reglement van de Senaat.

redenen, de voorzitter in de eerste plaats zal waken over de naleving van de bevoegdheid van zijn assemblee.

C. Betekening van de arresten en opvolging door de wetgever

Naar luid van de bijzondere wet op het Arbitragehof worden de voorzitters van de assemblees in kennis gesteld van de arresten van het Arbitragehof.¹⁹ Op grond van deze kennisgeving kan de voorzitter beslissen om eventueel zijn recht uit te oefenen tot het indienen van een memorie.

Het is van fundamenteel belang dat de parlementsleden eveneens op de hoogte worden gebracht. Op die manier kunnen individuele parlementsleden immers hun wetgevend initiatiefrecht benutten en gevolg geven aan een arrest van het Arbitragehof of gebruik maken van hun controlerecht t.a.v. de regering.²⁰

Elke assemblee regelt zelf de wijze waarop zij de opvolging verzekert van arresten van het Arbitragehof. Een rondvraag bij de diverse wetgevende assemblees leert dat de «follow-up» niet uniform verloopt. In alle assemblees deelt de voorzitter de betekening van arresten van het Arbitragehof mee aan de plenaire vergadering. Daarvan wordt tevens melding gemaakt in het Beknopt of Integraal Verslag. De Brusselse hoofdstedelijke Raad en het Franse Gemeenschapsparlement beperken zich daartoe.

Het Waalse Gewestparlement publiceert de arresten van het Arbitragehof m.b.t. de decreten van deze assemblee tevens in een *ad hoc* parlementair document.

In het Vlaamse Parlement redigeert de cel «wetgevings-techniek» een nota ten behoeve van het Bureau, telkens wanneer het Arbitragehof een bepaling ongrondwettig heeft verklaard. De dienst kan een technische oplossing voorstellen. De Senaat overweegt de invoering van een vergelijkbare procedure.

In de Raad van de Duitstalige gemeenschap worden de arresten van het Arbitragehof aangaande gemeenschapsaangelegenheden systematisch overgezonden aan de bevoegde vaste commissie met het oog op een bespreking ervan.

In de Kamer van volksvertegenwoordigers worden kopies van de arresten overgezonden aan de politieke fracties. Tevens stelt de Juridische dienst sinds november 2000 wekelijks ter attentie van de Conferentie van voorzitters een overzicht op van de arresten van vernietiging of ongrondwettigverklaring.

Zoals ik reeds vermeldde in mijn beleidsrede naar aanleiding van de opening van het parlementaire jaar 2000 – 2001, is een meer systematische opvolging van de arresten van het Arbitragehof door de wetgevende assemblees alleszins nodig.²¹ Recentelijk werd in dat verband ook een

voorstel tot herziening van het Reglement ingediend door de heer Jean-Jacques Viseur.²² Het voorstel strekt ertoe de bevoegde vaste Kamercommissies te verplichten de arresten van het Arbitragehof geregeld op de agenda van hun vergaderingen te plaatsen. De commissies zouden binnen twee maanden verslag moeten uitbrengen. In dat verslag zouden zij moeten aanstippen welke knelpunten naar voren komen uit de arresten en hoe ze het best worden verholpen.

II. DE ARRESTEN VAN HET ARBITRAGEHOF EN HET WETGEVENDE WERK

Van een zorgvuldige wetgever mag worden verwacht dat hij op zijn minst optreedt, telkens wanneer het Arbitragehof een wetsbepaling ongrondwettig heeft verklaard. In tegenstelling tot een vernietiging, doet een ongrondwettigverklaring de bepaling waarop ze betrekking heeft immers niet uit de rechtsorde verdwijnen. De mogelijkheid om de ongrondwettig verklaarde bepaling door het Arbitragehof te laten vernietigen, door binnen een nieuwe termijn van zes maanden een beroep tot vernietiging in te stellen, is bovendien vrij theoretisch.

De rechtszekerheid is er niet bij gebaat dat een ongrondwettige bepaling wordt gehandhaafd.

Wanneer het Arbitragehof reeds uitspraak heeft gedaan over een vraag met hetzelfde onderwerp, zijn rechtscollages, met uitzondering van het Hof van Cassatie en de Raad van State, weliswaar niet verplicht aan het Arbitragehof opnieuw een vraag te stellen.²³ Andere instanties, bijvoorbeeld de ambtenaar van de burgerlijke stand, kunnen geen prejudiciële vragen stellen en zijn zelfs verplicht de ongrondwettelijke bepaling toe te passen.²⁴ Zo moet de ambtenaar van de burgerlijke stand art. 319, § 3, B.W. nog altijd toepassen, en mag hij geen akte opmaken van de erkenning door een vader van zijn minderjarig kind wanneer de moeder niet vooraf heeft toegestemd.²⁵

Arresten waarbij bepalingen ongrondwettig worden verklaard, geven meestal aanleiding tot een wijziging, vervanging of opheffing van de ongrondwettig verklaarde bepaling. Soms is een aanvulling noodzakelijk, namelijk wanneer het Arbitragehof een leemte heeft vastgesteld.

In wat volgt wordt aan de hand van de wetgevingsinitiatieven uit de voorbije zittingsperiode 1995-99 nagegaan hoe de wetgever concreet gevolg geeft aan de arresten van het Arbitragehof.²⁶

²² Voorstel tot wijziging van het Reglement van de Kamer van volksvertegenwoordigers, teneinde in titel V een hoofdstuk VIII^{ter} in te voegen met betrekking tot een systematische analyse van de arresten van het Arbitragehof door de vaste commissies, *Parl. St. Kamer*, 2000-2001, nr. 1070/001.

²³ Zie art. 26, § 2, derde lid, 1°, van de Bijzondere wet van 6 januari 1989 op het Arbitragehof.

²⁴ Zie Rb. Luik 7 november 2000, *J.T.*, 2001, 299, met noot Y.-H. Leleu.

²⁵ Het artikel is reeds op 21 december 1990 ongrondwettig verklaard (Arbitragehof nr. 39/90, 21 december 1990). Het meest recente wetsvoorstel dat als reactie hierop werd ingediend is het wetsvoorstel van mevr. Milquet houdende wijziging van een aantal bepalingen van het Burgerlijk Wetboek betreffende de afstamming (*Parl. St. Senaat* 1995-96, nr. 1-219/1). Dit wetsvoorstel werd niet behandeld.

¹⁹ Art. 113, 2°, Bijzondere wet van 6 januari 1989 op het Arbitragehof.

²⁰ Zie in dat verband wetsvoorstel tot wijziging van artikel 19 van de gecoördineerde wetten op de Raad van State van 12 januari 1973, *Parl. St. Kamer* 1998-99 nr. 1781/1, 2: in de toelichting van het voorstel wijst de indiener erop dat «aangezien het Arbitragehof niet de bevoegdheid heeft naar aanleiding van een prejudiciële vraag een bepaling te vernietigen, wil dit wetsvoorstel artikel 19, derde lid, van de gecoördineerde wetten op de Raad van State in overeenstemming brengen met het arrest van het Arbitragehof».

²¹ «Het woord bij de daad» – Beleidsrede van de heer Herman De Croo, *Parlementaire Mededelingen, Speciale Editie*, 10 oktober 2000, 17.

Een eerste kanttekening die daarbij moet worden gemaakt, is dat de wetgever niet alleen reageert op vernietigingsarresten en arresten van ongrondwettigverklaring. Een wet wordt soms in overeenstemming gebracht met een arrest waarin het Arbitragehof een grondwetsconforme interpretatie aanreikt. Hoewel een wetwijziging dan niet strikt noodzakelijk is, komt ze de rechtszekerheid ongetwijfeld ten goede, aangezien de bewuste interpretatie aldus in de wet wordt verankerd.

Een goed voorbeeld hiervan is te vinden in de wet van 15 maart 1999 betreffende de beslechting van fiscale geschillen.²⁷ Art. 61 van die wet vervangt art. 92 B.T.W.-Wetboek.²⁸ Het Arbitragehof had zich in vier arresten uitgesproken over de interpretatie van art. 92, tweede lid, B.T.W.-Wetboek.²⁹ Die bepaling stelt de toegang tot de appèlrechter afhankelijk van de consignatie van de sommen die krachtens het vonnis van de rechtbank van eerste aanleg verschuldigd zijn. In de laatste twee arresten oordeelde het Arbitragehof dat een dergelijke inperking van het recht om hoger beroep in te stellen niet als kennelijk onevenredig ten aanzien van het nagestreefde doel kan worden beschouwd. Art. 92, tweede lid, B.T.W.-Wetboek moest dan wel aldus worden geïnterpreteerd dat het aan de bevoegde administratie een discretionaire bevoegdheid toekent, zodat ze rekening kan houden met de concrete gegevens van de zaak, met inbegrip van de financiële toestand van de belastingplichtige. Het artikel werd in die zin gewijzigd.

Gevolg geven aan de arresten van het Arbitragehof, en dit is de tweede kanttekening, betekent ook dat de wetgever bij het ontwerpen van nieuwe wetgeving lessen trekt uit de arresten van het Arbitragehof. Die arresten kunnen betrekking hebben op de aangelegenheid die hij wil regelen of op aanverwante domeinen of nog, op de regelen inzake behoorlijke regelgeving die het Arbitragehof in zijn jurisprudentie heeft ontwikkeld.

Hieronder zal ik de relatie tussen de arresten van het Arbitragehof en het wetgevende werk eerst en vooral bekijken vanuit het oogpunt van enkele keuzes die de wetgever in verband met die arresten moet maken. Wordt onmiddellijk gereageerd op een arrest van het Arbitragehof of is er eerder sprake van een uitgestelde reactie? Gaat het wetgevend initiatief om de arresten van het Arbitragehof uit te voeren vooral uit van de regering of ook van het Parlement? En tot slot wordt de vraag behandeld in welke mate de wetgever ook preventief optreedt.

A. Wordt onmiddellijk gereageerd op een arrest van het Arbitragehof of is er eerder sprake van een uitgestelde reactie?

Een wetwijziging ten gevolge van een arrest van het Arbitragehof kan punctueel zijn, met andere woorden beperkt

tot de bepaling die het Hof heeft vernietigd of ongrondwettig heeft verklaard; zij kan ook onderdeel zijn van een ruimere herziening van de wetgeving waartoe het arrest van het Arbitragehof aanleiding geeft. Naar gelang van het geval, zal de wetgeving snel of minder snel worden aangepast.

Een voorbeeld van de eerste techniek is het wetsvoorstel tot wijziging van art. 58, tweede lid, van de wet van 8 april 1965 betreffende de jeugdbescherming dat op 6 mei 1997 werd ingediend door de heer Jean-Jacques Viseur.³⁰ De indiener beoogde met zijn wetsvoorstel tegemoet te komen aan een arrest van het Arbitragehof betreffende de in dat artikel bedoelde procedures.³¹ Het Hof besloot na vergelijking met andere procedures dat de grondwettelijke beginselen van gelijkheid en niet-discriminatie waren geschonden, in zoverre dat artikel de termijn om hoger beroep in te stellen deed lopen vanaf de datum van de uitspraak van het vonnis en niet vanaf de datum van de betekening ervan, zoals het gemene recht voorschrijft.³² Aangezien verzet bovendien in die procedures niet mogelijk was, kon die regel tot gevolg hebben dat een partij die om een reden onafhankelijk van haar wil verstek had laten gaan, niet in staat was enig beroep in te stellen. Het Arbitragehof oordeelde dat die aantasting van de rechten van de verdediging onevenredig was met de beoogde doelstellingen.

Bij de aanvang van de bespreking van het wetsvoorstel in de bevoegde kamercommissie op 12 februari 1998³³ suggereerde de vertegenwoordiger van de minister van Justitie het probleem dat door het arrest van het Arbitragehof onder de aandacht van de kamerleden was gebracht te regelen in een ruimer kader. Hij voerde aan dat er nog wetgeving in civielrechtelijke zaken bestond die de beroepstermijn doet ingaan op de dag van de uitspraak. Hoewel ook in de rechtsleer reeds was gewezen op mogelijke parallellen,³⁴ ging de commissie op die suggestie niet in. Zij overwoog dat arresten van het Arbitragehof waarin wetsbepalingen ongrondwettig worden verklaard, niet zonder gevolg mogen blijven en, meer nog, dat een onmiddellijke reactie van de wetgever de rechtszekerheid ten goede komt. Het wetsvoorstel werd zodoende nauwelijks drie maanden later wet.³⁵

Toegepast op het onderhavige geval was de redenering van de commissie ongetwijfeld juist. Aan de vastgestelde ongrondwettigheid kon op een eenvoudige manier een einde worden gemaakt. Het was voldoende in de wet enkele woorden te schrappen. Een volledige doorlichting van het gerechtelijk privaatrecht vanuit het oogpunt van de aanvangsdatum van de beroepstermijn zou daarentegen een wetwijziging, waarvan de noodzaak vaststond, op de lange baan hebben kunnen schuiven.

Wanneer het Arbitragehof wijst op een onmiskenbaar structurele tekortkoming in de wetgeving, kunnen zijn ar-

³⁰ *Parl. St.* Kamer 1996-97, nr. 1024/1.

³¹ Arbitragehof nr. 10/97, 5 maart 1997.

³² Art. 1051 Ger.W.

³³ *Parl. St.* Kamer 1996-97, nr. 1021/2, 3.

³⁴ Zie de voorbeelden vermeld in E. BREWAEYS, «De aanvangsdatum van de beroepstermijn en het gelijkheidsbeginsel in het gerechtelijk privaatrecht» (noot onder Arbitragehof nr. 10/97, 5 maart 1997), *P. & B.*, 1997, (67), 69-70.

³⁵ Wet van 18 mei 1998 tot wijziging van artikel 58, tweede lid, van de wet van 8 april 1965 betreffende de jeugdbescherming, *B.S.*, 15 juli 1998.

²⁶ Zie, wat de vernietigingsarresten en de arresten van ongrondwettigverklaring betreft, de tabel die als bijlage gaat. Deze tabel steunt op expliciete verwijzingen naar de arresten van het Arbitragehof, zoals ze in de parlementaire voorbereiding terug te vinden zijn.

²⁷ *B.S.*, 27 maart 1999.

²⁸ Zie de uitvoerige memorie van toelichting bij art. 54 van het wetsontwerp in *Parl. St.* Kamer 1997-98, nr. 1341/1, 22-29.

²⁹ Arbitragehof nr. 73/92, 18 november 1992, nr. 43/93, 10 juni 1993, nr. 44/95, 6 juni 1995, nr. 75/95, 9 november 1995.

resten niettemin soms aanleiding geven tot enig «bandwerk». Zo heeft de wet van 13 februari 1998 houdende bepalingen tot bevordering van de tewerkstelling³⁶ (onder een hoofdstuk X, met als opschrift «Wijzigingen in het sociaal handhavingsrecht») maar liefst 41 wetten gewijzigd ter uitvoering van twee arresten van het Arbitragehof die betrekking hadden op de wet van 30 juni 1971 betreffende de administratieve geldboeten toepasselijk in geval van inbreuk op sommige sociale wetten.

De arbeidsgerechten hadden, in tegenstelling tot de strafgerechten, niet de mogelijkheid het bedrag van de boete te verlagen in geval van verzachtende omstandigheden. Iemand wiens dossier door de arbeidsauditeur werd geseponeerd en aan wie een administratieve boete werd opgelegd, kan voor de arbeidsrechtbank beroep instellen. De arbeidsrechtbank kon echter geen verzachtende omstandigheden in aanmerking nemen, ofschoon de correctionele rechtbank, mocht het dossier aan haar voorgelegd zijn, dat voor hetzelfde misdrijf wel had gekund. Ook in dit geval kon de grondwettigheid op een vrij eenvoudige manier worden hersteld, ook al moest de wetgeving op verschillende plaatsen in dezelfde zin worden aangepast.

Een derde categorie arresten zijn die welke een diepgaandere hervorming vereisen. Dat was duidelijk het geval met de arresten waarin het Arbitragehof art. 26 Voorafgaande Titel Sv. ongrondwettig verklaarde.³⁷ Die bepaling had tot gevolg dat zij die door een fout schade lijden in een merkelijk ongunstiger positie verkeren wanneer die fout een misdrijf uitmaakt, dan wanneer zulks niet het geval is. De burgerlijke rechtsvordering tot vergoeding van de door strafbare feiten veroorzaakte schade verjaarde immers na vijf jaar, terwijl de vergoeding van de schade veroorzaakt door een burgerlijke fout, die minder zwaar is dan een fout die de wetgever als strafbaar heeft aangemerkt, gedurende dertig jaar kon worden gevorderd.

Om aan die arresten tegemoet te komen diende de regering op 18 juni 1997 een wetsontwerp in tot wijziging van sommige bepalingen betreffende de verjaring.³⁸ Dat wetsontwerp ging veel verder dan de opheffing van art. 26 Voorafgaande Titel Sv., wat de strekking was van een wetsvoorstel dat de heer Karel Van Hoorebeke voordien had ingediend.³⁹ Zijn wetsvoorstel was dan ook vooral een verdienstelijke poging om het parlementaire debat over de kwestie op gang te brengen. Hetzelfde kan worden gezegd van het amendement dat de heren Barzin en Duquesne hebben ingediend tijdens de bespreking van het wetsontwerp tot verbetering van de strafrechtspleging in het stadium van het opsporingsonderzoek en het gerechtelijk onderzoek.⁴⁰ Uit wat volgt over de arresten van het Arbitragehof en de politieke controle zal blijken dat de regering ook met andere middelen werd aangezet tot meer spoed bij de hervorming van de verjaringstermijnen. In de memorie van toelichting

heeft de toenmalige regering uiteengezet waarom ze verder wilde gaan dan de loutere opheffing van het ongrondwettig verklaarde artikel. Dat zou tot gevolg hebben gehad dat de algemene verjaringstermijn van dertig jaar voor burgerlijke vorderingen zou gelden, wat een veel te lange termijn was. Dat was ook de mening van de rechtsleer en van de Commissie Strafprocesrecht (beter bekend als de commissie-Franchimont), die op 6 november 1995 een advies had uitgebracht. Uiteindelijk verkoos de regering niet alleen het probleem van de vorderingen tot vergoeding van schade te regelen, maar de verjaringstermijn voor alle persoonlijke vorderingen in te korten tot tien jaar.

Ten slotte kan nog een laatste categorie arresten worden onderscheiden, waarin het Arbitragehof niet besluit tot een ongrondwettigheid, maar de wetgever toch verplicht om historisch gegroeide ongelijkheden geleidelijk ongedaan te maken, omdat ze ten gevolge van de sociaal-economische evolutie niet langer meer verantwoord zijn. Dat is met name het geval voor het onderscheid tussen arbeiders en bedienden.⁴¹ Gelet op onder meer het arrest van het Arbitragehof waarin dit onderscheid ter sprake is gekomen, heeft de Kamer van volksvertegenwoordigers op 30 maart 2000 een motie van aanbeveling aangenomen waarin de regering wordt verzocht «onverwijld overleg op te starten met de sociale gesprekspartners, teneinde na te gaan hoe het strakke onderscheid tussen het arbeidersstatuut en het bediendenstatuut kan worden weggewerkt en dringend een methodiek en een kalender vast te leggen (om te bepalen) op welke wijze en tegen welke datum dit onderscheid zal worden weggewerkt».⁴²

B. Gaat het wetgevend initiatief om de arresten van het Arbitragehof uit te voeren vooral uit van de regering of ook van het Parlement?

Om verschillende redenen lijkt het voor de hand liggen dat vooral de regering het initiatief neemt om de wetgeving in overeenstemming te brengen met de arresten van het Arbitragehof.

Zoals bekend, komen de meeste wetten in het algemeen voort uit door de regering ingediende wetsontwerpen en niet uit wetsvoorstellen. Daar zijn een aantal redenen voor, die in meerdere of mindere mate ook relevant zijn wat de opvolging van de arresten van het Arbitragehof betreft. Ik som er enkele op. De regering kan in principe beter dan het Parlement de samenhang van het beleid verzekeren. In de meeste materies heeft zij ook meer expertise in huis: ze beschikt over meer personeel om regelgeving te ontwerpen, wat een grote mate van specialisatie mogelijk maakt; doordat het bestuur tevens belast is met de uitvoering van de wetgeving en soms met de handhaving ervan, is het bovendien vertrouwd met de problemen die bij de interpretatie en toepassing van wetten rijzen. Vaak wordt ook de voorkeur gegeven aan een wetsontwerp omdat via de regering de raadpleging van diverse instanties en het overleg met belangengroepen doorgaans veel meer gestructureerd kan verlopen dan in het Parlement.

⁴¹ Zie Arbitragehof nr. 56/93, 8 juli 1993.

⁴² Zie de tekst van de motie in *Parl. St.* Kamer 1999-2000, nr. 25/68 en de bespreking en stemming ervan in *Hand.* Kamer 1999-2000, 30 maart 2000, 57-59.

³⁶ *B.S.*, 19 februari 1998.

³⁷ Arbitragehof nr. 25/95, 21 maart 1995, nr. 51/96, 12 juli 1996 en nr. 8/97, 19 februari 1997.

³⁸ *Parl. St.* Kamer 1996-97, nr. 1087/1.

³⁹ *Parl. St.* Kamer 1995-96, nr. 443/1.

⁴⁰ *Parl. St.* Kamer 1996-97, nr. 857/9, 10. De Minister stelde tijdens die bespreking de indiening van een wetsontwerp in het vooruitzicht en verkoos het debat naar aanleiding daarvan te voeren. (zie *Parl. St.* Kamer 1996-97, nr. 857/17, 156).

De laatstgenoemde overweging verklaart bijvoorbeeld dat het Parlement in verband met het wegwerken van het al vermelde strakke onderscheid tussen het statuut van arbeider en dat van bediende in eerste instantie van de regering verwacht dat ze overleg pleegt met de sociale partners. Mocht er in dat overleg geen vooruitgang worden geboekt, dan zullen parlementaire initiatieven worden genomen.⁴³

Soms regelt een wetsvoorstel een aangelegenheid waarvan men zou denken dat eerder de regering daartoe het initiatief zou nemen. Een voorbeeld daarvan is het wetsvoorstel dat de heer Geert Bourgeois indiende tot wijziging van art. 1410, § 2, Ger.W. en art. 2071 B.W. en tot opheffing van art. 106, § 2, van de gecoördineerde ziekenhuiswet van 7 augustus 1987.⁴⁴ De indiener wilde hiermee tegemoetkomen aan een arrest waarin het Arbitragehof⁴⁵ had geoordeeld dat art. 1410, § 2, 5°, 1, Ger.W. de artikelen 10 en 11 van de Grondwet schond als het zo werd geïnterpreteerd dat de bedragen die in het raam van de wetgeving op de verplichte verzekering voor geneeskundige verzorging en uitkeringen moeten worden betaald niet voor beslag vatbaar zijn, ook niet wanneer die bedragen door middel van het systeem van de derde-betaler niet aan de gerechtigde maar aan de zelfstandige zorgvertrekker worden uitbetaald. Aldus werd immers ten aanzien van het inkomen van die zelfstandige zorgverstrekkers in vergelijking tot alle andere zelfstandigen een bijzondere vorm van onvatbaarheid voor beslag gecreëerd, zonder dat daarvoor een redelijke verantwoording kon worden gegeven. Wegens de mogelijke financiële gevolgen van het wetsvoorstel voor de ziekenhuizen besloot de bevoegde kamercommissie het schriftelijk advies in te winnen van diverse organisaties van verzorgingsinstellingen.⁴⁶

Op het gebied van wetgevende reacties op arresten van het Arbitragehof blijkt het overwicht van de regering op het Parlement in de onderzochte periode trouwens minder groot te zijn dan men zou verwachten.⁴⁷ Zes wetten vloeiden voort uit een wetsvoorstel, waarvan er drie werden ingediend in de Kamer en drie in de Senaat,⁴⁸ elf wetten kwamen voort uit een wetsontwerp.⁴⁹ Amendementen waarmee tegemoet gekomen werd aan arresten van het Arbitragehof, waren afkomstig van zowel de regering als van kamerleden.⁵⁰

⁴³ Zie onder meer *Hand. Kamer* 1999-2000, 16 november 2000, 3.

⁴⁴ *Parl. St. Kamer* 1997-98, nr. 1287/1.

⁴⁵ Arbitragehof nr. 66/96, 13 november 1996.

⁴⁶ Zie *Parl. St. Kamer* 1997-98, nr. 1287/4, 5.

⁴⁷ Zie de bijgaande tabel.

⁴⁸ In de Kamer werden in totaal twaalf wetsvoorstellen van de hier bedoelde soort ingediend tegenover vijf in de Senaat, maar ze werden niet alle wet.

⁴⁹ Daarbij moet worden opgemerkt dat één wet, de wet van 25 mei 1999 tot wijziging van de wetten op de Raad van State, gecoördineerd op 12 januari 1973, van de wet van 5 april 1955 inzake de wedden van de ambtsdragers bij de Raad van State, alsook van het Gerechtelijk Wetboek, in feite ook gedeeltelijk van parlementaire oorsprong is. De tekst van een door de Senaat aangenomen wetsontwerp (*Parl. St. Kamer* 1998-99, nr. 2021/1) werd er louter om technische redenen bij regeringsamendement geïntegreerd in het wetsontwerp tot wijziging van de wetten op de Raad van State, gecoördineerd op 12 januari 1973 (*Parl. St. Kamer* 1998-99, nr. 1960/1; zie ook de commissieverslagen, *Parl. St. Kamer* 1998-99, nr. 1960/4, 2, en nr. 1960/8, 2).

⁵⁰ Zie de bijgaande tabel.

Opvallend is wel dat de indieners van wetsvoorstellen veelal punctuele wetswijzigingen beogen, terwijl de regering in een wetsontwerp doorgaans meer opneemt dat een reactie op een arrest van het Arbitragehof. Dat is wellicht te verklaren doordat de voorafgaande procedure bij de indiening van een wetsontwerp zwaarder is dan bij een wetsvoorstel. Als het onderwerp zich daartoe leent, wordt trouwens meer dan eens een bepaling ingevoegd in een sociale of fiscale programmawet.⁵¹ Een en ander verklaart waarom in het raam van de opvolging van de arresten van het Arbitragehof parlementaire initiatieven meer kans op slagen lijken te hebben dan in het algemeen het geval is. Zoals hiervoren al is betoogd, verdienen die initiatieven te worden aangemoedigd, vooral wanneer het gaat om punctuele wetswijzigingen. De wetgever krijgt daardoor de kans onmiddellijk op de arresten van het Arbitragehof te reageren.

C. In welke mate treedt de wetgever ook preventief op?

De wetgever moet niet alleen de wetgeving in overeenstemming brengen met de arresten van het Arbitragehof. Hij moet bij het ontwerpen van nieuwe regelgeving ook rekening houden met de jurisprudentie van het Hof.

De verwijzingen naar de jurisprudentie van het Arbitragehof in de parlementaire stukken uit de periode 1995-1999 zijn te talrijk om ze te inventariseren. In wat volgt ga ik kort in op de omstandigheden waarin meestal naar die jurisprudentie wordt verwezen.

Soms motiveert de regering of de initiatiefnemer van een wetsvoorstel zijn optreden aan de hand van de jurisprudentie van het Hof. Dat is echter, zelfs wanneer het nuttig zou zijn, lang niet altijd het geval. In de memorie van toelichting bij het wetsontwerp houdende wijziging van de wet van 9 maart 1993 ertoe strekkende de exploitatie van huwelijksbureaus te regelen en te controleren, is over de bevoegdheid van de federale wetgever niets terug te vinden. Het Arbitragehof had daarover enkele weken vóór de indiening van het wetsontwerp nochtans uitspraak gedaan⁵² en de Raad van State was niet op de bevoegdheidsaspecten ingegaan, precies omdat aan het Hof prejudiciële vragen waren gesteld.⁵³

In andere gevallen wordt een grondwettigheidsvraag pas tijdens de bespreking van een wetsontwerp of wetsvoorstel opgeworpen. Zo werd bij de bespreking van het wetsontwerp tot instelling van de commissies voor de voorwaardelijke invrijheidstelling in de bevoegde kamercommissie de aandacht gevestigd op een recente uitspraak van het Arbitragehof. Het Hof was van oordeel dat het moest onderzoeken of de wetgever, wanneer hij de beslechting van een geschil aan een administratief rechtscollege heeft toevertrouwd, de in het geding zijnde rechten wel terecht op impliciete wijze als politieke rechten heeft beschouwd.⁵⁴ Zoals bekend, ging men er tot dan toe vanuit dat, als de wetgever de beslechting van een geschil had toevertrouwd aan een administratief rechtscollege, mocht worden aangenomen dat het om een politiek recht ging. De oplossing van het probleem bleek, wat de voorwaardelijke

⁵¹ Zie *Parl. St. Kamer* 1997-98, nr. 1608/1 en nr. 1722/1.

⁵² Arbitragehof nr. 105/98, 21 oktober 1998.

⁵³ Zie *Parl. St. Kamer* 1998-99, nr. 1815/1, 21.

⁵⁴ Arbitragehof nr. 14/97, 18 maart 1997. Zie *Parl. St. Kamer* 1996-97, nr. 1070/8, 8 en 155.

invrijheidstelling betreft, uiteindelijk eenvoudig. Aangezien de voorwaardelijke invrijheidstelling geen subjectief recht is, hoefde de vraag naar de aard ervan niet te worden gesteld.

Het belang van de adviezen van de Raad van State kan in dit verband niet genoeg worden onderstreept. De Raad verwijst in zijn adviezen veelvuldig naar de jurisprudentie van het Arbitragehof, en het is dan ook vaak op zijn aangeven dat de jurisprudentie van het Hof alsnog op de besluitvorming gaat wegen.

Ook wanneer de Raad van State in zijn advies aan de hand van de jurisprudentie van het Arbitragehof uitvoerig uiteenzet waarom tegen een bepaling bezwaar bestaat, gebeurt het echter meermaals dat de Raad door de regering, en soms ook door het Parlement, niet wordt gevolgd.

Toch is het al meermaals gebeurd dat de regering tijdens de bespreking in het Parlement werd teruggefloten.

Zo is het wetsontwerp houdende vaststelling van het belastingstelsel van toepassing op de prestatiepremies die aan bepaalde Belgische olympische atleten zijn toegekend,⁵⁵ nooit aangenomen. De Raad van State had in zijn advies gesteld dat van het ontwerp moest worden afgezien of dat er een voldoende verantwoording moest worden gegeven voor de voorkeursbehandeling die aan deze belastingplichtigen zou worden toegekend.⁵⁶

Ook in het wetsontwerp tot wijziging van de wet van 25 ventôse jaar XI tot regeling van het notarisambt⁵⁷ had de regering aanvankelijk de bepaling behouden volgens welke, om ontvankelijk te zijn, iedere kandidaatstelling voor een plaats van notaris de verbintenis moet inhouden tot het betalen van de vergoeding. De Raad van State had erop gewezen dat de tekst de mogelijke kandidaten klaarblijkelijk verschillend behandelde op grond van een financieel criterium en dat hij daardoor discriminerend was.⁵⁸ Eerst als gevolg van de bespreking in de bevoegde kamercommissie werd de tekst gewijzigd.⁵⁹

Omgekeerd wordt de jurisprudentie van het Arbitragehof soms ook door de regering tegen sommige wetsvoorstellen of amendementen van parlementsliden in stelling gebracht.⁶⁰

Natuurlijk mag van de preventieve grondwettigheidscontrole niet alle heil worden verwacht. Zoals Jan Velaers terecht schrijft, is de inzet vaak het tegen elkaar afwegen van tegenstrijdige waarden en beginselen. En daarover kunnen redelijk denkende mensen met elkaar van mening verschillen⁶¹...

In bepaalde aangelegenheden, in het bijzonder wanneer de behoorlijkheid van de wetgeving in het geding is,⁶² kan de wetgever de adviezen van de Raad van State echter niet zonder meer naast zich neerleggen. Zeer recentelijk ver-

nietigde het Arbitragehof een bepaling uit de wet van 4 mei 1999 houdende diverse fiscale bepalingen omdat de bijzondere omstandigheden die de terugwerking van de aangevochten bepalingen konden verantwoorden, niet waren aangetoond. Het Hof citeerde uit het advies dat de Raad van State over het wetsontwerp had gegeven: «De terugwerking die sommige bepalingen krijgen, is evenwel niet behoorlijk gemotiveerd in de memorie van toelichting...». Het Hof overwoog bovendien dat «tijdens het onderzoek van de aangevochten bepalingen (in de kamercommissie) geen enkele andere aanwijzing (werd) gegeven dan die welke de voorgestelde wijziging zelf verantwoordden».⁶³

III. DE ARRESTEN VAN HET ARBITRAGEHOF EN DE POLITIEKE CONTROLE

In hun nochtans zeer degelijk gedocumenteerde artikel⁶⁴ besteden Simonart en Renders wél uitgebreid aandacht aan de wetgevende assemblees als partij in geschillen voorgelegd aan het Arbitragehof, alsook aan de wetgevende reactie van diezelfde assemblees op arresten van het Arbitragehof, maar helemaal niet aan de interactie tussen de controletaak van de wetgevende assemblees en de arresten van het Arbitragehof. Nochtans blijkt uit wat volgt dat de leden van de assemblees, bij het uitoefenen van hun politieke controlefunctie, wel degelijk inspiratie putten uit arresten van het Arbitragehof.

De meest gebruikelijke indeling van de reacties van de wetgevende assemblees vanuit een oogpunt van politieke controle, is die op grond van het gehanteerde instrument (interpellatie, mondelinge vraag, schriftelijke vraag...). Nochtans is die indeling erg formalistisch en lang niet altijd de meest interessante. Wie enigszins vertrouwd is met het parlementaire werk, weet immers dat de keuze van het instrument vaak meer zegt over het belang dat de auteur aan zijn interventie hecht of over de politieke context van het ogenblik, dan over het daadwerkelijke belang dat die interventie heeft... Toch wil ik u deze «statistische» gegevens niet onthouden.

In de onderzochte periode⁶⁵ werden in de Kamer vijf interpellaties gehouden naar aanleiding van een arrest van het Arbitragehof.⁶⁶ In hooguit twee van die vijf gevallen⁶⁷ kan

⁶³ Arbitragehof nr. 45/2001, 18 april 2001 (overweging B.5.4.).

⁶⁴ H. SIMONART en D. RENDERS, *l.c.*

⁶⁵ Van de BZ 1995 tot 13 maart 2001.

⁶⁶ – Interpellatie van de heer Julien Van Aperen tot de vice-eerste minister en minister van Economie en Telecommunicatie over «het arrest van het Arbitragehof inzake het fonds voor de algemene dienstverlening (nr. 1280)» (*Hand. Kamer 1996-1997*, 14 mei 1997, C330 – 5 tot 8);

– Interpellatie van de heer Vandeurzen over de verjaringstermijnen zoals ze beschreven zijn in het Burgerlijk Wetboek (nr. niet vermeld) (*Hand. Kamer 1995-1996*, 12 juni 1996, C154 – 9 tot 12);

– Interpellatie van de heer Karel Van Hoorebeke tot de minister van Justitie over «de gevolgen van het arrest van het Arbitragehof betreffende artikel 26 van de Voorafgaande Titel van het Wetboek van Strafvordering» (nr. 1257) (*Hand. Kamer 1996-1997*, 21 april 1997, C315 – 4 tot 6);

– Samengevoegde interpellaties van mevr. Annemie Van de Casteele tot de Eerste minister over «de gevolgen van het arrest van het Arbitragehof over de Cocof» (nr. 1284) en van de h. Bart Laeremans tot de Eerste minister over «de Cocof en het Overlegcomité» (nr. 1339) (*Hand. Kamer 1996-1997*, 14 mei 1997, C328-I tot 5).

⁵⁵ *Parl. St. Kamer 1997-98*, nr. 1614/1.

⁵⁶ *Ibidem*, 6.

⁵⁷ *Parl. St. Kamer 1997-98*, nr. 1432/1.

⁵⁸ Zie voor de volledige redenering *Parl. St. Kamer 1997-98*, nr. 1432/1, 132.

⁵⁹ *Parl. St. Kamer 1997-98*, nr. 1432/19, 44.

⁶⁰ Zie bijvoorbeeld *Parl. St. Kamer 1996-97*, nr. 988/4, 29.

⁶¹ J. VELAERS, *De Grondwet en de Raad van State, afdeling wetgeving: vijftig jaar adviezen aan wetgevende vergaderingen, in het licht van de rechtspraak van het Arbitragehof*, 1999, 14-15.

⁶² Zie J. THEUNIS, «Behoorlijke wetgeving in de rechtspraak van het Arbitragehof (2000)», *T.v.W.*, 2001, 13.

men met enige goede wil stellen dat het politieke karakter van de aangelegenheid een interpellatie rechtvaardigde. In de andere gevallen ware een mondelinge vraag ongetwijfeld beter op haar plaats geweest, wat overigens wordt bevestigd door het feit dat geen enkele van bovengenoemde interpellaties in plenum werd behandeld.

In dezelfde periode werden naar aanleiding van arresten van het Arbitragehof niet minder dan 21 mondelinge vragen gesteld, waarvan zes in plenum en vijftien in commissie. Vanuit een inhoudelijk oogpunt is er nauwelijks een onderscheid te maken tussen de onderwerpen waarover wordt geïnterpelleerd en die waarover een mondelinge vraag wordt gesteld.

Er is daarentegen wel degelijk een inhoudelijk onderscheid te maken tussen de interpellaties en mondelinge vragen enerzijds en de schriftelijke vragen anderzijds. De schriftelijke vragen zijn immers hoofdzakelijk informatief. In de onderzochte periode werden er in de Kamer elf schriftelijke vragen gesteld. Niet minder dan tien van die elf vragen hadden betrekking op fiscaalrechtelijke materies (de elfde betrof een strafrechtelijke materie).

Net zoals we reeds hebben vastgesteld in het onderdeel over de wetgevende reactie, reageert de Senaat minder vaak dan de Kamer via het vragenrecht op arresten van het Arbitragehof. Sinds de hervorming van de Senaat bestaan daar weliswaar officieel geen interpellaties meer, maar het Senaatsreglement voorziet nog altijd in een «light-versie» van de interpellatie, namelijk de «vraag om uitleg», tot besluit waarvan een motie kan worden aangenomen.⁶⁸ In de onderzochte periode hebben we twee vragen om uitleg teruggevonden⁶⁹ en één mondelinge vraag.⁷⁰ Tot slot dient ook nog melding te worden gemaakt van twee schriftelijke vragen die naar aanleiding van een arrest van het Arbitragehof in de Senaat werden gesteld.⁷¹

⁶⁷ Samengevoegde interpellaties van mevr. Annemie Van de Casteele tot de Eerste minister over «de gevolgen van het arrest van het Arbitragehof over de Cocof» (nr. 1284) en van de h. Bart Laeremans tot de Eerste minister over «de Cocof en het Overlegcomité» (nr. 1339) (*Hand. Kamer, 1996-1997, 14 mei 1997, C328-1 tot 5*).

⁶⁸ Zie in dit verband M. VAN DER HULST, «Moties na interpellaties en regeringsverklaringen in het federale Parlement», *T.B.P.*, 1996, 65-71.

⁶⁹ Vraag om uitleg van mevr. Nadia Merchiers aan de staatssecretaris voor Veiligheid en de staatssecretaris voor Maatschappelijke integratie en Leefmilieu over «de financiële hulp die O.C.M.W.'s aan asielzoekers en/of illegalen moeten bieden ten gevolge van een arrest van het Arbitragehof» (nr. 1-531) (*Hand. Senaat 1997-1998, 18 juni 1998, 1-197, 5701 en 5702*) en van de heer René Thissen aan de minister van Financiën over «het verwerken van de bezwaarschriften tegen de accijnscompenserende belasting» (nr. 2-357) (*Hand. Senaat 2000-2001, 15 februari 2001, 2-96, 61 tot 65*).

⁷⁰ Mondelinge vraag van de heer Joris Van Hauthem aan de Eerste minister over «de eventuele koppeling van het Waals tabaksdecreet aan de Vlaamse zorgverzekering» (nr. 2-66) (*Hand. Senaat 1999-2000, 9 december 1999, 2-16, 5 en 6*).

⁷¹ Schriftelijke vraag (nr. 606) van de heer Delcroix aan de Vice-eerste minister en minister van Financiën en Buitenlandse Handel van 12 november 1997 betreffende het «wetgevend initiatief om de lacunes door het wegvallen van de rechtskracht (van art. 164, §5, KB WIB), in te vullen» (*Vr. en Antw. Senaat 1997-1998, 1-61, 3106 en 3107*) en schriftelijke vraag van de heer Wim Verreycken aan de

Interessanter dan een indeling naargelang van het gehanteerde instrument, lijkt ons echter een inhoudelijke indeling rond enkele grote assen. Is de vraag of de interpellatie een reactie op een arrest van het Arbitragehof of tracht men de regering er veeleer toe aan te zetten al dan niet een vernietigingsberoep in te stellen? Is de interpellatie of vraag over een arrest van het Arbitragehof ingegeven door de behoefte aan informatie of wil men de regering echt controleren en/of een (re)actie van de minister uitlokken? Heeft de interpellatie of vraag al dan niet een uitgesproken communautaire dimensie?

A. Is de vraag of de interpellatie een reactie op een arrest van het Arbitragehof of tracht men de regering er veeleer toe aan te zetten al dan niet een vernietigingsberoep in te stellen?

Nagenoeg alle onderzochte interpellaties en – mondelinge zowel als schriftelijke – vragen zijn een reactie op een reeds door het Arbitragehof gewezen arrest.

In de onderzochte periode maakten drie mondelinge vragen op die regel een uitzondering. Ze strekten ertoe na te gaan of de federale regering van plan was bij het Arbitragehof een vernietigingsberoep in te stellen tegen een decreet aangenomen door respectievelijk de Vlaamse⁷² en de Waalse⁷³ decreetgever. Het spreekt vanzelf dat het in voornoemde gevallen ging om sterk communautair getinte vragen die tot doel hadden de regering te controleren respectievelijk onder druk te zetten.

Die communautaire dimensie is echter niet altijd aanwezig, zoals blijkt uit een schriftelijke vraag van de heer Patrick Dewael, die aan de vice-eerste minister en minister van Financiën vroeg of hij van plan was om, als reactie op de ongrondwettigverklaring van de bijzondere heffing op roerende inkomsten als bedoeld in art. 42 van de wet van 28 december 1983 houdende fiscale en begrotingsbepalingen,⁷⁴ de vernietiging van die belasting te vorderen.⁷⁵

B. Is de interpellatie of vraag over een arrest van het Arbitragehof ingegeven door de behoefte aan informatie of wil men de regering echt controleren en een (re)actie van de minister uitlokken?

Schriftelijke vragen hebben traditioneel veeleer tot doel informatie te verwerven dan de regering te controleren. Dat is overduidelijk ook het geval voor een aantal schriftelijke

minister van Justitie van 21 februari 2001 betreffende art. 15ter van de wet op de partijfinanciering (*Vr. en Antw. Senaat 2000-2001, 1-1032*).

⁷² Mondelinge vraag van de heer Rudy Demotte aan de vice-eerste minister en minister van Financiën en Buitenlandse Handel over «het beroep van de federale Staat bij het Arbitragehof met betrekking tot een decreet van het Vlaams Gewest betreffende de successierechten» (*Hand. Kamer 1996-1997, 27 maart 1997, 148-5313 en 5314*) en mondelinge vraag van de heer Hugo Olaerts aan de Eerste minister over «het vernietigingsberoep van successierechten» (*Hand. Kamer 1996-1997, 3 juli 1997, 179-6301 en 6302*).

⁷³ Mondelinge vraag van de heer Joris Van Hauthem aan de Eerste minister over «de eventuele koppeling van het Waalse tabaksdecreet aan de Vlaamse zorgverzekering» (nr. 2-66) (*Hand. Senaat 1999-2000, 9 december 1999, 2-16 blz 5 en 6*).

⁷⁴ Arbitragehof nr. 74/95, 9 november 1995.

⁷⁵ *Vr. en Antw. Kamer 1995-1996, 3 juli 1995, 3769*.

vragen over de gevolgen van arresten van het Arbitragehof, die vaak lijken te zijn geredigeerd om onmiddellijk en ongewijzigd in het eerstvolgende Bulletin van Financiën of handboek fiscaal recht te worden gepubliceerd.⁷⁶

Geregeld echter wordt ook bij een mondelinge vraag louter informatie gevraagd over de invloed van een arrest van het Arbitragehof, zonder dat daar enige controledimensie mee gepaard gaat. Het kan dan gaan om onder meer de budgettaire weerslag van een arrest,⁷⁷ de invloed op een aantal benoemingen,⁷⁸ de gevolgen van de vernietiging van sommige bepalingen van een wet voor de nuttige werking van die wet⁷⁹ enz.

In andere gevallen worden interpellaties of vragen hoofdzakelijk uit een oogpunt van politieke controle gesteld.

Soms peilen ze naar de intentie van de regering om een beroep tot nietigverklaring in te stellen (zie *supra*, A.). Meestal echter wordt gevraagd dat de regering iets zou ondernemen als reactie op een reeds door het Arbitragehof gewezen arrest.

De gevraagde reactie kan bijvoorbeeld een wetgevend initiatief zijn om een einde te maken aan een zeer specifieke lacune die is ontstaan door het ongrondwettig verklaren van een artikel.⁸⁰

Soms overstijgt de interpellatie of de vraag evenwel de louter punctuele gevolgen van het arrest van het Arbitra-

gehof en wordt er een problematiek aan de orde gebracht die een ruimere reflectie vereist. Een goed voorbeeld daarvan zijn de interpellaties van de heer Vandeurzen,⁸¹ respectievelijk de heer Van Hoorebeke,⁸² naar aanleiding van diverse arresten waarin een discriminatie inzake verjaringstermijnen werd vastgesteld. De heer Vandeurzen plaatst arrest nr. 25/95 van 21 maart 1995 – naar luid waarvan art. 26 Voorafgaande Titel Sv. de artikelen 10 en 11 van de Grondwet schendt – in een ruimer kader, legt de link met een ander arrest in verband met vorderingen jegens de Belgische Staat die gebaseerd zijn op o.m. een onrechtmatige daad en vraagt dat men zich grondig zou bezinnen over een hervorming van de verjaringstermijnen. In zijn antwoord kondigt de Minister aan dat de problematiek door zijn diensten wordt onderzocht en dat hij «binnen een zeer korte tijdspanne een ontwerp van wet tot wijziging van de verjaringstermijnen aan de Ministerraad zal kunnen voorleggen».⁸³ Bijna een jaar later interpelleert de heer Van Hoorebeke, mede naar aanleiding van een nieuw arrest van het Arbitragehof,⁸⁴ opnieuw en stelt hij niet alleen aan de kaak dat het beloofde wetsontwerp nog steeds niet bij de Kamer is ingediend, maar dat het bovendien als voorwendsel wordt gehanteerd om de bespreking van een door de interpellant zelf ingediend wetsvoorstel nog niet aan te vatten.⁸⁵

De leden van de Kamer beperken zich echter niet louter tot het stellen van vragen naar aanleiding van recente arresten, maar blijven die ook opvolgen. Dat blijkt niet alleen uit bovenstaand voorbeeld, maar ook uit de mondelinge vragen van mevrouw Anne Van Haesendonck aan de minister van Volksgezondheid en Pensioenen over «het arrest van het Arbitragehof van 28 oktober 1997». Op 8 januari 1998 stelt betrokkene een eerste mondelinge vraag,⁸⁶ waarop de minister antwoordt dat hij de gevolgen van arrest 62/97 zal laten onderzoeken. Er is echter een tweede vraag nodig op 16 juni 1998,⁸⁷ vooraleer zij een duidelijk antwoord krijgt.

De reactie die van de minister wordt gevraagd hoeft niet altijd (louter) wetgevend te zijn. Zo vroeg de heer Jean-Jacques Viseur in een mondelinge vraag aan de minister van Financiën over «de gevolgen van een arrest van het Arbitragehof met betrekking tot de renten die worden uitgekeerd ten gevolge van een arbeidsongeval of een beroepsziekte»⁸⁸ veeleer naar de houding die de administratie zou aannemen tengevolge van arrest nr. 132/98 van 9 december 1998, en antwoordde de Minister dat zijn departement de nodige conclusies had getrokken in de vorm van een circulaire. Dat een en ander in de praktijk minder vlot verliep dan de Minister had laten uitschijnen blijkt uit de mondelinge vragen die minder dan drie maanden later door andere Kamerleden werden gesteld⁸⁹ over hetzelfde probleem.

⁷⁶ Zie bv. de schriftelijke vraag nr. 10 van mevr. Trees Pieters (*Vr. en Antw.* Kamer 1999-2000, 17 september 1999, 2056) resp. de heer Ludwig Vandenhove (nr. 414) (*Vr. en Antw.* Kamer 2000-2001, 3 juli 2000, 6203) over arrest 132/98 van 9 december 1998.

⁷⁷ Zie bv. de mondelinge vraag van de heer Charles Janssens aan de staatssecretaris voor Veiligheid en voor Maatschappelijke Integratie en Leefmilieu over «de budgettaire weerslag van het arrest (nr. 43/98) van het Arbitragehof van 22 april 1998» (bedoeld wordt het arrest dat de zgn. «wet Vande Lanotte» van 15 juli 1996 tot wijziging van de wet betreffende de toegang tot het grondgebied en de organieke wet op de O.C.M.W.'s gedeeltelijk vernietigde) (*Hand.* Kamer 1997-1998, 7 mei 1998, 245-8711 en 8712) en de vraag om uitleg van mevrouw Merchières aan de staatssecretaris voor Veiligheid en staatssecretaris voor maatschappelijke integratie en leefmilieu over «de financiële hulp die O.C.M.W.'s aan asielzoekers en/of illegalen moeten bieden, ten gevolge van een arrest van het Arbitragehof» (*Hand.* Senaat 1997-1998, 18 juni 1998, 1-197, 5701-5702).

⁷⁸ Zie bv. de mondelinge vraag nr. 2113 van de heer Didier Reynders aan de minister van Justitie over «de gevolgen van het arrest (nr. 31/99) van het Arbitragehof in de zaak Vanderzwalm» (*Hand.* Kamer 1998-199, 22 maart 1999, C774 -14 en 15).

⁷⁹ Zie bv. de mondelinge vraag nr. 2178 van mevrouw Magda De Meyer aan de minister van Economie en Wetenschappelijk Onderzoek, belast met het Grootstedenbeleid, over «de gedeeltelijke vernietiging van de wet op de collectieve schuldenregeling door het Arbitragehof» (*Hand.* Kamer 1999-2000, 28 juni 2000, HA 50 COM 247, 7).

⁸⁰ Zie bv. de schriftelijke vraag (nr. 606) van de heer Delcroix aan de vice-eerste minister en minister van Financiën en Buitenlandse Handel van 12 november 1997 betreffende het «wetgevend initiatief om de lacunes door het wegvallen van de rechtskracht (van art. 164, §5, KB W.I.B.), in te vullen» of de schriftelijke vraag van de heer Dirk Pieters naar aanleiding van arrest 75/2000 van 21 juni 2000 (*Vr. en Antw.* Kamer 1999-2000, 3 juli 2000, 4981). Zie ook de mondelinge vraag van mevrouw Simonne Creyf aan de vice-eerste minister en minister van Economie en Telecommunicatie, belast met Buitenlandse Handel, over «de ongrondwettigheid van de verplichte autoverzekering» (*Hand.* Kamer 1997-1998, 9 juli 1998, 263-9230 en 9231).

⁸¹ *Hand.* Kamer 1995-1996, 12 juni 1996, C 154 – 9 tot 12.

⁸² *Hand.* Kamer 1996-1997, 21 april 1997, C 315 – 4 tot 6.

⁸³ *Hand.* Kamer 1995-1996, 12 juni 1996, C 154 – 12.

⁸⁴ Arbitragehof nr. 8/97, 19 februari 1997.

⁸⁵ *Hand.* Kamer 1996-1997, 21 april 1997, C 315 – 5. Zie ook *supra* in het deel over de arresten van het Arbitragehof en het wetgevende werk.

⁸⁶ *Hand.* Kamer 1997-1998, 8 januari 1998, PLEN 211- 7503.

⁸⁷ *Hand.* Kamer 1997-1998, 16 juni 1998, C 599 – 1.

⁸⁸ *Hand.* Kamer 1999-2000, 17 februari 2000, PLEN 041 – 17.

Tot slot zij opgemerkt dat parlementsleden niet altijd wachten tot het Arbitragehof zijn arrest heeft gewezen. Zo stelde senator René Thissen al een vraag om uitleg aan de minister van Financiën over «het verwerken van de bezwaarschriften tegen de accijnscompenserende belasting» (nr. 2-357) op een ogenblik waarop het Arbitragehof zich nog niet had uitgesproken over de vraag of die belasting al dan niet moest worden beschouwd als strijdig met de artikelen 10 en 11 van de Grondwet.⁹⁰

C. Heeft de interpellatie of vraag, ingediend naar aanleiding van het arrest, al dan niet een uitgesproken communautaire dimensie?

Aangezien het Arbitragehof de grondwettigheid van de wetten toetst, niet alleen aan de artikelen 10, 11 en 24 van de Grondwet, maar ook aan de bevoegdheidsverdelende regelen, heeft het niet te verbazen dat een aantal vragen en interpellaties ingediend naar aanleiding van een arrest van het Arbitragehof een uitgesproken communautaire dimensie hebben.

Soms betreffen de interpellaties of vragen niet zozeer het arrest zelf, maar veeleer de interpretatie die er door andere politici aan wordt gegeven. Dat was bijvoorbeeld het geval voor de samengevoegde interpellaties van mevr. Annemie Van de Casteele (nr. 1284) en de heer Bart Laeremans (nr. 1339) over de gevolgen van arrest nr. 72/95 van 9 november 1995. Dat arrest bepaalt immers uitdrukkelijk dat uit de grondwetsherziening van 5 mei 1993 en de Sint-Kwintens-akkoorden voortvloeit dat de Cocof op cultureel vlak decreetgevende bevoegdheid heeft en dus bekleed is met een werkelijke wetgevende functie. Volgens het arrest van het Arbitragehof volgt daaruit dat de Cocof een beroep tot vernietiging van bepaalde wetgevende akten kan indienen bij het Arbitragehof. Beide interpellanten wilden echter vooral weten of de Eerste minister het eens was met de voorzitter van het college van de Cocof, die zich op dat arrest beriep om voor de Cocof een plaats op te eisen in het Overlegcomité.⁹¹

Een vergelijkbare situatie deed zich voor naar aanleiding van de verklaringen van mevrouw Onkelinx, toenmalig minister-president van de Franse Gemeenschap, als zou zij zich niet neerleggen bij de vernietiging, door het Arbitragehof, van de subsidies aan «Carrefour».⁹²

⁸⁹ Samengevoegde mondelinge vragen van de heer Jo Vandeurzen en mevrouw Magda De Meyer aan de minister van Sociale Zaken en Pensioenen over «de gevolgen van het arrest van het Arbitragehof van 9 december 1998 voor de gerechtigden van arbeidsongevallen of beroepsziekten-uitkeringen» (nrs. 1522 en 1622) (*Hand. Kamer 1999-2000*, 26 april 2000, COM 180 – 12 tot 14).

⁹⁰ *Hand. Senaat 2000-2001*, 15 februari 2001, 2-96, 61.

⁹¹ *Hand. Kamer 1996-1997*, 14 mei 1997, C 328 – 1 tot 5.

⁹² Samengevoegde mondelinge vragen van de heer Geert Bourgeois aan de Eerste minister over «de houding van de federale Regering ten aanzien van het arrest van het Arbitragehof dat opnieuw de subsidies van de Franse Gemeenschap aan de Franstalige verenigingen in Vlaamse gemeenten met taalfaciliteiten vernietigde en ten aanzien van de verklaring van de minister-president Laurette Onkelinx dat de Franse Gemeenschap «Carrefour» verder zal blijven subsidiëren (nr. 876) en van de heer Bart Laeremans aan de eerste minister over «de houding van de minister-

In een ander geval werd de minister om zijn mening gevraagd over een arrest van het Arbitragehof met een sterk communautaire dimensie.⁹³ Om evidente redenen weigerde de minister het arrest te becommentariëren en beperkte hij zich ertoe te stellen dat de nodige teksten zouden worden voorbereid om de benoemingsvoorwaarden van de hoofdgriffiers in overeenstemming te brengen met het arrest van het Arbitragehof.

Een tussensoort waren de mondelinge vragen over het arrest nr. 102/99 van het Arbitragehof tot gedeeltelijke vernietiging van de wet houdende het verbod op de tabaksreclame. Sommige vraagstellers wilden immers vooral uitleg over de draagwijdte van het arrest, terwijl anderen meer de communautaire toer opgingen.⁹⁴

Over het algemeen kan men echter stellen dat verhoudingsgewijs weinig interpellaties en vragen met betrekking tot een arrest van het Arbitragehof een uitdrukkelijk communautaire dimensie vertonen.

IV. DE FEDERALE WETGEVENDE KAMERS ALS PARTIJ IN GEDINGEN VOOR HET ARBITRAGEHOF

A. Annulatieberoep

Hierboven is reeds uiteengezet dat de voorzitters van de wetgevende assemblees, op grond van art. 2, 3°, van de bijzondere wet van 6 januari 1989, op verzoek van twee derde van hun leden een annulatieberoep kunnen instellen bij het Arbitragehof.

In de rechtsleer is er al meermaals op gewezen dat zij van dit recht zelden gebruik maken.⁹⁵ Die vaststelling gaat

president van de Franse Gemeenschap naar aanleiding van een recente uitspraak van het Arbitragehof (nr. 935) (*Hand. Kamer 1997-1998*, 25 maart 1998, C 540 – 1 tot 3).

⁹³ Mondelinge vraag van de heer Bart Laeremans aan de minister van Justitie over «de uitspraak van het Arbitragehof in het dossier van het kanton Sint-Pieters-Leeuw» (nr. 1998) (*Hand. Kamer 1999-2000*, 6 juni 2000, COM 219 – 7 tot 9).

⁹⁴ Samengevoegde mondelinge vragen van:

- de heer Francis Van den Eynde aan de minister van Consumentenzaken, Volksgezondheid en Leefmilieu over «de interpretatie van de minister van het arrest van het Arbitragehof dat de wet op tabaksreclame gedeeltelijk vernietigt» (nr. 128);
- mevrouw Els Van Weert aan de minister van Consumentenzaken, Volksgezondheid en Leefmilieu over «de gevolgen van het 'Ecclestone-arrest' van het Arbitragehof» (nr. 131);
- de heer Hubert Brouns aan de minister van Consumentenzaken, Volksgezondheid en Leefmilieu over «de gedeeltelijke vernietiging door het Arbitragehof van de wet houdende het verbod op de tabaksreclame» (nr. 180);
- de heer Hubert Brouns aan de minister van Justitie over «het arrest van het Arbitragehof inzake het verbod op tabaksreclame» (nr. 175);
- de heer Peter Vanvelthoven aan de minister van Consumentenzaken, Volksgezondheid en Leefmilieu over «de gedeeltelijke vernietiging door het Arbitragehof van de wet houdende het verbod op de tabaksreclame» (nr. 207);
- de heer Peter Vanvelthoven aan de minister van Justitie over «de gedeeltelijke vernietiging door het Arbitragehof van de wet houdende het verbod op de tabaksreclame» (nr. 208) (*Hand. Kamer 1999-2000*, 19 oktober 1999, COM 016 – 28 tot 37).

⁹⁵ R. LEYSEN, B. PATY en A. RASSON-ROLAND, «Un cap est franchi: le millième arrêt de la Cour d'Arbitrage», *l.c.*, 15, H. SIMONART en D. RENDERS, *l.c.*, 40.

echter nog meer op voor de voorzitters van Kamer en Senaat. De voorzitter van de Kamer heeft immers nog nooit gebruik gemaakt van zijn bevoegdheid om annulatieberoep in te stellen, terwijl de voorzitter van de Senaat dat tot nog toe slechts een keer heeft gedaan.⁹⁶ Voor die relatief passieve houding zijn in de rechtsleer diverse verklaringen aangegeven.⁹⁷

Sommige van die verklaringen – zoals het feit dat het in een federale assemblee samengesteld uit leden die tegelijkertijd zitting hebben in een gemeenschaps- of gewestassemblee niet altijd opportuun is om in rechte op te treden tegen een norm uitgevaardigd door voornoemde gemeenschaps- of gewestassemblee – zijn sinds de vernieuwing van de kamers in 1995 achterhaald.

Andere, zoals het feit dat de twee derde meerderheid niet altijd makkelijk te vinden is, zijn nog steeds onverminderd geldig.

Een ander vaak aangevoerd argument, namelijk dat de verdediging van de wetgever reeds op doeltreffende wijze wordt gewaarborgd door de Ministerraad – snijdt ongetwijfeld nog steeds hout, maar verdient toch een kleine nuancering.

Zo stelde de Rechtbank van Koophandel te Hoei op aandringen van de Belgische Staat een prejudiciële vraag aan het Arbitragehof betreffende art. 82 van de Faillissementswet van 8 augustus 1997. De raadsman van de Belgische Staat betoogde onder meer dat deze bepaling een breuk veroorzaakt met het gelijkheidsbeginsel voor de belastingen, aangezien ze het mogelijk maakt, in geval van verschoonbaarheid van de gefailleerde, al zijn schulden kwijt te schelden, met inbegrip van zijn fiscale schulden, terwijl art. 172 van de Grondwet bepaalt dat geen vrijstelling of vermindering van belasting kan worden ingevoerd dan door een wet. Daarbij moet eerlijkheidshalve wél worden toegegeven dat de bewuste bepaling het gevolg was van amendering tijdens de bespreking in de Kamer, en dat de minister van Financiën toen allerminst gelukkig was met die amendering... Feit is echter dat de Ministerraad zich genoodzaakt zag om door een tussenkomst voor het Arbitragehof duidelijk te maken dat hij het door de raadsman van de Belgische Staat voor de verwijzende rechter verdedigde standpunt niet deelde.⁹⁸

De Ministerraad vervulde hier dus voorbeeldig zijn taak en verdedigde een federale wet, hoewel die ingevolge de bespreking in het Parlement misschien niet meer helemaal aan zijn eigen wensen beantwoordde. Maar deze situatie toont niettemin aan dat er wel degelijk belangenconflicten kunnen bestaan tussen de Ministerraad en de federale assemblees...

⁹⁶ Beroep van de voorzitter van de Franse Gemeenschapsraad, van de voorzitter van de Waalse Gewestraad, van de voorzitter van de Senaat en van de voorzitter van de Brusselse Hoofdstedelijke Raad tot vernietiging van het decreet van de Vlaamse Gemeenschap van 23 juni 1998 houdende bijkomende bijstand aan personen die in een bestaanonzekere toestand verkeren ten gevolge van oorlogsomstandigheden, repressie en epuratie (Arbitragehof nr. 110/99, 14 oktober 1999).

⁹⁷ H. SIMONART en D. RENDERS, *l.c.*, 42-43.

⁹⁸ Arbitragehof nr.132/2000, 13 december 2000.

B. Memories van tussenkomst

Daarnaast kunnen de voorzitters van de wetgevende vergaderingen op grond van art. 85 van de bijzondere wet van 6 januari 1989 ook een memorie van tussenkomst indienen.

Tot op heden heeft de voorzitter van de Senaat dat nog nooit en de voorzitter van de Kamer van volksvertegenwoordigers al viermaal gedaan. De eerste drie gevallen hebben zich allemaal in 1989 voorgedaan en worden geciteerd door Simonart en Renders.⁹⁹ Ze kunnen veeleer worden beschouwd als een persoonlijk initiatief van de voorzitter, in die zin dat er geen echte discussie aan voorafging in een beleidsorgaan van de Kamer. Dat hoefde *stricto sensu* ook niet, aangezien de voorzitter voor het indienen van een memorie van tussenkomst – in tegenstelling tot wat het geval is voor het instellen van een annulatieberoep – niet handelt op verzoek van twee derde van de leden van zijn assemblee en aangezien het Kamerreglement hem destijds niet verplichtte tot enige vorm van raadpleging van organen van de Kamer.

Het vierde geval is interessanter, niet zozeer wegens zijn inhoud, maar wel omdat het de Kamer ertoe heeft aangezet om een duidelijke gedragslijn voor de toekomst uit te werken. Het beroep tot vernietiging was in oktober 1996 ingesteld door de Vlaamse Regering en betrof de wet van 29 april 1994 betreffende het statuut van gespecialiseerd opvoeder-begeleider. Die wet was totstandgekomen ingevolge een parlementair initiatief in de Kamer van volksvertegenwoordigers,¹⁰⁰ en de toenmalige voorzitter voelde zich dan ook verantwoordelijk voor de «follow-up» van deze zaak. Daarbij kwam dat het aloude argument als zou het dubbelmandaat het voor de federale assemblees kies maken om een annulatieberoep in te stellen of een memorie van tussenkomst in te dienen, na de vernieuwing van de federale assemblees in mei 1995 niet langer opging.¹⁰¹

Bijgevolg legde de toenmalige Kamervoorzitter, hoewel hij daartoe niet verplicht was, aan de Conferentie van voorzitters de vraag voor of zij het indienen van een memorie van tussenkomst in deze zaak nuttig achtte. De Conferentie van voorzitters antwoordde door een algemene regel te formuleren: «wanneer een federale wet die uit een parlementair initiatief van de Kamer voortvloeit, het voorwerp wordt van een beroep tot vernietiging bij het Arbitragehof, (dan kan) de voorzitter van de Kamer, via de indiening van een memorie, als tussenkomende partij (...) optreden.»¹⁰²

Ingevolge die vrij algemene machtiging diende de Kamervoorzitter op 17 december 1996 een memorie van tussenkomst in en op 5 maart 1997 een memorie van antwoord. Het Arbitragehof besteedde uitvoerig aandacht aan de argu-

⁹⁹ *L.c.*, 40. Het ging om memories van tussenkomst in drie geschillen waarin de grondwettelijkheid van een federale wet werd betwist. In twee van de drie gevallen ging het om een annulatieberoep (tegen, enerzijds, de wet van 30 augustus 1988 houdende wijziging van de wet van 3 november 1967 betreffende het loodsen van zeevaartuigen en, anderzijds, de wet van 23 maart 1989 betreffende de verkiezing van het Europese Parlement) en in een geval om een prejudiciële vraag betreffende de wet van 2 februari 1982 houdende toekenning van bijzondere machten aan de Koning.

¹⁰⁰ *Parl.St* Kamer 1991-92, nr. 107/1.

¹⁰¹ Sinds de verkiezingen van mei 1995 is dat «dubbelmandaat» immers afgeschaft.

¹⁰² Conferentie van voorzitters, 4 december 1996.

menten van de voorzitter van de Kamer: uit de structuur van zijn arrest blijkt dat het de memorie van de Kamervoorzitter (die slechts tussenkomende partij was) als uitgangspunt heeft genomen en niet die van de federale Ministerraad. Op 17 december 1997 vernietigde het Arbitragehof twee artikelen van de bewuste wet.¹⁰³ Ingevolge die vernietiging werd aan de Conferentie van voorzitters de vraag voorgelegd of er enige «wetgevende» reactie op het arrest vereist was. De Conferentie verwees de vraag naar de commissie voor het Bedrijfsleven, waar ze een stille dood stierf.¹⁰⁴

Toch was deze ervaring nuttig, omdat ze de Kamer ertoe heeft aanzet om in haar reglement uitdrukkelijk de procedure te regelen overeenkomstig welke beroepen en memories bij het Arbitragehof kunnen worden ingediend.¹⁰⁵ De nieuwe artikelen 102bis (annulatieberoep) en 102ter (memorie van tussenkomst)¹⁰⁶ voeren weliswaar geen we-

reldschokkende nieuwigheden in – dat laat de bijzondere wet van 6 januari 1989 ook niet toe – maar ze maken duidelijk dat de Kamer vast van plan is om in dezen haar rol te spelen en dat op een zo objectief mogelijke wijze te doen.

Hetzelfde geldt ongetwijfeld voor de Senaat, die reeds in 1995 een artikel in zijn reglement heeft ingeschreven met betrekking tot het instellen van annulatieberoepen en het indienen van memories bij het Arbitragehof. Dat artikel regelt echter vooral de wijze waarop de twee derde meerderheid wordt vastgesteld. De nadere regelen voor het instellen van een annulatieberoep worden volgens dat artikel door het bureau van de Senaat vastgesteld, maar zijn ons niet bekend.¹⁰⁷

V. CONCLUSIE

In hun onderzoek van 1995 stellen Henri Simonart en David Renders dat er wat schort aan de doorstroming van informatie met betrekking tot de arresten van het Arbitragehof. De auteurs stellen nogal onomwonden: «La seconde constatation concerne l'ignorance des membres des cham-

door iedere natuurlijke of rechtspersoon die doet blijken van een belang of wanneer er een prejudiciële vraag is aanhangig gemaakt door een rechtscollège, kan de voorzitter van de Kamer, na ontvangst van de kennisgeving door de griffier van het Arbitragehof van het beroep of van de verwijzingsbeslissing, binnen de termijn en onder de andere voorwaarden voorgeschreven overeenkomstig en bepaald bij de bijzondere wet van 6 januari 1989 op het Arbitragehof (en eventueel na inwinning van het advies van de Conferentie van voorzitters), een memorie indienen bij het Arbitragehof.

2. Na ontvangst van een afschrift van de bij het Arbitragehof ingediende memories van de andere sub 1 bedoelde partijen, kan de voorzitter van de Kamer binnen de termijn en onder de andere voorwaarden bepaald bij de bijzondere wet van 6 januari 1989 op het Arbitragehof (en eventueel na inwinning van het advies van de Conferentie van voorzitters), aan het Arbitragehof eveneens een memorie van antwoord doen toekomen.

3. De tekst van de memories en de memories van antwoord die door de voorzitter bij het Arbitragehof werden ingediend, wordt onmiddellijk medegedeeld aan de Conferentie van voorzitters.»

(Voor meer details, zie *Parl.St.* Kamer 1997-1998, nrs 1619/1 (verslag) en 1619/2 (aangenomen tekst)).

¹⁰⁷ Art. 68 van het Senaatsreglement:

«1. Indien ten minste twee derden van de senatoren hierom verzoeken, dient de voorzitter van de Senaat bij het Arbitragehof een beroep in tot volledige of gedeeltelijke vernietiging van een wet, decreet of ordonnantie.

Het bureau stelt nadere regels met betrekking tot het instellen van zodanig beroep.

2. De meerderheid van twee derden van de senatoren wordt vastgesteld:

1° hetzij door naamstemming over een resolutie in de plenaire vergadering van de Senaat;

2° hetzij door de voorzitter een ondertekende lijst ter hand te stellen. In dat laatste geval wordt daarvan mededeling gedaan in de plenaire vergadering en worden de namen van de ondertekenaars opgenomen in de notulen van de vergadering en in de verslagen van de debatten.

3. De bepalingen van dit artikel zijn van toepassing op het indienen van een vordering tot schorsing van de bestreden norm.

4. De teksten van de memories en van de memories van antwoord, door de voorzitter bij het Arbitragehof ingediend, worden onmiddellijk ter kennis gebracht van het bureau.

5. De beslissingen van het Arbitragehof op de door de Senaat ingestelde beroepen, worden ter kennis gebracht van de leden van de assemblee.»

¹⁰³ Arbitragehof nr. 74/97, 17 december 1997.

¹⁰⁴ Conferentie van voorzitters, 21 januari 1998.

¹⁰⁵ Zie de artikelen 102bis en 102ter, ingevoegd in het Reglement van de Kamer op 1 juli 1998.

¹⁰⁶ Art. 102bis

«1. Op verzoek van twee derde van de leden (1), stelt de voorzitter van de Kamer, binnen een termijn van zes maanden na de bekendmaking van de wet, het decreet of de in artikel 134 van de Grondwet bedoelde regel en onder de andere bij de bijzondere wet van 6 januari 1989 op het Arbitragehof bepaalde voorwaarden, een beroep tot gehele of gedeeltelijke vernietiging van die wet, dat decreet of die in artikel 134 van de Grondwet bedoelde regel bij het Arbitragehof in, wegens schending van:

1° de regels die door of krachtens de Grondwet zijn vastgesteld voor het bepalen van de onderscheiden bevoegdheid van de Staat, de Gemeenschappen en de Gewesten;

2° de artikelen 10, 11 en 24 van de Grondwet ; of

3° de artikelen van de Grondwet, die een bijzondere wet bepaalt.

Indien twee derde van de leden daarom verzoeken, vordert hij daarenboven de gehele of gedeeltelijke schorsing van voornoemde wet, decreet of in artikel 134 van de Grondwet bedoelde regel.

De beroepen strekkende tot gehele of gedeeltelijke vernietiging van een wet, een decreet of een in artikel 134 van de Grondwet bedoelde regel waardoor een verdrag instemming verkrijgt, zijn slechts ontvankelijk indien zij worden ingesteld binnen een termijn van zestig dagen na de bekendmaking van de wet, het decreet of de in artikel 134 van de Grondwet bedoelde regel.

2. Stelt een lid voor dat de voorzitter wordt verzocht een dergelijk beroep in te stellen, dan wordt dat voorstel in plenaire vergadering, op het door de voorzitter bepaalde tijdstip, in behandeling genomen indien dertig leden het steunen.

Het voorstel van resolutie waarbij dit verzoek wordt ingeleid moet vooraf schriftelijk worden medegedeeld aan de voorzitter. Artikel 64, nrs. 2 tot 7, is niet van toepassing op een dergelijk voorstel.

De auteur van het voorstel van resolutie dat in behandeling wordt genomen en een spreker per politieke fractie mogen het woord voeren binnen de in artikel 37, nr. 1, 7°, vastgestelde spreektijd.

3. Wanneer de voorzitter, overeenkomstig het bepaalde sub nr. 1, een beroep tot vernietiging bij het Arbitragehof heeft aanhangig gemaakt door middel van een verzoekschrift, doet hij daarvan mededeling tijdens de eerstvolgende plenaire vergadering.

Art. 102ter

1. Wanneer bij het Arbitragehof een beroep tot gehele of gedeeltelijke vernietiging van een wet, een decreet of een in artikel 134 van de Grondwet bedoelde regel is ingesteld door een voorzitter van een der andere wetgevende vergaderingen, door de Ministerraad, door de regering van een gemeenschap of van een gewest, of

bres fédérales quant à l'existence même des arrêts de la Cour d'Arbitrage. Plusieurs cas ont été relevés dans lesquels des projets et propositions de loi sont déposés ou discutés qui ignorent purement et simplement des arrêts, dont certains prononcés de longue date»...¹⁰⁸

Deze stelling lijkt me enige nuanceren te behoeven. Uit het bovenstaande blijkt immers dat de arresten van het Arbitragehof wel degelijk 'doorstromen' naar de parlementsleden en dat laatstgenoemden niet alleen geregeld initiatieven nemen om de wetgeving in overeenstemming te brengen met de arresten van het Arbitragehof maar bovendien, bij het uitoefenen van hun controletaak, heel wat inspiratie putten uit de arresten van het Arbitragehof.

Bijzonder positief vind ik dat op het gebied van de wetgevende reacties op arresten van het Arbitragehof het overwicht van de regering op het Parlement heel wat minder groot is dan men zou verwachten. Opvallend is wel dat de indieners van wetsvoorstellen veelal punctuele wetswijzigingen beogen, terwijl de regering in een wetsontwerp doorgaans meer opneemt dan een reactie op een arrest van het Arbitragehof. Mijns inziens mag op die punctuele initiatieven nochtans niet worden neergekeken. Ze dienen integendeel te worden aangemoedigd, omdat ze een snelle reactie van de wetgever mogelijk maken.

De reactiesnelheid van de wetgever is immers naar mijn mening een van de pijnpunten in het hele proces. Ten eerste omdat het nefast is voor ons rechtsgevoel – en voor de reputatie van het Parlement – wanneer sommige ambtenaren zich genoodzaakt zien om een ongrondwettig verklaarde bepaling te blijven toepassen, louter en alleen omdat de wetgever er elf jaar na de ongrondwettigverklaring van die bepaling nog niet is in geslaagd ze in overeenstemming te brengen met het arrest van het Arbitragehof.¹⁰⁹ Ten tweede omdat het Parlement nu eenmaal een instelling is die geneigd is sterk in te spelen op de actualiteit. De ervaring leert dat het Parlement hetzij relatief kort op de bal speelt, hetzij de zaak uit het oog verliest.

Een ander pijnpunt is de wijze waarop de arresten van het Arbitragehof binnen de diverse assemblees inhoudelijk worden opgevolgd. Uit een materieel oogpunt is er helemaal geen probleem met de doorstroming van de arresten van het Arbitragehof. Alle fracties krijgen ze immers onverwijld toegestuurd zodra ze zijn gewezen. Men mag echter niet van de parlementsleden verwachten dat zij een stapeltje arresten van het Arbitragehof op hun nachttafeltje hebben liggen waaruit zij bij tijd en wijlen lering trekken respectievelijk inspiratie putten voor het slapengaan ...

De parlementsleden kunnen natuurlijk beschikken over de adviezen van de Raad van State, waarin vrij systematisch wordt gewezen op de rechtspraak van het Arbitragehof, maar die adviezen betreffen alleen de reeds genomen wetgevende initiatieven.

Daarom heb ik ervoor gezorgd dat de juridische dienst van de Kamer aan de Conferentie van voorzitters wekelijks een overzicht levert van de arresten van vernietiging en ongrondwettigverklaring. Dat overzicht blijft beperkt tot de essentie en is doelbewust «in mensentaal» geredigeerd, zodat

men geen topjurist hoeft te zijn om er conclusies uit te kunnen trekken.

Wat we mijns inziens echter nog missen, is een systematisch «*a posteriori*»-overzicht van wat er met de arresten van vernietiging en ongrondwettigverklaring is gebeurd. Ik overweeg ernstig om onze juridische dienst de opdracht te geven om op termijn ook een dergelijk overzicht op te stellen, maar ik blijf in dat verband betreuren dat het Arbitragehof – in tegenstelling tot instellingen als de Raad van State of het Hof van Cassatie – nog steeds geen jaarverslag publiceert.

Een tweede belangrijke nuance die ik zou willen maken ten opzichte van het opmerkelijke artikel van Simonart en Renders, is dat parlementair werk méér is dan alleen maar wetgevend werk. De reactie van de wetgevende assemblees op arresten van het Arbitragehof mag dus niet alleen worden afgemeten aan het wetgevende initiatief. Uit bovenstaand onderzoek blijkt dat parlementsleden bij het uitoefenen van hun controlefunctie wel degelijk inspiratie putten uit arresten van het Arbitragehof en dat zij aldus een zweepfunctie kunnen vervullen met het oog op de naleving van de fundamentele beginselen van onze rechtsstaat.

Renders en Simonart wijzen tot slot – en dat is het derde punt dat ik zou willen nuanceren – op «(le) peu d'empressement dont témoignent les chambres législatives pour participer aux débats devant la Cour d'arbitrage.» Ik kan moeilijk ontkennen dat de voorzitters van de federale assemblees slechts zelden gebruik maken van de mogelijkheden die hen door de Bijzondere wet op het Arbitragehof worden geboden om als partij op te treden. De redenen daarvoor zijn divers, maar de meest fundamentele reden lijkt me ondanks alles vrij eenvoudig: een Parlement is een politiek orgaan, en de vraag of men al dan niet partij wordt in een geding voor het Arbitragehof, krijgt zelden een louter juridisch antwoord. Het sterkst komt dat tot uiting bij de annulatieberoepen, waarvoor het vereiste van een twee derde meerderheid voor het instellen van het beroep op zichzelf vaak al ontradend genoeg is.

In dat verband wil ik nogmaals wijzen op een anomalie in de Bijzondere wet op het Arbitragehof, namelijk wat betreft de opvolging van arresten gewezen op prejudiciële vragen, waarbij het Hof «*inter partes*» beslist dat een bepaalde norm in strijd is met de Grondwet.¹¹⁰ In tegenstelling tot de «*erga omnes*»-uitspraken op annulatieberoep, verdwijnt de norm dan immers niet uit de rechtsorde. Weliswaar wordt in dat geval een nieuwe termijn van zes maanden geopend waarbinnen de federale, gemeenschaps- en gewestregeringen een beroep tot vernietiging kunnen instellen. Maar vreemd genoeg kunnen de voorzitters van de wetgevende vergaderingen niet een dergelijke vordering instellen... Het is bovendien zeer de vraag of de regeringen voldoende gebruik maken van deze mogelijkheid. In afwachting van een wetswijziging die deze anomalie ongedaan maakt, lijkt een betere opvolging van deze aangelegenheid door de wetgevende assemblees via het controlerecht op de regeringen alleszins raadzaam.

¹¹⁰ De Bijzondere wet op het Arbitragehof tempert wel enigszins het «*inter partes*»-beginsel. Men spreekt van een «versterkt relatief gezag» van de naar aanleiding van een prejudiciële vraag gewezen arresten. Zo is het arrest van het Hof bindend voor alle rechtscolleges die in dezelfde of in een vergelijkbare zaak uitspraak moeten doen. Dat laatste (uitspraak in vergelijkbare zaak) geldt echter niet voor het Hof van Cassatie of de Raad van State.

¹⁰⁸ H. SIMONART en D. RENDERS, l.c., 74.

¹⁰⁹ Cf. de ongrondwettigverklaring van art. 319, § 3, B.W., bij het arrest 39/90 van 21 december 1990, (*supra*).

Maar zelfs voor de memories van tussenkomst liggen de zaken zelden eenvoudig: wat zou men bijvoorbeeld zeggen van een katholiek Kamervoorzitter die beslist om een memorie van tussenkomst in te dienen in het raam van een vernietigingsberoep tegen een abortuswet of een euthanasiewet? Of van een Franstalig Kamervoorzitter die een dergelijke memorie zou indienen in het raam van een annulatieberoep tegen de wet op het verbod van tabaksreclame?

9 mei 2001

Toch denk ik dat de recente evolutie aantoonde dat het de federale assemblees ernst is om ook dit aspect nader op te volgen. Zowel de Kamer als de Senaat hebben na 1995 immers uitdrukkelijk een procedure in hun reglement ingeschreven en in het geval van de Kamer is er zelfs een «beleidslijn» vastgesteld door de Conferentie van voorzitters.

De interactie tussen de wetgevende assemblees en het Arbitragehof is dus wel degelijk reëel en ik ben vastbesloten om ze in de volgende jaren te versterken.

Prof. Dr. Herman DE CROO

Voorzitter van de Kamer van volksvertegenwoordigers

Minister van Staat

Bijlage: Wetgevingsinitiatieven naar aanleiding van vernietigingsarresten en arresten van ongrondwettigverklaring van het Arbitragehof

1° Kamer van volksvertegenwoordigers

Vorm van het wetgevingsinitiatief (k) = kamerlid ® = regering	Zittingsjaar	Parl. Stukken Kamer	Arrest nr.	Materie	Beroep tot vernietiging (B) / Prejudiciële vraag (P)
Wetsontwerp	1995-96	288/1	34/94	Fiscaal recht	B
Wetsvoorstel	1995-96	443/1	25/95	Strafprocesrecht	P
Wetsontwerp	1995-96	557/1	25/94	Burgerlijk recht	P
(Wetsvoorstel) ¹¹¹	(1996-97)	(730/1)	(53/94)	(Gerechtelijk recht)	(B)
Wetsontwerp	1996-97	857/1	82/94, 22/95	Strafprocesrecht	P
Amendement (k)	1996-97	857/9	25/95	Strafprocesrecht	P
(Wetsontwerp) ¹¹¹	(1996-97)	(864/1) (< Senaat 1-17/1)	(54/97)	(Strafprocesrecht)	(P)
Wetsvoorstel	1996-97	893/1	31/96	Administratief procesrecht	P
Wetsvoorstel	1996-97	1024/1	10/97	Gerechtelijk recht	P
Wetsontwerp	1996-97	1087/1	25/95, 51/96 en 8/97	Strafprocesrecht	P
Wetsontwerp	1996-97	1199/1	34/96	Administratief recht	B
Wetsontwerp	1996-97	1205/1	65/96	Vreemdelingenrecht	P
Wetsontwerp	1997-98	1269/1	40/97, 45/97	Sociaal recht	P
Wetsvoorstel	1997-98	1287/1	66/96	Gerechtelijk recht	P
Wetsontwerp	1997-98	1341/1	39/96	Fiscaal recht	P
Amendement (k)	1997-98	1408/3	132/98	Fiscaal recht	P
Wetsontwerp	1997-98	1476/1 (< Senaat 1-750/1)	3/97	Socialezekerheidsrecht	P
Wetsontwerp	1997-98	1608/1	44/94, 89/94	Fiscaal recht	B
Wetsvoorstel	1997-98	1704/1	66/97	Gerechtelijk recht	P

¹¹¹ Deze wetsvoorstellen zijn niet ingediend naar aanleiding van arresten van het Arbitragehof, maar tijdens de bespreking ervan blijkt dat zij eraan tegemoetkomen.

Wetsvoorstel	1997-98	1705/1	14/98	Gerechtelijk recht	P
Wetsontwerp	1997-98	1722/1	66/97	Gerechtelijk recht	P
Wetsvoorstel	1997-98	1733/1	31/96	Administratief procesrecht	P
Wetsvoorstel	1998-99	1781/1	55/98	Administratief procesrecht	P
(Wetsontwerp) ¹¹¹	(1998-99)	(1878) (< Senaat 1-575/1)	(14/98)	(Gerechtelijk recht)	(P)
Wetsvoorstel	1998-99	1897/1	43/98	Vreemdelingenrecht	B
Amendementen [®]	1998-99	1949/3	136/98	Fiscaal recht	P
Wetsontwerp	1998-99	1960/1	55/98	Administratief procesrecht	P
Amendement [®]	1998-99	1960/7	31/96	Administratief procesrecht	P
Wetsvoorstel	1998-99	2010/1	20/98	Sociaal recht	P
Wetsvoorstel	1998-99	2209/1	122/98	Strafprocesrecht	P

2° Senaat

Vorm van het wetgevingsinitiatief	Zittingsjaar	Parl. Stukken Senaat	Arrestnr.	Materie	Beroep tot vernietiging (B) / Prejudiciële vraag (P)
(Wetsvoorstel) ¹¹¹	(B.Z. 1995)	(1-17/1)	(19/95)	(Strafprocesrecht)	(P)
Wetsvoorstel	1995-96	1-157/1	65/93	Grondrechten	P
Wetsvoorstel	1995-96	1-219/1	39/90	Burgerlijk recht	P
Wetsvoorstel	1995-96	1-361/1	31/96	Administratief procesrecht	P
Wetsvoorstel	1997-98	1-750/1	3/97	Socialezekerheidsrecht	P

RECHTSPRAAK

ARBITRAGEHOF

21 JUNI 2001

Voorzitter: de h. Melchior

Rapporteurs: de hh. Henneuse en Bossuyt

Advocaten: mrs. Trinco loco Jeunehomme en Jaspar loco Maron

Grondwet – Gelijkheid en niet-discriminatie – Arbeidsovereenkomst – Onderscheid tussen arbeiders en bedienden – Bescherming tegen willekeurig ontslag

De bescherming van sommige arbeiders tegen willekeurig ontslag (art. 63 van de Arbeidsovereenkomstenwet) voert een

verschil in behandeling in ten nadele van bedienden, vanuit de doelstelling een ander verschil in behandeling te compenseren, namelijk dat inzake de opzeggingstermijn. Zij geeft die arbeiders geen onevenredig voordeel, aangezien bedienden een beroep kunnen doen op de gemeenrechtelijke regelen inzake rechtsmisbruik.

Arrest nr. 84/2001

I. Onderwerp van de prejudiciële vraag

Bij vonnis van 12 januari 2000 heeft de Arbeidsrechtbank te Verviers de volgende prejudiciële vraag gesteld:

«Schendt art. 63 van de wet van 3 juli 1978 betreffende de arbeidsovereenkomsten de artikelen 10 en 11 van de Grondwet, doordat dit artikel in een verschil in behandeling voorziet tussen bedienden en arbeiders, enerzijds, en daarbij aansluitend tussen werkgevers van arbeiders en werkgevers van bedienden, anderzijds, in zoverre:

1) het de werkgevers de verplichting oplegt het ontslag van de enkele handarbeiders te verantwoorden (het ontslag moet verband houden met de geschiktheid of het gedrag van de werkmán of berusten op noodwendigheden in verband met de werking van de onderneming), terwijl de werkgever een discretionaire bevoegdheid behoudt om zijn bedienden te ontslaan (discriminatie die betrekking heeft op de uitoefening zelf van het ontslagrecht);

2) het ten voordele van de enkele handarbeiders een daarbij aansluitend recht op de verplichte omkering van de bewijslast voor het willekeurig karakter van het ontslag verzekert;

3) het de enkele handarbeiders vrijstelt van het aantonen van de omvang van het geleden nadeel als gevolg van het onrechtmatig ontslag, terwijl de bedienden een beroep moeten doen op het gerecht om de echtheid van een misbruik van het ontslagrecht door de werkgever, de echtheid en de omvang van het geleden nadeel alsook het oorzakelijk verband aan te tonen?».

...

IV. In rechte

...

B.1.1. De verwijzende rechter stelt het Hof een vraag over de bestaanbaarheid van art. 63 van de wet van 3 juli 1978 betreffende de arbeidsovereenkomsten, met het gelijkheids- en niet-discriminatiebeginsel. Die bepaling luidt:

«Art. 63. Onder willekeurige afdanking wordt, voor de toepassing van dit artikel, verstaan, het ontslag van een werkmán die is aangeworven voor een onbepaalde tijd, om redenen die geen verband houden met de geschiktheid of het gedrag van de werkmán of die niet berusten op de noodwendigheden inzake de werking van de onderneming, de instelling of de dienst.

Bij betwisting behoort het aan de werkgever het bewijs te leveren van de voor het ontslag ingeroepen redenen.

Overminderd artikel 39, § 1, zal de werkgever die een voor een onbepaalde tijd aangeworven werkmán op willekeurige wijze afdankt, aan deze werkmán een vergoeding moeten betalen die overeenstemt met het loon van zes maanden, behalve indien een andere vergoeding is vastgesteld door een door de Koning algemeen verbindend verklaarde collectieve arbeidsovereenkomst.

(...)».

B.1.2. Uit de bewoordingen van de prejudiciële vraag blijkt dat alleen de eerste drie leden van het voormelde artikel 63 in het geding zijn; het Hof beperkt dan ook daartoe zijn onderzoek.

B.2. Het verschil in behandeling waarvan de grondwettigheid aan het Hof wordt voorgelegd, bestaat erin dat art. 63 Arbeidsovereenkomstenwet bedienden en arbeiders, alsook hun respectieve werkgevers, in verscheidene opzichten verschillend behandelt.

Enerzijds bepaalt voormeld art. 63, enkel ten aanzien van de arbeiders en niet ten aanzien van de bedienden, onder

welke voorwaarden een ontslag niet willekeurig is; anderzijds keert het ten voordele van dezelfde arbeiders de bewijslast voor het willekeurige karakter van het ontslag om en stelt het hem ervan vrij de omvang van het geleden nadeel aan te tonen.

B.3. De in genoemd art. 63 nagestreefde doelstelling werd tijdens de parlementaire voorbereiding als volgt toegelicht: «Andere bepalingen, eveneens van sociale aard, hebben betrekking op (...) de beteugeling van het willekeurig ontslag. Men kan voortaan niet meer beweren dat de werkgever het recht heeft willekeurig te ontslaan, zelfs met een opzegging. Voortaan kan de werkgever, zelfs wanneer hij een wettelijk ontslag geeft, worden ondervraagd over de beweegredenen van zijn daad.» (*Parl. St., Senaat, 1977-78, nr. 258, 2º, p. 25*).

Er werd eveneens gepreciseerd: «Deze redenen moeten verband houden met de geschiktheid of met het gedrag van de werknemer of stelen op de noodwendigheden inzake de werking van de onderneming, de instelling of de dienst. Het inschrijven van een dergelijk beginsel in onze wetgeving zou bijdragen tot het stabiliseren van de contractuele betrekkingen tussen werkgevers en werknemers, wat strookt met een van de fundamentele bezorgdheden die aan het arbeidsrecht in ons land ten grondslag liggen (...)» (*ibid.*, p. 128).

Art. 63 van de wet van 3 juni 1978 ligt in het verlengde van art. 24ter van de wet van 10 maart 1900, in die wet ingevoegd bij art. 16 van de wet van 21 november 1969; die wet werd opgeheven bij de wet van 3 juli 1978 (art. 137), met name wat betreft het voormelde art. 24ter ervan, dat werd vervangen door de in het geding zijnde bepaling. Het feit dat dat art. 24ter, dat op dat ogenblik in zijn ontwerpfasé was, alleen op arbeiders zou worden toegepast, werd tijdens de parlementaire voorbereiding als volgt verantwoord (*Parl. St., Kamer, 1968-69, nr. 270, 7º, p. 45*): «Voor de bedienden is, gezien de langere opzeggingstermijnen die zij genieten, een dergelijke beschermende bepaling niet even noodzakelijk; anderzijds is het om diverse redenen niet mogelijk vooralsnog voor de werklíeden langere opzeggingstermijnen in te voeren.»

Er werd evenwel uitdrukkelijk gepreciseerd: «Zulks betekent geenszins dat de bediende geen rechtsvordering wegens willekeurige afdanking kan instellen. Dat blijft immers altijd mogelijk op grond van het gemene recht.» (*ibid.*, p. 43).

B.4. De arbeiders en de bedienden worden in de wet verschillend behandeld wat de opzeggingstermijnen betreft die de werkgever moet naleven wanneer hij hen ontslaat: die termijnen zijn, in de regel, voor de bedienden langer dan voor de arbeiders.

Zoals het Hof heeft doen opmerken in zijn arrest nr. 56/93, berust het verschil in behandeling op een criterium dat de invoering ervan op dit ogenblik bezwaarlijk objectief en redelijk zou kunnen verantwoorden.

Het Hof stelde tevens vast dat de werkgever maatregelen had genomen om de aan de arbeiders en de bedienden toegekende niveaus van bescherming tegen ontslagen dichter bij elkaar te brengen. De in het geding zijnde bepalingen maken deel uit van die maatregelen, zoals in het voormelde arrest (B.6.2.2.) werd opgemerkt.

B.5. Teneinde de in deze zaak gestelde vraag te beantwoorden, dient te worden onderzocht of de wetgever, door

inzake willekeurige afdanking aan de arbeiders voordelen toe te kennen die hij niet aan de bedienden toekent, ten nadele van laatstgenoemden niet het gelijkheids- en niet-discriminatiebeginsel heeft geschonden.

B.6. De beperking van de toelaatbare redenen van ontslag, de omkering van de bewijslast en de forfaitaire vaststelling van de vergoeding zijn maatregelen die de verdeling kunnen vergemakkelijken die door een arbeider wegens willekeurig ontslag wordt ingesteld. Ze staan dus in verband met de nagestreefde doelstelling om de niveaus van bescherming geleidelijk dicht bij elkaar te brengen: verre van een ongelijkheid tot stand te brengen, heeft de werkgever, inzake vastheid van betrekking, enkel een verschil in behandeling doorgevoerd vanuit de bekommernis om een ander verschil in behandeling te compenseren, namelijk dat inzake de opzeggingstermijn, dat de bedienden bevoorrecht.

B.7. De bediende die van mening is dat hij willekeurig is ontslagen, geniet die voordelen niet. Hij kan echter een vergoeding krijgen met toepassing van de gemeenrechtelijke regelen inzake rechtsmisbruik, zodat de in het geding zijnde maatregelen die de arbeiders geen onevenredig voordeel lijken toe te kennen.

B.8. Daaruit volgt dat de bekritiseerde maatregelen redelijkerwijze verantwoord zijn ten aanzien van de doelstelling om de verschillen tussen bedienden en arbeiders geleidelijk aan te verminderen, wat betreft de waarborgen die aan de enen en de anderen inzake ontslag worden toegekend.

B.9. De vraag dient ontkennend te worden beantwoord.

NOOT – *De grondwettigheid van het onderscheid tussen arbeiders en bedienden: het Arbitragehof volhardt in de hoosheid*

1. België is een van de weinige Westerse landen waarin de arbeidswetgeving een algemeen onderscheid instelt tussen arbeiders en bedienden. Dit onderscheid is een historisch relikwie van de eerste arbeidsovereenkomstenwetgeving van 1900 en 1922, en wordt thans algemeen als voorbijgestreefd aangevoeld. Initiatieven of oproepen tot afschaffing van de wettelijke segregatie van arbeiders en bedienden, zijn echter steevast mislukt (voor een recent overzicht en een hernieuwde oproep, zie R. Blanpain, *Sire, zijn er domme werknemers in ons land?*, Brugge, die keure, 2001).

Geconfronteerd met een halsstarrige wetgever, moet het heil komen van het grondwettelijk gelijkheidsbeginsel en discriminatieverbod, en van diens waakhond, het Arbitragehof. In de vroege negentiger jaren van de twintigste eeuw bestempelden sommige auteurs, geruggensteund door een precedent van het Duitse *Bundesverfassungsgericht*, het wettelijk onderscheid tussen arbeiders en bedienden inderdaad als discriminatoir. In essentie werd aangevoerd dat arbeiders en bedienden voldoende vergelijkbare categorieën zijn geworden – en dus aanspraak maken op gelijke behandeling – en dat het onderscheid tussen beide categorieën op basis van de hoofdzakelijk manuele of intellectuele aard van de verrichte arbeid in elk geval niet langer objectief en adequaat is (zie C. Engels, «Het onderscheid werkman/bediende. Een ongrondwettige discriminatie in strijd met de

artikelen 6 en 6bis van de Belgische Grondwet», *R.W.* 1991-92, (729) 733-742).

2. De verwachtingen waren hoog gespannen toen het Arbitragehof zich in 1993 moest buigen over een prejudiciële vraag betreffende de ongelijke behandeling van arbeiders en bedienden in de opzeggingsregeling van de Arbeidsovereenkomstenwet. Het Arbitragehof velde evenwel een Salomonsoordeel dat het onderscheid tussen arbeiders en bedienden weliswaar niet langer objectief en redelijk verantwoord achtte, maar desondanks de *in casu* bestreden onderscheiden behandeling vergoelijkte (Arbitragehof nr. 56/93, 8 juli 1993, *A.A.* 1993, 577 en *R.W.* 1993-94, 322). Dit arrest kon rekenen op een unanieme verwerping door de doctrine (zie het overzicht in M. De Vos, «Het Arbitragehof en het arbeidsrecht», in M. Rigaux en P. Humblet (eds.), *Actuele problemen van het arbeidsrecht* 6, Antwerpen, Intersentia, 2001, p. 89-92, nrs. 42-43).

Zeven jaar en enkele vruchteloze pogingen tot wettelijke hervorming later, komt het onderscheid tussen arbeiders en bedienden opnieuw voor het Arbitragehof, deze keer met betrekking tot een wettelijke regeling die de arbeiders bevoordeelt. De Arbeidsrechtbank te Verviers vraagt of de regeling van het willekeurig ontslag in art. 63 van de Arbeidsovereenkomstenwet, die voor bepaalde arbeiders een ontslagbescherming en bijhorende bewijsregeling bevat die bedienden ontberen, verenigbaar is met de artikelen 10 en 11 van de Grondwet.

3. Art. 63 van de Arbeidsovereenkomstenwet was reeds aan bod gekomen in het arrest nr. 56/93 over het onderscheid tussen arbeiders en bedienden in de opzeggingsregeling van de Arbeidsovereenkomstenwet. Het Arbitragehof was toen van oordeel dat, hoewel het onderscheid tussen arbeiders en bedienden op dit ogenblik bezwaarlijk nog objectief en redelijk verantwoord kan worden genoemd, de opzeggingsregeling die dat onderscheid hanteert toch grondwettig is, omdat de Arbeidsovereenkomstenwet een geleidelijke toenadering beoogt tussen de statuten van arbeiders en bedienden. Een wettelijke bepaling die het Arbitragehof daarbij aanvoerde als bewijs van die geleidelijke toenadering, was precies art. 63 van de Arbeidsovereenkomstenwet (Arbitragehof nr. 56/93, 8 juli 1993, *A.A.* 1993, 577 en *R.W.* 1993-94, 322, B.6.2.2).

Om thans art. 63 van de Arbeidsovereenkomstenwet ongrondwettig te achten, moest het Arbitragehof dus ook zijn arrest nr. 56/93 onderuithalen. Het Hof heeft dat niet gedaan, maar heeft integendeel zijn arrest nr. 56/93 bevestigd. Zoals in 1993, doet het Arbitragehof opmerken dat de verschillende behandeling van arbeiders en bedienden berust op een criterium dat de invoering ervan op dit ogenblik bezwaarlijk objectief en redelijk zou kunnen verantwoorden. Maar het herhaalt dat de wetgever maatregelen heeft genomen om de wettelijke behandeling van arbeiders en bedienden dicht bij elkaar te brengen, en dat art. 63 van de Arbeidsovereenkomstenwet daarvan deel uitmaakt (B.4.). In de optiek van het Arbitragehof brengt art. 63 van de Arbeidsovereenkomstenwet dus geen ongelijkheid tot stand; het is veeleer een verschil in behandeling dat een ander verschil in behandeling moet compenseren, namelijk dat inzake de opzeggingstermijn, dat de bedienden bevoorrecht (B.6.). Daarenboven is volgens het Arbitragehof geen sprake van een onevenredig voordeel voor de arbeiders, omdat de bediende die van mening is

dat hij willekeurig is ontslagen, een vergoeding kan krijgen met toepassing van de gemeenrechtelijke regelen inzake rechtsmisbruik (B.7.). Art. 63 van de Arbeidsovereenkomstenwet schendt de artikelen 10 en 11 van de Grondwet niet.

4. Het besproken arrest nr. 84/01 borduurt voort op het arrest nr. 56/93, en is dus in hetzelfde bedje ziek. Basisstelling van het Arbitragehof is ook nu dat, hoewel het onderscheid tussen arbeiders en bedienden op basis van de hoofdzakelijk manuele of intellectuele aard van de verrichte arbeid thans niet meer objectief en redelijk verantwoord is, de *bestaande* onderscheiden behandelingen van arbeiders en bedienden daardoor niet per definitie ongrondwettig zijn. Wel wordt de *invoering* van dat onderscheid in nieuwe wetgeving erdoor verboden (arrest 56/93, B.6.3.1.; arrest 84/01, B.4.). Die compromisbenadering kan moeilijk overtuigen. Ofwel is het criterium van onderscheid tussen arbeiders en bedienden objectief en verantwoord, ofwel is het dat niet of niet meer. In het eerste geval zijn – alle overige grondwettigheidsvoorwaarden vervuld zijnde – bestaande onderscheiden behandelingen van arbeiders en bedienden geoorloofd en mogen er ook nieuwe worden ingevoerd. In het tweede geval zijn de bestaande onderscheiden behandelingen ongeoorloofd en mogen er geen nieuwe worden ingevoerd. Tusseloplossingen zijn niet denkbaar. Wanneer een criterium van onderscheid dat ooit objectief en verantwoord was, dat niet langer is onder invloed van een evolutie, is de conclusie van ongrondwettigheid onvervaardig en algemeen, zij het met beperkte terugwerkende kracht tot op het tijdstip van die evolutie (zie M. De Vos, «Het Arbitragehof en het arbeidsrecht», *l.c.*, p. 69-70, nrs. 24 en p. 85-86, 38).

5. Ook de motivering waarmee het Arbitragehof het voortbestaan vergoelijkt van het onderscheid tussen arbeiders en bedienden in de Arbeidsovereenkomstenwet, en in het bijzonder in het art. 63 van die wet, doet de wenkbrauwen fronsen. Volgens het Hof wil de hedendaagse Arbeidsovereenkomstenwet een toenadering bewerkstelligen tussen de statuten van arbeiders en bedienden. In het licht van dat aangenomen doel tot geleidelijke toenadering, wordt het behoud van het onderscheid tussen arbeiders en bedienden in de Arbeidsovereenkomstenwet aanvaard (arrest 56/93, B.6.2.2.; arrest 84/01, B.4.). Of de Arbeidsovereenkomstenwet de toenadering beoogt die het Arbitragehof erin leest, is echter hoogst twijfelachtig (zie X. Heyden, «A propos des différents délais de préavis fixés par les articles 59 et 82 de la loi du 3 juillet 1978 relative aux contrats de travail. Les non-dits de la Cour d'arbitrage», (noot onder Arbitragehof nr. 56/93, 8 juli 1993), *J.T.T.* 1993, (392) p. 392, nrs. 3-8). Zoals wel vaker gebeurt, is het Arbitragehof zeer creatief in het (uit)vinden van een bestaand en wettig doel dat een gecontesteerde ongelijke behandeling moet redden.

6. In zijn creatieve formulering van een bestaand en wettig doel, getuigt het Arbitragehof ook van een flexibele invulling van het grondwettelijk gelijkheidsbeginsel. Het besproken arrest legitimeert immers art. 63 van de Arbeidsovereenkomstenwet omdat de daarin vervatte ongelijke behandeling een andere ongelijke behandeling tussen arbeiders en bedienden helpt compenseren (B.6.). Het Arbitragehof beoordeelt de bestreden bepaling dus niet op haar eigen merites, maar kiest voor een holistische benadering

waarin de bepaling wordt afgewogen met andere bepalingen die hetzelfde onderscheid hanteren. Een dergelijke benadering kwam reeds voor in eerdere rechtspraak van het Hof (zie M. De Vos, «Het Arbitragehof en het arbeidsrecht», *l.c.*, p. 52, nr. 9). *In casu* komt ze erop neer dat een ongelijke behandeling bovenop een ongelijke behandeling wordt goedgekeurd, omdat ze de gevolgen van de eerste ongelijke behandeling helpt compenseren.

Een cascade van ongelijke behandelingen die elkaars praktische *effecten* minimaliseren, verwezenlijkt echter niet wat de Grondwet beoogt, namelijk een gelijkheid *in rechte* van gelijke of gelijksoortige categorieën (voor het criterium van behandeling *in rechte*, zie *ibid.*, p. 50-52, nrs. 7-8). De praktische gevolgen van een bestreden ongelijke behandeling *in rechte*, bijvoorbeeld door inwerking van een andere ongelijke behandeling, spelen enkel ter beoordeling van de *proportionaliteit* tussen de bestreden behandeling en haar doel (*ibid.*, nr. 20, p. 66). Met de holistische benadering die het arrest nr. 84/01 voorstaat, worden ongelijkheden in rechte niet weggewerkt, maar integendeel bestendigd en onderling gebetonneerd.

7. Precies wat de controle van proportionaliteit betreft, is het geannoteerde arrest al evenmin overtuigend. Volgens het Arbitragehof houdt de regeling van willekeurig ontslag ter bescherming van arbeiders geen onevenredig nadeel in voor de bedienden. De bediende die van mening is dat hij willekeurig ontslagen is, kan volgens het Hof immers vergoeding krijgen op basis van rechtsmisbruik (B.7.). Dat is uiteraard niet noodzakelijk het geval. Van rechtsmisbruik kan enkel sprake zijn ingeval van kennelijke onredelijkheid, en dat is een beperktere bescherming dan de bescherming tegen willekeurig ontslag (zie en vgl. D. Cuypers, *Misbruik van ontslagrecht en willekeurig ontslag*, Brugge, die keure, 1990, 96-100). Daarenboven kan de bediende geen aanspraak maken op de bewijslastregeling en de forfaitaire schaderegeling die artikel 63 van de Arbeidsovereenkomstenwet uitwerkt. Hij of zij draagt de normale bewijslast voor het misbruik en voor het bestaan en de omvang van de schade. De gemeenrechtelijke bescherming tegen rechtsmisbruik is dus geenszins gelijkwaardig met de wettelijke bescherming tegen willekeurig ontslag.

8. Voor wie het gefossiliseerde onderscheid tussen arbeiders en bedienden wil zien verdwijnen, is het besproken arrest een bittere pil. In zijn arrest nr. 56/93 was het Arbitragehof duidelijk terugheschrikt voor het gewicht van de geschiedenis en voor de praktische implicaties van een oordeel van ongrondwettigheid (zie M. De Vos, «Het Arbitragehof en het arbeidsrecht», *l.c.*, p. 89-92, nrs. 42-43). Men kon toen hopen op een *accident de parcours* van een ontluikend Hof. In volle maturiteit volgt het Arbitragehof thans klakkeloos zijn eerdere rechtspraak. Bij de juridische analyse van het Hof kunnen dus vragen worden gesteld. Die vragen blijven evenwel retorisch zolang het Arbitragehof, dat als eerste en laatste oordeelt, ze niet zelf wil onderkennen. Maar dat wil nog niet zeggen dat het pleit thans definitief is beslecht. De bestendiging van het onderscheid tussen arbeiders en bedienden in de Arbeidsovereenkomstenwet, wordt door de arresten nrs. 56/93 en 84/01 alleen goedgekeurd omdat zij kadert in een aangenomen geleidelijke toenadering tussen beide statuten via diezelfde Arbeidsovereenkomstenwet. Die analyse gaat niet noodzakelijk op voor andere wetgeving (*ibid.*, p. 91, nr. 43). De

kruisocht voor de gelijkschakeling van arbeiders en bedienden via de artikelen 10 en 11 van de Grondwet is nog niet ten einde.

Marc De Vos

HOF VAN CASSATIE

1e KAMER – 25 MAART 1999

Voorzitter: de h. Verougstraete

Rapporteur: mevr. Bourgeois

Openbaar ministerie: de h. De Riemaeker

Advocaat: mr. Houtekier

Onrechtmatige daad – Aansprakelijkheid – Gebrekkige zaak – Bewaarder – Begrip – Gemeente – Verplichting de veiligheid van de wegen op haar grondgebied te handhaven – Gevolg

De bewaarder van de zaak in de zin van art. 1384, eerste lid, B.W. is hij die voor eigen rekening ervan gebruik maakt, het genot ervan heeft of ze onder zich houdt, met recht van leiding en toezicht.

Uit de enkele verplichting die op de gemeentelijke overheid rust om de veiligheid van de wegen op haar grondgebied te handhaven, kan de rechter niet naar recht afleiden dat die overheid bewaarder van de zaak is.

Gemeente Zwijndrecht t/ S. en Vlaams Gewest

Gelet op het bestreden arrest, op 31 januari 1996 gewezen door het Hof van Beroep te Antwerpen;

...

Wat het eerste onderdeel betreft:

Overwegende dat de bewaarder van de zaak, in de zin van art. 1384, eerste lid, B.W. is, hij die voor eigen rekening ervan gebruik maakt, het genot ervan heeft of ze onder zich houdt, met recht van leiding en toezicht;

Overwegende dat de rechter onaantastbaar in feite oordeelt wie de bewaarder van de zaak is in de zin van voormeld artikel, mits hij het begrip bewaarder van de zaak niet miskent;

Overwegende dat de rechter uit de enkele verplichting die op de gemeentelijke overheid rust om de veiligheid van de wegen op haar grondgebied te handhaven, niet naar recht kan afleiden dat die overheid bewaarder van de zaak is;

Overwegende dat het arrest vaststelt dat de plaats van het ongeval een rijksweg is en de gelijkgrondse berm deel uitmaakt van de weg; dat de gelijkgrondse berm een gebrek vertoont waardoor hij ongeschikt was voor een gevaarloos verkeer van voetgangers;

Overwegende dat het arrest beslist dat eiseres als bewaarder van de weg medeaansprakelijk is met tweede verweerder voor de aan eerste verweerder toegebrachte schade die veroorzaakt is door een gebrek aan de weg en zijn aanhorigheden op haar grondgebied;

Dat het arrest zodoende zijn beslissing niet naar recht verantwoordt;

Dat het onderdeel gegrond is.

HOF VAN CASSATIE

1e KAMER – 17 DECEMBER 1999

Voorzitter: de h. Marchal

Rapporteur: de h. Echement

Openbaar ministerie: de h. Henkes

Advocaat: mr. Draps

Huur – Duur – Voor het leven van de huurder – Huurovereenkomst voor een bepaalde duur

De huurovereenkomst die pas eindigt bij het overlijden van de huurder, dat een toekomstige en vaststaande gebeurtenis is, is een huurovereenkomst voor een bepaalde duur.

F. en B. t/ M.

Gelet op het bestreden vonnis, op 10 februari 1998 in hoger beroep gewezen door de Rechtbank van Eerste Aanleg te Luik;

Over het middel: schending van art. 2, 1134, 1737, B.W., 3, 12 van afdeling 2 van hoofdstuk II van titel VIII van boek III van het Burgerlijk Wetboek, die in dat wetboek is ingevoegd bij art. 2 van de wet van 20 februari 1991 houdende wijziging en aanvulling van de bepalingen van het Burgerlijk Wetboek inzake huishuur en 14, inzonderheid §§ 1 en 2, van die wet van 20 februari 1991 voor de wijziging ervan bij de wet van 13 april 1997,

...

Wat het eerste onderdeel betreft:

Overwegende dat uit het bestreden vonnis blijkt dat de eisers, ingevolge een authentieke akte van 16 februari 1978, de tweede verdieping van een thans aan verweester toebehorend pand hebben gehuurd; dat die huur door de rechtsvoorganger van verweester is gesloten «voor het leven van de (eisers)»;

Overwegende dat de huurovereenkomst die pas eindigt bij het overlijden van de huurder, dat een toekomstige en vaststaande gebeurtenis is, een huurovereenkomst voor een bepaalde duur is;

Overwegende dat, blijkens art. 14, § 2, van afdeling 2 van hoofdstuk II van titel VIII van boek III van het Burgerlijk Wetboek, die in dat wetboek is ingevoegd bij art. 2 van de wet van 20 februari 1991, zoals ze van toepassing is in de zaak, de bepalingen van deze afdeling op de reeds gesloten schriftelijke huurovereenkomsten met bepaalde duur slechts van toepassing zijn met ingang van de vernieuwing of verlenging ervan, na de inwerkingtreding van deze wet;

Overwegende dat zowel uit de tekst van die bepaling als uit de parlementaire voorbereiding van de wet van 20 februari 1991 volgt dat de wetgever de voor het leven gesloten huurovereenkomst niet heeft willen onderwerpen aan de bepalingen van deze wet;

Overwegende dat het bestreden vonnis, daar het, na te hebben vermeld «dat de duur van de «voor het leven van de huurders» gesloten huurovereenkomst niet kon worden bepaald door middel van een tijdseenheid, zodat die huur als een huur voor onbepaalde duur moet worden beschouwd», beslist dat om die reden de bepalingen van voornoemde afdeling 2 van toepassing zijn op de litigieuze huurovereenkomst, de aangevoerde wetsbepalingen schendt;

Dat het onderdeel gegrond is.

HOF VAN CASSATIE

2e KAMER – 5 DECEMBER 2000

Voorzitter: de h. Huybrechts

Rapporteur: de h. Frère

Openbaar ministerie: de h. Duinslaeger

Advocaten: mrs. Smeets, Bützler en De Gryse

Verzekering – Opzettelijk schadegeval – Begrip – Wetens en willens een daad stellen of zich ervan onthouden – Schade niet gewild – Gevolg

Het schadegeval is opzettelijk veroorzaakt in de betekenis van art. 8 Wet Landverzekeringsovereenkomst wanneer de verzekerde wetens en willens een daad stelt of zich ervan onthoudt en zijn risicodragende handelwijze een redelijkerwijze voorzienbare schade aan een derde veroorzaakt. De omstandigheid dat de dader deze schade, de aard of de omvang ervan niet heeft gewild doet hieraan niet af; het is voldoende dat de schade is verwezenlijkt.

De motieven dat de beklaagde zich niet louter passief heeft verzet tegen de rijksmacht, maar er wetens en willens met geweld is tegen ingegaan, en dat de beklaagde zich niet kan beroepen op noodweer en dat het slachtoffer ten gevolge van de bewezen verklaarde slagen en weerspannigheid ernstige letsels heeft opgelopen, houden in dat het opzet van de beklaagde het schadegeval is voorafgegaan.

N.V. De V. t/ Belgische Staat, Minister van Binnenlandse Zaken, en Van der H.

Gelet op het bestreden arrest, op 24 december 1998 door het Hof van Beroep te Gent gewezen;

...

II. Op de voorziening van N.V. De V.:

A. In zoverre de voorziening gericht is tegen de beslissing op de burgerlijke rechtsvordering van de verweerder Roger Van der H. tot gedwongen tussenkomst van eiseres:

Over het middel, gesteld als volgt:

schending van art. 8, eerste lid, Wet van 25 juni 1992 op de Landverzekeringsovereenkomst,

...

Overwegende dat art. 8, eerste lid, Wet van 25 juni 1992 op de Landverzekeringsovereenkomst bepaalt dat niet-tenstaande enig andersluidend beding, de verzekeraar niet verplicht kan worden dekking te geven aan hem die het schadegeval opzettelijk heeft veroorzaakt;

Overwegende dat een schadegeval opzettelijk is veroorzaakt in de betekenis van dit artikel wanneer de verzekerde wetens en willens een daad stelt of zich ervan onthoudt en zijn risicodragende handelwijze een redelijkerwijze voorzienbare schade aan een derde veroorzaakt;

Dat de omstandigheid dat de dader deze schade, de aard of de omvang ervan niet heeft gewild hieraan niet afdoet; dat het voldoende is dat de schade is verwezenlijkt;

Overwegende dat, in zoverre art. 86 van de vermelde wet bepaalt dat de benadeelde een eigen recht tegen de verzekeraar heeft, art. 87, § 2, eerste lid, zegt dat voor de niet-verplichte burgerrechtelijke aansprakelijkheidsverzekeringen de verzekeraar de excepties, de nietigheid en het verval van recht voortvloeiend uit de wet of de overeenkomst kan tegenwerpen aan de benadeelde persoon voor zover deze hun oorzaak vinden in een feit dat het schadegeval voorafgaat;

Overwegende dat eiseres de burgerrechtelijke aansprakelijkheid van K.M. verzekert in het raam van gezins-aansprakelijkheidsverzekering, die niet bij wet verplicht is;

Overwegende dat de appèlrechters zeggen dat K.M. zich op het ogenblik van de telastgelegde feiten niet louter passief heeft verzet tegen de rijksmacht in de persoon van de verweerder R. Van der H. «maar er wetens en willens met geweld is tegen ingegaan door na een hiertoe gemaakte voorafgaande afspraak in groep met kracht te trachten in de verboden zone binnen te dringen»;

Dat de rechters voorts oordelen dat K.M. zich niet kan beroepen op noodweer en dat de verweerder, rijkswachter R. Van der H., ten gevolge van de bewezen verklaarde slagen en weerspannigheid ernstige letsels heeft opgelopen;

Dat deze motieven inhouden dat het opzet van K.M. het schadegeval is voorafgegaan;

Overwegende dat de appèlrechters op grond van de reden dat «het hof (van beroep) aanneemt dat K.M. door de wetens en willens gestelde daden niet heeft beoogd aan de betrokken rijkswachter schade te berokkenen», de beslissing dat het schadegeval niet opzettelijk is veroorzaakt in de betekenis van art. 8, eerste lid, Wet Landverzekeringsovereenkomst, niet naar recht verantwoorden;

Dat de op deze grond gestoelde beslissing dat eiseres «derhalve gehouden (is) tot vergoeding van de schade veroorzaakt door het misdrijf gepleegd door haar verzekerde» K.M. evenmin naar recht is verantwoord;

Dat het middel gegrond is;

...

HOF VAN CASSATIE

2° KAMER – 19 DECEMBER 2000

Voorzitter: de h. Forrier

Rapporteur: de h. Dhaeyer

Openbaar ministerie: de h. Duinslaeger

Advocaat: mr. Fissette

Ademtest – Ademanalyse – Tijdsruimte voor het opleggen – Geen vaststelling door bevoegde agenten van het sturen

De artikelen 59, § 1, 2° en 59, § 2, Wegverkeerswet bepalen geen tijdsruimte waarbinnen de ademtest en ademanalyse

moeten worden opgelegd. De toepassing van deze maatregelen is evenmin afhankelijk van de omstandigheid dat de bevoegde agenten persoonlijk de betrokkene hebben zien sturen.

P. t/ O.M.

Gelet op het bestreden vonnis, op 7 januari 1999 in hoger beroep gewezen door de Correctionele Rechtbank te Leuven;

...

Over het eerste en het tweede middel:

Overwegende dat de artikelen 59, § 1, 2°, en 59, § 2, Wegverkeerswet bepalen dat aan ieder die op een openbare plaats een voertuig of een rijder bestuurt of een bestuurder begeleidt met het oog op de scholing, een ademtest en een ademanalyse kan worden opgelegd;

Dat deze wetsbepalingen geen tijdsruimte bepalen waarbinnen de tests moeten worden opgelegd en de toepassing van de maatregelen evenmin afhankelijk stelt van de omstandigheid dat de bevoegde agenten persoonlijk de betrokkene hebben zien sturen;

Dat de middelen falen naar recht;

...

NOOT – *Het opleggen van een ademtest en een ademanalyse*

1. Een ademtest (art. 59, § 1, Wegverkeerswet) en een ademanalyse (art. 59, § 2, Wegverkeerswet) kunnen door de bevoegde overheidsagenten opgelegd worden aan: 1° de vermoedelijke dader van een verkeersongeval of aan ieder die het mede heeft kunnen veroorzaken, zelfs indien hij het slachtoffer ervan is; 2° ieder die op een openbare plaats een voertuig of een rijder bestuurt of een bestuurder begeleidt met het oog op de scholing; 3° ieder die op het punt staat om op een openbare plaats een voertuig of een rijder te besturen.

De ademtest bestaat erin te blazen in een toestel dat het niveau van de alcoholopname in de uitgeademde alveolaire lucht aangeeft. Het toestel dat daartoe wordt aangewend, moet voldoen aan de bepalingen van het K.B. van 18 februari 1991 betreffende de ademtesttoestellen die het niveau van de alcoholopname in de uitgeademde alveolaire lucht aangeven (B.S. 1 maart 1991, als gewijzigd door K.B. van 19 april 1991 (B.S. 8 mei 1991), K.B. van 19 juni 1992 (B.S. 30 juni 1992) en K.B. 21 november 1994 (B.S. 29 november 1994)).

2. Het opleggen van een ademtest door de bevoegde overheidsagenten is *facultatief*. Zij hebben op dit vlak de vrije keuze. De wet laat toe de ademtest op te leggen aan een voetganger, bv. omdat deze de vermoedelijke dader is van een verkeersongeval. En voorts is het helemaal niet vereist dat de verbalisant voorafgaandelijk aan de uitnodiging om een ademtest te ondergaan naging of de betrokkene een alcoholgeur verspreidde of deze vroeg of hij alcoholische dranken nuttigde. Het is evenmin nodig dat de bestuurder van een voertuig die wordt aanzocht om een ademtest te ondergaan, houder is van een geldig rijbewijs (Cass. 28 januari 1981, *Arr. Cass.* 1980-81, 580).

3. Het Hof van Cassatie had al eerder de gelegenheid om te beslissen dat de bepaling van art. 59, § 1, 2°, Wegver-

keerswet niet inhoudt dat de ademtest aan degene die op een openbare plaats een voertuig bestuurt of een bestuurder met het oog op de scholing begeleidt, moet worden opgelegd op het ogenblik dat de betrokkene nog aan het stuur is. De ademtest mag worden opgelegd op het ogenblik dat de betrokkene, na te hebben bestuurd, kan worden aangetroffen (Cass 30 mei 1978, *Arr. Cass.* 1978, 1152).

Nergens is bepaald binnen welk tijdsbestek de ademtest moet worden afgelegd na interpellatie door de bevoegde overheidsagenten en evenmin is het een vereiste dat de bevoegde agenten persoonlijk de betrokkene hebben zien sturen (Cass. 17 augustus 1978, *Arr. Cass.* 1978, 1292). De persoon die een ademtest moet ondergaan, mag een wachttijd van 15 minuten vragen (art. 8 K.B. 18 februari 1991 betreffende de ademtesttoestellen die het niveau van de alcoholopname in de uitgeademde alveolaire lucht aangeven), maar dat moet hem niet worden meegedeeld.

In de memorie met cassatiemiddelen werd geargumenteerd dat in het vonnis *a quo* rechtspraak van het Hof van cassatie werd geciteerd die dateerde van de periode vóór de wetgeving in werking was die op het ogenblik van de feiten van kracht was. De oorspronkelijke tekst van art. 59, § 1, 2°, Wegverkeerswet (B.S. 27 maart 1968) bepaalde reeds dat een ademtest kan worden opgelegd aan ieder die op een openbare plaats een voertuig of een rijder bestuurt. Deze tekst werd door art. 26 van de wet van 9 juli 1976 (B.S. 27 november 1976) als volgt gewijzigd: "aan ieder die op een openbare plaats een voertuig of een rijder bestuurt of begeleidt met het oog op de scholing". Zo luidt ook de thans geldende tekst van art. 59, § 1, 2°, Wegverkeerswet.

4. De uitnodiging om een ademtest te ondergaan is voor de overheidsagenten *facultatief*. Het staat de aangezochte persoon echter niet vrij om op dat verzoek al dan niet in te gaan. De betrokkene is verplicht op de uitnodiging in te gaan. Weigeren is strafbaar (art. 35, § 2, 3°, Wegverkeerswet). Geen enkele bepaling verplicht de bevoegde overheidsagent om bij de betrokkene, die heeft geweigerd zich te onderwerpen aan de ademtest, opnieuw aan te dringen. Eens dat de weigering om zich aan de ademtest te onderwerpen uitgesproken wordt, is het misdrijf voltooid, ook al komt de overtreder nadien terug op zijn weigering en al blijft hij ter plaatse en onder toezicht van de politiediensten (Cass. 5 januari 1970, *Arr. Cass.* 1969, 399).

5. Het opleggen door de bevoegde overheidsagenten van een ademanalyse is *facultatief* in dezelfde omstandigheden als bepaald voor de ademtest (cfr. *supra* randnr. 1). Het is dus zelfs niet nodig om voorafgaandelijk een ademtest te (laten) ondergaan. Wordt toch een ademtest opgelegd, en het resultaat geeft een alcoholconcentratie van ten minste 0,22 mg per liter uitgeademde alveolaire lucht (aanduiding "A" of "P" op het ademtesttoestel), dan is de overheidsagent *verplicht* om de ademanalyse op te leggen (art. 60, § 1, Wegverkeerswet).

De persoon die de ademanalyse moet ondergaan, mag een wachttijd van 15 minuten vragen (art. 7 K.B. 18 februari 1991 betreffende de analysetoestellen voor de meting van de alcoholconcentratie in de uitgeademde alveolaire lucht (B.S. 1 maart 1991, als gewijzigd door K.B. 24 oktober 1997, B.S. 31 oktober 1997)). In voorkomend geval is deze wachttijd cumuleerbaar met de genoten wachttijd bij het ondergaan van de ademtest.

Het verkregen ademanalyseresultaat wordt aan de betrokkene getoond door de overheidsagent en luidop gelezen (*ibidem*, art. 7, derde lid).

Op verzoek van (a) de vermoedelijke dader van een verkeersongeval of van (b) ieder die het mede heeft kunnen veroorzaken, zelfs indien hij het slachtoffer ervan is, en (c) van ieder die op een openbare plaats een voertuig of een rijdier bestuurt of (d) een bestuurder begeleidt met het oog op de scholing, en aan wie een ademanalyse werd opgelegd, wordt *onmiddellijk* een tweede ademanalyse uitgevoerd (art. 59, § 3, eerste lid, Wegverkeerswet). Deze mogelijkheid moet aan de betrokkene worden uitgelegd (art. 7, vierde lid, K.B. van 18 februari 1991 betreffende de analysetoestellen voor de meting van de alcoholconcentratie in de uitgeademde alveolaire lucht). Nochtans staat deze mogelijkheid van tegenanalyse niet open voor de bestuurder die aanstalten maakt om op een openbare plaats een voertuig of een rijdier te besturen (*Bestendig Handboek Verkeer*, Antwerpen, Kluwer rechtswetenschappen, (losbl.), III.6-10, randnr. 4518).

Indien het verschil tussen de twee resultaten meer bedraagt dan de door de Koning bepaalde nauwkeurigheidsvorschriften, wordt een derde analyse uitgevoerd. Indien het eventuele verschil tussen twee van deze resultaten niet meer bedraagt dan de bepaalde nauwkeurigheidsvorschriften, wordt het laagste resultaat in aanmerking genomen. Indien het verschil groter is, wordt de ademanalyse als niet uitgevoerd beschouwd (art. 59, § 3, Wegverkeerswet).

Het procedureverloop bij het opleggen van een ademtest en/of een ademanalyse maken het mogelijk snel de tijdsduur van een uur te overschrijden tussen het ogenblik waarop de betrokkene stuurde en het ogenblik waarop een eindresultaat wordt verkregen, dienstig voor de bewijsvoering door het openbaar ministerie. Verloopt te veel tijd, dan verlopen ook de kansen van de strafvordering.

Marc Sterkens

HOF VAN BEROEP TE ANTWERPEN

5e KAMER – 17 JANUARI 2000

Voorzitter: de h. Hulpiau

Raadsheren: de hh. Lemmens en Buyle

Advocaten: mrs. Demeyere, De Wael en Van Passel

Gerechtelijk akkoord – Samenloop – Schuldvergelijking – Voorwaarde

Het neerleggen van een verzoekschrift tot het verkrijgen van een gerechtelijk akkoord creëert een situatie van samenloop vanaf de dag waarop het verzoekschrift is ingediend. Samenloop moet niet noodzakelijk leiden tot de collectieve uitwinning en vereffening van het vermogen van de schuldenaar en tot het verlies van beheer.

Schuldvergelijking na samenloop is enkel mogelijk indien er een nauwe band bestaat tussen de schulden die voor compensatie in aanmerking komen.

N.V. K. t/ Faillissement N.V. G.

N.V. K. heeft aan N.V. G. een krediet verleend. Ter waarborging van de verbintenissen van N.V. G. werd de handelszaak in pand gegeven, waartoe volgens uitdrukkelijk beding tevens de schuldvorderingen behoren. Op 25 maart 1998 heeft N.V. K. de kredieten geschorst en op 28 april 1998 heeft N.V. K. de kredieten opgezegd. Er bestond alsdan een debet van ongeveer 21.000.000 fr. Op dezelfde dag heeft N.V. G. een aanvraag tot gerechtelijk akkoord ingediend bij de rechtbank van koophandel. Op 29 april 1998 heeft N.V. K. beslag laten leggen op het handelsfonds.

Op 6 mei 1998 heeft de rechtbank in het raam van de wet van 17 juli 1997 inzake het Gerechtelijk Akkoord de voorlopige opschorting toegestaan en een observatieperiode uitgevaardigd tot 7 september 1998 alsmede een commissaris inzake opschorting aangesteld.

Op 13 augustus 1998 werd N.V. G. failliet verklaard.

Na opzegging van de kredieten en na de aanvraag tot gerechtelijk akkoord hebben derden nog betalingen verricht aan N.V. G. op de rekeningen van N.V. G. bij N.V. K.

Betwisting is ontstaan tussen N.V. K. en de curator over het lot van deze betalingen en over aan wie deze gelden toekomen.

In het bestreden vonnis van de rechtbank van koophandel te Antwerpen van 16 juni 1998 werd N.V. K. veroordeeld om alle bedragen die zij ten voordele van N.V. G. nog ontvangen heeft vanaf 28 april 1998 en gedurende de periode van het gerechtelijk akkoord ter beschikking te stellen van de curator. Voorts besliste de eerste rechter dat de bedragen die N.V. K. in genoemde periode ontving, behoorden tot het pand op de handelszaak.

...

K. tekende hoger beroep aan bij verzoekschrift neergelegd ter griffie op 31 juli 1998. Zij meent dat de gedane betalingen door haar verworven zijn, zodat zij onterecht veroordeeld werd tot afgifte ervan.

De curator besluit tot de bevestiging van het bestreden vonnis, preciserend dat het gerechtelijk akkoord een situatie van samenloop doet ontstaan vanaf de aanvraag, minstens vanaf de datum waarop de voorlopige opschorting wordt toegestaan. Cijfermatig houdt dit volgens de curator in dat K. gehouden is tot betaling van 3.253.936 fr. in het eerste geval en tot 1.263.981 fr. in het tweede geval, te verminderen met 398.411 fr., die reeds ten goede zijn gekomen aan de N.V. G.

Overwegende dat krachtens art. 1298 B.W. schuldvergelijking niet plaats heeft ten nadele van de verkregen rechten van een derde; dat deze bepaling van toepassing is telkens als er samenloop ontstaat tussen de partij die schuldvergelijking inroept en de overige schuldeisers van de andere partij bij de schuldvergelijking vooraleer de voorwaarden tot schuldvergelijking vervuld zijn;

Overwegende dat te dezen de schuld van N.V. G. opeisbaar werd ingevolge de opzegging van het krediet bij brief van 28 april 1998; dat niet betwistbaar is dat de redenen waarop deze opzeg gebaseerd is (samengevat de wanprestatie van de kredietnemer) voorhanden zijn en dat deze voldoen aan de voorwaarden van de kredietovereenkomst om tot onmiddellijke beëindiging en opvraging van het debet te kunnen overgaan; dat K. derhalve gerechtigd was op basis van de contractuele bepalingen het krediet op te zeggen en het debet onmiddellijk opeisbaar te stellen;

Overwegende dat K. hierdoor haar normale contractuele rechten uitoefende; dat de aanvraag tot gerechtelijk akkoord van dezelfde datum hieraan niet in de weg staat; dat immers niet de aanvraag tot gerechtelijk akkoord als reden van opzeg werd ingeroepen of aan de opzeg ten grondslag ligt (art. 28 Wet Gerechtelijk Akkoord);

Overwegende dat zodoende vanaf 28 april 1998 de schuld van G. t.o.v. K. vaststaande en opeisbaar was, zodat in beginsel van dan af schuldvergelijking mogelijk was;

Overwegende dat het neerleggen van het verzoekschrift tot het verkrijgen van een gerechtelijk akkoord rechtsgevolgen heeft die als een samenloop van schuldeisers dienen te worden beschouwd, waarop art. 1298 B.W. van toepassing is; dat hoewel art. 13, tweede lid, Wet Gerechtelijk Akkoord niet bepaalt vanaf wanneer middelen van tenuitvoerlegging niet meer mogelijk zijn, aangenomen moet worden dat zulks geldt vanaf de dag waarop het verzoek is ingediend; dat dit verbod van uitvoering immers strekt tot beveiliging van de continuïteit van de onderneming, zodat de afwezigheid van publiciteitsvereisten van de aanvraag niet leidt tot een ander besluit; dat overigens de schulden die ontstaan na het indienen van de aanvraag tot gerechtelijk akkoord niet vallen onder dit uitvoeringsverbod, zodat op die wijze ook de rechten van de nieuwe schuldeisers worden beveiligd spijs de afwezigheid van publiciteit;

Overwegende dat gevallen van samenloop niet enkel het belang van de schuldeisers (ter waarborging van hun gelijkheid conform art. 8 Hyp. W.) kunnen beogen, maar ook, zoals te dezen, het belang van de schuldenaar; dat appellante dan ook ten onrechte verwijst naar de doelstellingen van de Wet Gerechtelijk Akkoord zoals die volgen uit o.m. art. 9 en meer bepaald de beveiliging van de continuïteit van de onderneming; dat uit deze doelstellingen niet kan worden afgeleid dat de Wet Gerechtelijk Akkoord geen samenloop doet ontstaan tussen schuldeisers wier schuld vordering dateert van vóór de aanvraag tot gerechtelijk akkoord;

Overwegende dat het verbod tot tenuitvoerlegging tussen de schuldeisers samenloop doet ontstaan, omdat zij onderling op gelijke voet worden geplaatst, ongeacht het stadium dat de tenuitvoerlegging van hun schuldvorderingen reeds bereikt had ten tijde van de aanvraag tot gerechtelijk akkoord; dat de mate waarin zij betaald zullen worden, afhangt van de latere ontwikkelingen in de akkoordprocedure (o.m. art. 29 Wet Gerechtelijk Akkoord); dat zij alleszins niet meer in staat zijn om via gedwongen uitvoering betaling na te streven ten nadele van andere schuldeisers, terwijl de normale concurrentie tussen de schuldeisers doorbroken wordt met het oog op hun gelijkberechtiging (art. 26 en 27 Wet Gerechtelijk Akkoord);

Overwegende dat samenloop evenmin noodzakelijk moet leiden tot de collectieve uitwinning en vereffening van het vermogen van de schuldenaar (cfr. de in de vroegere Faillissementswet reeds bepaalde mogelijkheid van akkoord na faillissement) en tot het verlies van beheer; dat overigens art. 44 Wet Gerechtelijk Akkoord aan (bepaalde) beheersdaden gesteld tijdens de akkoordprocedure dezelfde gevolgen hecht als aan een situatie van samenloop; dat in deze wetbepaling een opeenvolging van samenloop situaties geregeld wordt (waarin wordt afgeweken van het gemene recht met de klaarblijkelijke bedoeling het akkoord te doen slagen);

Overwegende dat de eerste rechter dan ook terecht geoordeeld heeft dat het indienen van een aanvraag tot gerechtelijk akkoord een samenloop doet ontstaan tussen de schuldeisers van de aanvrager; dat de door appellante aangevoerde argumenten voorgaande motieven niet weerleggen;

Overwegende dat hieruit volgt dat de schuld van G. nog niet opeisbaar was op het ogenblik dat de samenloop ontstond;

Overwegende dat niettemin schuldvergelijking mogelijk blijft indien er een nauwe band bestaat tussen de schulden die voor compensatie in aanmerking komen;

Overwegende dat deze nauwe band te dezen niet bewezen is; dat er geen objectief verband bestaat tussen de schulden; dat ingevolge de opzegging van de kredieten er evenmin nog een conventioneel verband bestaat tussen de schulden;

Overwegende dat ingevolge de opzegging van de overeenkomst appellante zich ook niet meer op de conventionele schuldvergelijking kan beroepen;

Overwegende dat appellante tevens opwerpt dat het pandbeslag zijn gelding behield, zodat de eerste rechter haar niet kon veroordelen tot afgifte van de ontvangen gelden;

Overwegende dat geïntimeerde niet betwist dat het beslag geldig bleef; dat hij onterecht uit de aard van het pand op de handelszaak afleidt dat de kwestieuze gelden in het bezit van de schuldenaar moesten blijven ondanks het beslag; dat het beslag tot gevolg had dat de gelden niet meer moesten worden afgedragen, zij het dat appellante er ingevolge het verbod tot uitvoering nog niet over mocht beschikken;

...

NOOT – Dit arrest bevestigt Kh. Antwerpen 16 juni 1998, *R.W.* 1998-99, 227 met noot V. Deckmyn en E. Dernicourt. Zie hierover: A. Cuypers, «Kredieten en zekerheden bij faillissement en gerechtelijk akkoord» in *Voorrechten en Hypotheken, Grondige studies*, Antwerpen, Kluwer, 1998, 7-15; X. Dieux en J. Windey, «Nouvelles observations sur la théorie générale du concours entre les créanciers à la lumière de la loi du 17 juin 1997 sur le concordat judiciaire et de ses premières applications», in *Mélanges offerts à Pierre Van Ommeslaghe*, Brussel, Bruylant, 2000, 377-405; O. Poelmans, «Le concordat et le concours après la loi du 17 juillet 1997», *T.B.H.* 1999, 144-156; C. Van Buggenhout, «Gerechtelijk akkoord en samenloop», *T.B.H.* 1999, 157-162.

HOF VAN BEROEP TE ANTWERPEN

5e KAMER – 18 DECEMBER 2000

Voorzitter: de h. Hulpiau

Raadsheren: de hh. Lemmens en Buyle

Advocaten: mrs. Cauwe en Wauters loco Meulepas

1. Faillissement – Boedelschuld – Door borg gedane betaling – 2. Voorrechten – Kosten tot behoud van de zaak – Regresvordering van de borg

1. De door de borg gedane betaling doet geen boedelschuld ontstaan in het faillissement van de hoofdschuldenaar.

2. De regresvordering van de borg is niet bevoorrecht op grond van het voorrecht voor de kosten gedaan tot behoud van de zaak.

N.V. A. t/ Faillissement N.V. R.

Appellante stelde zich bij geschrift van 27 april 1990 borg ten behoeve van de gefailleerde N.V. R. tegenover C. ten bedrage van 150 miljoen frank voor alles wat deze vennootschap aan EEG-borgtochten, heffingen en compenserende bedragen zou verschuldigd zijn;

Na het faillissement werd zij door C. aangesproken voor respectievelijk 28.323.985 fr. en 346.461 fr. uit hoofde van vergunningen tot actieve veredeling, diverse invoervergunningen en voorfixatiecertificaten, alsook voor bijkomende intresten, welke sommen zij alle betaalde; bij brief van 3 december 1999 volgde nog een bijkomende aanspraak voor 1.146.429 fr. waarover nog betwisting is;

Appellante vordert deze sommen terug, aanvoerende dat het gaat om schulden van de massa van het faillissement, subsidiair vraagt zij de opname in het bevoorrecht passief;

Zij doet daartoe in essentie gelden dat de gefailleerde vlak vóór datum van het faillissement nog een hoeveelheid rijst ingevoerd had van buiten de EEG onder dekking van de door haar verleende borgstelling en dat, aangezien de curator die rijst vervolgens verkocht ingevolge de hem verleende toestemming om de activiteiten tijdelijk verder te zetten, daardoor de rechten en heffingen verschuldigd werden; subsidiair betoogt zij op de opbrengst een bijzonder voorrecht uit hoofde van kosten gemaakt tot behoud van de zaak te kunnen laten gelden;

...

Overwegende dat aan de hand van de uiteenzetting van partijen van elkaar dienen onderscheiden, (a) de rijst die de gefailleerde vóór het faillissement zelf ingevoerd en verwerkt had, (b) de rijst, door de gefailleerde vóór het faillissement ingevoerd en ten tijde van het faillissement nog opgeslagen in silo's, (c) de rijst die door de gefailleerde besteld was en ten tijde van het faillissement nog in schepen onderweg was en (d) de rijst, die na het faillissement door de curator aangekocht en verwerkt werd; dat partijen het erover eens zijn dat het geschil niets te maken heeft met de partijen rijst sub (a) en (d);

Overwegende dat, voor zover appellante aanvoert dat de door haar gedane betalingen waarvan zij terugbetaling eist ook betrekking hebben op de partij rijst sub (c), geïntimeerde aan de hand van de boekhoudkundige fiche bewijst zelf de invoerrechten daaromtrent ten aanzien van C. vereffend te hebben in het raam van de voortgezette handelsactiviteit; dat appellante hiertegen geen specifiek verweer voert en geen detail geeft van hetgeen zij beweert aan C. te hebben betaald, en dan ook niet aantoonst dat daarin ook rechten met betrekking tot de hoeveelheid rijst sub (c) begrepen zijn;

Overwegende dat geredelijk kan worden aangenomen dat de rijst sub (b) door de gefailleerde destijds werd ingevoerd onder het douanestelsel van de «actieve veredeling»; dat dit blijkt uit de activiteiten van de gefailleerde vennootschap en de briefwisseling o.a. van C., waarin sprake van een vergunninghouder, verwerking en wederuitvoer, nazicht van de aanwending van ingevoerde hoeveelheden en zuiveringsformaliteiten inzake actieve veredeling; dat de stelling van de curator dat het om een vorm van subsidiëring door de

overheid ging, als een eenzijdige bewering overkomt, zonder verwijzing naar enige wetsbepaling of reglementering en niet gestaafd door enig stuk;

Overwegende dat voormeld douanestelsel toelaat dat de douanerechten worden geregeld onder hetzij een systeem van schorsing hetzij van terugbetaling, en appellante beweert dat de goederen waarvoor zij de rechten vereffende, onder het systeem van schorsing vielen en dat derhalve de rechten slechts voorwaardelijk verschuldigd waren onder de voorwaarde en pro rata volgens de wijze waarop later die goederen (door de curator) al dan niet verwerkt, verkocht werden;

Dat appellante niet bewijst dat die goederen onder het systeem van schorsing vielen; dat zij daarvan geen enkel stuk overlegt; dat dit niet blijkt uit de omstandigheid dat er een borgtocht gesteld was, omdat de douanereglementering ook het stellen van dergelijke zekerheden kent ten aanzien van uitgestelde betalingen van douaneschulden; dat dit evenmin kan worden afgeleid, zoals zij beweert, uit de loutere vaststelling dat C. van haar betaling vorderde; dat het betalen van douanerechten immers dient te worden onderscheiden van het ontstaan van die douaneschuld; dat de curator betoogt en op dat vlak niet wordt tegengesproken door appellante, dat de gefailleerde tot korte tijd vóór het faillissement steeds zelf en bij invoer de invoerrechten effectief betaalde en dat ook de rechten die appellante thans beweert te hebben betaald, door de gefailleerde betaald waren geweest indien er op dat ogenblik geen gebrek aan liquiditeit had bestaan; dat derhalve uit de niet-betaling door de gefailleerde en de aanspraken van C. ten aanzien van appellante als borg niet blijkt dat de douaneschuld in de vorm van invoerrechten niet bestond en geschorst was;

Overwegende daarenboven dat, aangezien appellante het systeem van schorsing dermate omschrijft in zijn werking en rechtsgevolgen dat «de rechten en heffingen slechts voorwaardelijk verschuldigd zijn bij de invoer en *pendente conditione* niet verschuldigd zijn en dat het de curator is geweest die, door zijn beslissingen in het raam van het verderzetten van de handelsactiviteiten de voorwaarde in vervulling deed gaan», de vervulde voorwaarde in de regel terugwerkt tot op de dag waarop de verbintenis is aangegaan en appellante niet aantoonst dat de douaneregels of de partijen daaromtrent anders bedongen; dat derhalve ook een aldus begrepen systeem van schorsing meebrengt dat het alsdan betrekking heeft op douaneschulden die geacht worden bij invoer verschuldigd te zijn en dus *in casu* vóór de datum van het faillissement; dat een enigermate gewild of ongewild uitstel van effectieve betaling daaraan geen afbreuk doet;

Overwegende dat appellante dan ook niet aantoonst dat de douanerechten die zij betaald heeft als borg slechts ontstaan waren ten gevolge van de handelwijze van de curator; dat zij niet bewijst met die betalingen als borg voor de gefailleerde geen verplichtingen van de gefailleerde en ontstaan zijnde vóór faillissement, vereffend te hebben; dat zij finaal gedaan heeft waartoe zij zich borg gesteld had en de curator namens de boedel niet de hoofddebiteur van die verbintenissen was, zodat zij niet beschikt over een vordering op de massa, maar enkel over een in het passief van het faillissement op te nemen schuldvordering;

Overwegende dat appellante niet aantoonst dat zonder de door haar gedane betalingen de partij rijst geheel of gedeeltelijk zou zijn tenietgegaan of ongeschikt geworden zijn voor het gebruik waarvoor zij bestemd was; dat die goe-

deren immers reeds voordien als zodanig aanwezig waren en in het bezit van de gefailleerde en daarover beschikt kon worden; dat de wijze van verhandeling van die goederen waartoe de curator achteraf besliste en dus de specifieke bestemming die hij later aan die goederen gaf, daaraan geen afbreuk doen; dat de in het passief op te nemen schuldvoering van appellante dan ook niet bevoorrecht is op grond van art. 20, 4°, Hyp. W., maar louter in het gewoon passief dient te worden opgenomen als een door de borg van de gefailleerde gedane betaling aan een van diens schuldeisers;

RECHTBANK VAN KOOPHANDEL TE HASSELT

4e KAMER – 23 JUNI 1998

Voorzitter: de h. Beerten

Rechters in handelszaken: de hh. Leroi en Baert

Advocaten: mrs. Verheyleweghen en Pulings

Handelstussenpersonen – Agentuur – Beëindiging zonder opzegging – 1. Feit dat wordt ingeroepen ter rechtvaardiging van de beëindiging – Minder dan zeven dagen bekend aan de partij die de overeenkomst beëindigt – Vertrekpunt – 2. Uitzonderlijke omstandigheden die elke professionele samenwerking tussen de partijen definitief onmogelijk maken – Niet naleven van de contractuele verplichting van de agent om aan de principaal de informatie te verschaffen ter bevordering van de verkoop

1. *Luidens art. 19, tweede lid, Wet Handelsagentuurovereenkomst kan de overeenkomst niet meer worden beëindigd zonder opzegging, wanneer het feit ter rechtvaardiging hiervan sedert ten minste zeven werkdagen bekend is aan de partij die zich hierop beroept. Deze termijn begint te lopen op het ogenblik waarop de partij die een einde wenst te maken aan de overeenkomst, voldoende zekerheid heeft omtrent het bestaan van het feit dat wordt ingeroepen ter rechtvaardiging van de beëindiging van de overeenkomst.*

2. *Wanneer de agent zijn wettelijke (art. 6, tweede lid, 2°, Wet Handelsagentuurovereenkomst) en te dezen ook contractueel vastgelegde verplichting niet naleeft om aan zijn principaal inlichtingen te verschaffen ter bevordering van de verkoop, begaat hij een grove fout die elke professionele samenwerking tussen de partijen definitief onmogelijk maakt en de beëindiging van de overeenkomst zonder opzegging rechtvaardigt.*

B.V.B.A. S. t/ B.V.B.A. S.B.

Gelet op de inleidende dagvaarding d.d. 2 december 1997, waarbij aanlegster de betaling vordert van verweerster van een bedrag van 2.065.748 fr., en 1 fr. provisioneel, meer de wettelijke interesten sedert 10 september 1997, de gerechtelijke interesten en de kosten;

1. De heer H. S. sloot op een niet nader bepaalde datum met verweerster een agentuurovereenkomst af, die een aanvang nam op 29 augustus 1994. De heer S. zou als agent van verweerster instaan voor de verkoop van orthopedische en fysiotherapeutische kussens in de provincies Oost- en West-Vlaanderen. De overeenkomst werd aangegaan voor

onbepaalde duur. De overeenkomst werd in de loop van haar uitvoering, blijkbaar met instemming van verweerster, overgedragen aan aanlegster.

In juni 1997 bekleeg verweerster zich bij aanlegster over het feit dat de verkoop in vergelijking met de andere regio's achter bleef. Verweerster vroeg daarom een aantal inlichtingen aan aanlegster om aan de hand hiervan de nodige stappen te kunnen ondernemen om de verkoop te stimuleren.

Na herhaald aandringen ontving verweerster bepaalde inlichtingen die echter, volgens verweerster althans, op onvoldoende wijze aan haar vraag voldeden.

Aanlegster werd echter niet bereid gevonden meer inlichtingen te verschaffen. Aanlegster was van oordeel dat, daar er tussen haar en verweerster geen band van ondergeschiktheid bestond, zij geen rapporteringsverplichting had tegenover verweerster. Tevens was aanlegster van oordeel dat onjuiste commissiepercentages werden toegepast.

Bij faxbericht van 18 augustus 1997 werd aanlegster door verweerster voor een laatste maal aangemaand de gevraagde informatie vóór 23 augustus 1997 vrij te geven.

Daar aanlegster geen gevolg gaf aan het laatste verzoek van verweerster, maakte deze laatste bij brief van 25 augustus 1997 een einde aan de agentuurovereenkomst, en dit met onmiddellijke ingang.

Bij brief van 27 augustus 1997 ontkende verweerster het bestaan van enige wanprestatie. In dezelfde brief werd voorbehoud gemaakt voor het vorderen van schadevergoeding als gevolg van het plots beëindigen van de agentuurovereenkomst.

...

2. Art. 19 van de wet van 13 april 1995 op de handelsagentuurovereenkomst bepaalt dat de overeenkomst niet meer kan worden beëindigd zonder opzegging wanneer het feit ter rechtvaardiging hiervan sedert ten minste zeven werkdagen bekend is aan de partij die zich hierop beroept.

Aanlegster voert aan dat het ingeroepen feit, nl. het niet verstrekken van de gevraagde inlichtingen, verweerster meer dan zeven werkdagen bekend was alvorens zij bij brief van 25 augustus 1997 een einde maakte aan de overeenkomst. Aanlegster is dan ook van oordeel dat zij aanspraak kan maken op de in de wet voorziene schadevergoedingen.

Diegene die een einde wenst te maken aan de overeenkomst, dient voldoende zekerheid te hebben omtrent het bestaan van het feit dat wordt ingeroepen ter rechtvaardiging van de beëindiging van de overeenkomst (Crahay P., «La loi relative au contrat d'agence commerciale: résiliation et indemnité d'éviction», *T.B.H.*, 1995, 848). Deze zekerheid had verweerster slechts op het ogenblik dat aanlegster niet inging op het laatste verzoek om uiterlijk op 23 augustus 1997 de gevraagde informatie te verschaffen.

Verweerster had dan ook slechts vanaf 23 augustus 1997 zekerheid omtrent het bestaan van het door haar ingeroepen motief, zodat de termijn van zeven werkdagen slechts vanaf voornoemde datum begon te lopen.

Door bij brief van 25 augustus 1997 een einde te hebben gemaakt aan de overeenkomst, heeft verweerster de in art. 19 voorgeschreven termijn nageleefd.

3. Aanlegster stelt eveneens dat haar geen ernstige tekortkomingen, die de beëindiging zonder het in acht nemen van enige opzegtermijn rechtvaardigen, kunnen worden aangewreven. Aanlegster betoogt dat zij de nodige in-

formatie heeft verschaft en dat zij niet tot het geven van nog meer inlichtingen gehouden was.

Verweerster heeft in haar faxbericht van 23 juni 1997 om bepaalde informatie verzocht.

De op 2 juli 1997 door aanlegster gegeven informatie bevat te weinig elementen om te kunnen dienen als antwoord op de vragen gesteld door verweerster in haar faxbericht van 23 juni 1997.

Verweerster heeft overigens in haar faxbericht van 3 juli 1997 laten weten dat de verschaft inlichtingen te summier waren.

Derhalve kan de stelling als zou aanlegster zijn tegemoetgekomen aan de vraag van verweerster om bepaalde inlichtingen door te spelen, niet worden aangenomen.

4. Het sluiten van een agentuurovereenkomst heeft tot doel de verkoop van de producten, verdeeld door de principaal, te bevorderen.

In het raam hiervan dienen de handelsagent en de principaal loyaal met elkaar samen te werken, wat overigens een verplichting is die door art. 6 van de wet wordt opgelegd. De loyale samenwerking houdt onder meer in dat de handelsagent aan de principaal alle nodige inlichtingen verschaft waarover hij beschikt en alle redelijke richtlijnen opvolgt die de principaal hem geeft (art. 6, 1° en 2°, Wet Handelsagentuurovereenkomst).

De door verweerster gevraagde inlichtingen hadden tot doel haar in de mogelijkheid te stellen maatregelen te nemen of een strategie uit te bouwen om de verkoop in de aanlegster toevertrouwde regio te stimuleren.

Door de gevraagde inlichtingen niet (of slechts in beperkte mate) vrij te geven heeft aanlegster zich niet gehouden aan de verplichtingen opgenomen in art. 6 van de Wet op de Handelsagentuurovereenkomst.

Dat verweerster een groot belang hechtte aan het verkrijgen van dergelijke inlichtingen, moge blijken uit het feit dat zij in de agentuurovereenkomst het verschaffen van informatie tot bevordering van de verkoop als een verplichting van aanlegster heeft opgelegd (art. 5.1 van de overeenkomst).

Het niet naleven van bovengenoemde wettelijke en contractuele verplichting maakte een grove fout van aanlegster uit, dermate dat elke professionele samenwerking definitief onmogelijk werd en er tussen partijen een definitieve vertrouwensbreuk ontstond. Derhalve heeft verweerster terecht de agentuurovereenkomst zonder opzeg en met onmiddellijke ingang beëindigd.

...

BURGERLIJKE RECHTBANK TE BRUGGE

1e KAMER – 26 JUNI 2000

Rechter: de h. Jocqué

Advocaten: mrs. Van der Perre, Sergeant en Persyn

Verbintenis – Pauliaanse vordering – 1. Toepassingsvoorwaarden – a) Benadeling van de schuldeiser – Afstand van vruchtgebruik – b) Bedrog van de schuldenaar – Criterium van de abnormale handeling – Bewustzijn van de schuldenaar dat hij door die handeling zijn schuldeisers benadeelt – 2. Gevolg –

Niet-tegenwerpelijke van de gewraakte handeling aan de schuldeiser – Overdracht van het goed dat het voorwerp vormt van de gewraakte handeling aan een onderverkrijger te goeder trouw – Schadevergoeding

1. a) Het voor de toepassing van de Pauliaanse vordering geldende vereiste van de benadeling van de schuldeiser, kan bestaan in een door de schuldenaar gedaan afstand van recht, te dezen het recht van vruchtgebruik.

b) Voor het bewijs van het vereiste dat de schuldenaar bedrieglijk heeft gehandeld, is het voldoende dat de schuldeiser aantoonde dat de door de schuldenaar gestelde handeling abnormaal was en dat hij zich ervan bewust was dat hij daardoor zijn schuldeisers benadeelde. Daartoe dient te worden nagegaan of de omstandigheden waarin de gewraakte handeling werd gesteld, deze als verdacht doen voorkomen.

2. Als aan de voorwaarden van de Pauliaanse vordering is voldaan, heeft dit tot gevolg dat de gewraakte handeling niet tegenwerpelijk is aan de schuldeiser die deze vordering heeft ingesteld.

Indien het goed dat op bedrieglijke wijze uit het vermogen van de schuldenaar is verdwenen, intussen is overgedragen aan een derde te goeder trouw, heeft de schuldeiser recht op schadevergoeding, die te dezen dient te worden bepaald op de waarde van het vruchtgebruik waarvan op bedrieglijke wijze afstand werd gedaan.

Belgische Staat, minister van Financiën t/ S. en De B.

Bijzonderste gegevens:

1. Eiser voert aan dat eerste verweerster sedert 12 augustus 1987 uit de echt gescheiden is van De B. Gabriël met wie zij nog een belastingschuld van 994.679 fr. heeft.

Op 19 augustus 1989 hertrouwde eerste verweerster met tweede verweerder met scheiding van goederen. Op 15 februari 1991 kochten verweerders het woonhuis gelegen te (...) aan waarbij eerste verweerster het vruchtgebruik verkreeg en tweede verweerder de blote eigendom.

Op 27 juli 1994 liet notaris Pierre D. weten dat verweerders tot verkoop van het goed zouden overgaan, waarna aan de notaris een notificatie in verband met de openstaande belastingschuld werd toegestuurd. Op 22 augustus 1994 deed eerste verweerster afstand van het vruchtgebruik.

Eiser voert aan dat deze renunciatie gebeurde met bedrieglijke benadeling van zijn rechten. Eiser meent aldus toepassing te kunnen maken van art. 1167 B.W.

Eiser vordert dat de afstand van het vruchtgebruik nietig en hem niet tegenwerpbaar is. Tevens vordert eiser betaling van het bedrag van 1.596.000 fr., zijnde de waarde van het vruchtgebruik op het ogenblik van de verkoop.

2. Volgens verweerders werd bij de aankoop van het onroerend goed het vruchtgebruik afgesplitst met het oog op een situatie van vooroverlijden van tweede verweerder.

Verweerders betwisten dat zij bij de afstand van het vruchtgebruik bedrieglijk handelden. Verweerders wijzen erop dat eiser reeds in 1991 op de hoogte was van het vruchtgebruik, maar jaren niets ondernomen heeft. Voorts zou bij de renunciatie veeleer sprake zijn geweest van een fictie dan van een werkelijke en onderscheiden transactie om

niet. Verweerders zouden zijn voortgegaan op het advies van de notaris.

Tweede verweerder zou de volledige koopsom van het goed hebben betaald, aangezien eerste verweester het vruchtgebruik niet kon betalen. Het goed zou voorts door de arbeid van tweede verweerder een meerwaarde hebben gekregen.

Verweerders wijzen er voorts nog op dat zij gehuwd zijn met scheiding van goederen en tweede verweerder niet dient in te staan voor de schulden van eerste verweester uit haar vorig huwelijk.

3. Eiser merkt op dat eerste verweester door afstand te doen van het vruchtgebruik, haar onderpand verminderde, zodat de verarming vaststaat. Volgens eiser was tweede verweerder op de hoogte van de situatie en blijkt het bedrog afdoende uit de gevoerde briefwisseling.

Eiser stelt verder dat de waarde van het vruchtgebruik van verweester werd bepaald op basis van de verkoopprijs van het goed.

In conclusies, neergelegd op 11 januari 1996, past eiser zijn vordering aan en vordert hij het bedrag van 609.094 fr., zijnde het bedrag dat de waarde van het vruchtgebruik vertegenwoordigt in de verkoopprijs, na aftrek van de leningslast.

Beoordeling

1. Uit de door eiser overgelegde kohieruittreksels blijkt dat eerste verweester en haar voormalige echtgenoot De B. Gabriël voor de aanslagjaren 1980, 1981 en 1982 nog een bedrag van 994.697 fr. aan personenbelastingen verschuldigd zijn.

Uit inlichtingen, die eiser op 13 juni 1991 verkreeg van het tweede kantoor der registratie te Brugge, bleek dat verweerders bij akte van 15 februari 1991 het onroerend goed gelegen te (...) hadden aangekocht. Uit de voormelde akte verleden voor notaris De M. blijkt dat verweerders dit goed kochten, tweede verweerder voor de blote eigendom en eerste verweester voor het vruchtgebruik. De koopsom werd bepaald op 1.590.000 fr., zijnde 890.400 fr. voor het vruchtgebruik en 699.600 fr. voor de blote eigendom.

Op 15 februari 1991 werd tevens voor notaris De M. een akte van lening verleden waarbij verweerders een bedrag van 1.700.000 fr. leenden van de N.V. B.

Notaris Pierre D. lichtte bij brief van 27 juli 1994 eiser ervan in dat verweerders het goed wilden verkopen aan de echtgenoten Filip D.-Liliane V., waarna eiser de belastingsschuld van eerste verweester op 9 augustus 1994 aan voormelde notaris notificeerde.

Bij brief van 24 augustus 1994 liet notaris D. aan eiser weten dat de notificatie zonder voorwerp was geworden gezien eerste verweester afstand had gedaan van het vruchtgebruik dat zij op het goed bezat. Deze renunciatie gebeurde bij akte verleden op 22 augustus 1994 voor notaris De M.

2.1. De Pauliaanse vordering is onderworpen aan de volgende voorwaarden: 1° ontstaan van de schuldvordering vooraleer de bedrieglijke handeling door de schuldenaar wordt gesteld; 2° nadeel voor de schuldeiser; 3° bedrog door de schuldenaar; 4° medeplichtigheid van een derde voor

zover het rechtshandelingen onder bezwarende titel betreft (Kruithof, R., e.a., «Verbintenissen», *T.P.R.*, 1994, nr. 361).

2.2. De door eiser ingestelde Pauliaanse vordering heeft betrekking op de afstand van het vruchtgebruik door eerste verweester. Deze renunciatie gebeurde bij akte verleden op 22 augustus 1994.

Daar de schuldvordering van eiser betrekking heeft op belastingschulden voor de aanslagjaren 1980, 1981 en 1982, is deze onbetwistbaar ontstaan voordat de beweerde bedrieglijke handeling door verweerders werd gesteld.

2.3. Het staat voorts vast dat de afstand van het vruchtgebruik door eerste verweester als een nadeel voor eiser dient beschouwd te worden.

Deze afstand heeft immers geleid tot een verarming van eerste verweester. In de koopakte d.d. 15 februari 1991 werd de waarde van het vruchtgebruik bepaald op 890.400 fr. Door de renunciatie is de waarde van dit vruchtgebruik uit het vermogen van eerste verweester verdwenen en heeft zij zich verarmd ten nadele van eiser.

2.4. De Pauliaanse vordering vereist voorts dat de schuldenaar bedrieglijk heeft gehandeld. Het is voldoende dat eiser bewijst dat de handeling abnormaal was en dat de schuldenaar handelde met de wetenschap dat de schuldeisers werden benadeeld (Cass., 11 januari 1988, *Arr. Cass.*, 1987-88, 594). De schuldenaar moet er zich bijgevolg van bewust geweest zijn dat hij zich door het stellen van de handeling verarmde ten nadele van de schuldeiser. Er dient hierbij te worden nagegaan of de omstandigheden, die de handelingen omringden, deze als verdacht doen voorkomen (Gent, 20 juni 1989, *T.G.R.*, 1989, 95).

De afstand van het vruchtgebruik is onmiskenbaar gebeurd in omstandigheden die deze handeling als verdacht doet voorkomen.

Eerste verweester geeft allereerst geen enkele aanvaardbare reden aan waarom zij overging tot het afstand doen van het vruchtgebruik. Een renunciatie impliceert afstand van alle rechten die uit het vruchtgebruik voortvloeiden zonder enige tegenprestatie van de blote eigenaar.

Hierbij dient gewezen te worden op het feit dat eerste verweester zich tegenover de N.V. B. eveneens verbonden had tot afbetaling van de lening voor de woning. Gelet op deze verbintenis had eerste verweester geen reden om afstand te doen van het vruchtgebruik.

Voorts dient te worden opgemerkt dat de renunciatie gebeurde op 22 augustus 1994, hetzij enkele weken na de notificatie van de belastingschuld aan notaris D. op 9 augustus 1994. De renunciatie kwam aldus tot stand nadat de beslissing van verweerders om het goed te verkopen reeds vaststond en vóór het verlijden van de koopakte op 23 augustus 1994. Uit deze opeenvolgende handelingen blijkt duidelijk dat de renunciatie tot doel had het goed te onttrekken aan eiser.

De verwijzing van verweerders naar hun huwelijksvermogensrechtelijke regeling is terzake niet dienend. Deze regeling heeft geen invloed op de verarming van het vermogen van eerste verweester door de afstand van het vruchtgebruik. Feit is dat eerste verweester zich van een vermogensbestanddeel heeft ontdaan in verdachte omstandigheden.

Aldus dient te worden besloten dat eerste verweester zich op bedrieglijke wijze onvermogen heeft gemaakt op het ogenblik dat zij wist dat er nog een aanzienlijk bedrag aan belastingen diende betaald te worden.

2.5. Voor de handelingen om niet is de medeplichtigheid van de derde geen vereiste. Wanneer de schuldenaar zich verarmt te kosteloozen titel primeert het belang van de schuldeiser, ook al is degene die het goed verkrijgt, te goeder trouw (Gent, 20 juni 1989, *T.G.R.*, 1989, 95).

Ten overvloede dient erop gewezen te worden dat tweede verweerder onmiskenbaar medeplichtig was aan de bedrieglijke handeling. Zoals hiervoor reeds gesteld, wensten verweerders het goed te verkopen, hetgeen inhoudt dat zij hiertoe samen het initiatief hadden genomen. Volgens de gegevens van het registratiekantoor te Torhout werd de verkoop gerealiseerd door beide verweerders. Aldus is het duidelijk dat de renunciatie die ondertussen werd gerealiseerd, in onderling overleg gebeurde.

2.6. Aangezien de voorwaarden voor de toepassing van de Pauliaanse vordering verenigd zijn, dient deze dan ook in principe te worden ingewilligd.

Eiser betoogt evenwel ten onrechte dat de Pauliaanse vordering zou leiden tot de nietigheid van de gewraakte handeling. De geslaagde Pauliaanse vordering heeft enkel de niet-tegenwerpbaarheid van deze handeling aan de schuldeiser tot gevolg (Kruithof, R., *o.c.*, nr. 369).

Er kan bijgevolg enkel worden ingegaan op de vordering van eiser voor zover zij strekt tot de niet-tegenwerpbaarheid van de afstand van het vruchtgebruik.

2.7. Eiser vordert voorts nog de veroordeling van verweerders tot betaling van het bedrag van 1.560.000 fr., bij conclusies neergelegd op 11 januari 1996 herleid tot 609.094 fr.

Zoals hiervoor reeds gesteld, heeft de toewijzing van de Pauliaanse vordering enkel de niet-tegenwerpelijkheid van de rechtshandeling tot gevolg. De Pauliaanse vordering strekt er immers toe het goed dat op bedrieglijke wijze uit het vermogen van de schuldenaar is verdwenen, er terug in te brengen. Wanneer het goed door de verkrijger reeds is overgedragen aan een derde te goeder trouw, is de schuldeiser gerechtigd op schadevergoeding (De Page, III, nr. 244).

Door de afstand van het vruchtgebruik is tweede verweerder volle eigenaar geworden van het goed, waarna het werd verkocht aan de echtgenoten D.-V. Het is niet betwist dat deze laatste kopers te goeder trouw zijn. Eiser is dan ook ten laste van tweede verweerder gerechtigd op schadevergoeding die *in casu* dient te worden bepaald op de waarde van het vruchtgebruik.

Verweerders betwisten niet dat ingevolge de verkoop hen een bedrag van 1.097.210 fr. toekwam na uitbetaling van de bank. Evenmin betwisten zij cijfermatig de begroting van de waarde van het vruchtgebruik.

Dat tweede verweerder de lening zou hebben afbetaald, doet geen enkele afbreuk aan deze waardebepaling van het vruchtgebruik. De verdeling tussen verweerders van de leningslast betreft een interne aangelegenheid tussen hen, die vreemd is aan eiser. Hierbij kan er trouwens nog ten overvloede op worden gewezen dat de beweerde betalingen door tweede verweerder niet worden bewezen.

Daar de Pauliaanse vordering in principe dient te worden ingesteld tegen de derde medeplichtige, dient de schuldenaar slechts in de procedure te worden betrokken voor zover de betwisting betrekking heeft op het gepleegde bedrog (De Page, III, nr. 240-241). De schadevergoeding kan bijgevolg slechts ten laste vallen van tweede verweerder. Eiser heeft

trouwens ten opzichte van eerste verweester reeds een titel, aangezien zij door middel van dwangbevelen de belastingen kan innen.

VREDEGERECHT TE WOLVERTEM

22 MAART 2001

Rechter: de h. Verbeke

Advocaten: mrs. Van Den Poel en Vanden Heuvel

Bewijs – Burgerlijke zaken – Schriftelijk bewijs – Onderhandse akte – Ontkenning van handtekening – Procedure van schriftonderzoek – Bewijslast – Partij die zich op de akte beroept

Een partij die haar handtekening op een onderhandse akte ontkent, moet geen inschrijving wegens valsheid doen.

De bewijslast terzake rust op de partij die zich op de onderhandse akte beroept. Die partij kan een schriftonderzoek vorderen overeenkomstig art. 883 e.v. Ger. W.

N.V. K. t/ B. en A.

Gelet op de inleidende dagvaarding betekend op 8 december 1997 waarbij de eiseres de veroordeling nastreeft van de eerste verweerder tot betaling van een som van 55.402 fr. te vermeerderen met de conventionele verwijlrenten (op het ogenblik van de dagvaarding onder voorbehoud geraamd op 10,25% per jaar) vanaf 21 september 1997 tot op de dag van de volledige betaling.

Het betreft een debetsaldo op zichtrekening nr. 435-1110391-15 op naam van de eerste verweerder.

Voorts wordt de hoofdelijke veroordeling gevorderd van beide verweerders tot betaling van een som van 98.434 fr. te vermeerderen met de conventionele verwijlrenten (op het ogenblik van de dagvaarding onder voorbehoud geraamd op 11,25% per jaar) vanaf 21 september 1997 tot de dag van volledige betaling. Ook wordt de veroordeling van de verweerders gevorderd tot de gerechtskosten.

De eerste verweerder, hoewel behoorlijk uitgenodigd, is niet verschenen op de zittingen waarop de zaak werd vastgesteld.

...

1. Vordering ten aanzien van de eerste verweerder

De vordering ten aanzien van de eerste verweerder komt gegrond voor en hierna wordt dan ook te zijnen aanzien een veroordeling uitgesproken, zoals gevorderd door de eiseres.

2. De vordering ten aanzien van de tweede verweester

De vordering ten aanzien van de tweede verweester steunt op een onderhandse lening op afbetaling volgens een onderhandse akte van 4 juli 1995.

De tweede verweester ontkent dat zij ooit de betreffende leningovereenkomst ondertekende en meent dat haar handtekening werd vervalst.

De stelling van de eiseres dat het aan de tweede verweerster is om te bewijzen dat zij de leningovereenkomst niet heeft ondertekend en dat het aan haar is «om het verweer kracht bij te zetten door bv. een beroep te doen op de procedures bepaald in artikel 883 e.v. en 895 e.v. Ger. W.», kan niet worden gevolgd.

Een partij die haar handtekening ontkent, moet geen inschrijving wegens valsheid doen. De rechter moet de procedure voor schriftonderzoek (art. 883 e.v. Ger. W.) toepassen, waarbij degene die zich op de akte beroept de bewijslast draagt (Cass., 7 juli 1892, *Pas.*, 1892, I, 314).

Ingeval de verweerder bij een vordering gesteund op een onderhandse akte zijn handtekening op deze akte ontkent, verliest de onderhandse akte elke bewijskracht. De eiser moet dan een schriftonderzoek vragen overeenkomstig art. 883 e.v. Ger. W. (Vred. Brugge, 28 november 1985, *T.V.B.R.*, 1986, 50).

Uit de bewoordingen van art. 883 Ger. W. waarin wordt bepaald dat de vordering tot schriftonderzoek wordt ingesteld in de vorm van een hoofdvordering of van een tussenvordering, blijkt dat een schriftonderzoek enkel kan worden georganiseerd op vordering van een van de partijen en derhalve niet ambtshalve kan worden bevolen.

Omdat bij ontkenning van de handtekening de bewijslast rust op degene die zich op de onderhandse akte beroept, was het aan de eisende partij om een schriftonderzoek te vorderen, hetgeen zij niet gedaan heeft.

In de gegeven omstandigheden moet worden geconcludeerd dat de eiseres er niet in geslaagd is te bewijzen dat er een verbintenis bestaat in de persoon van de tweede verweerster die correspondeert met de schuldvordering waarop de eis van de aanlegster steunt.

De vordering moet ten aanzien van de tweede verweerster dan ook ongegrond worden verklaard.

...

RECHTSPRAAK IN KORT BESTEK

Hof van Cassatie (3e kamer) 20 december 1999

Inkomstenbelastingen – Venootschapsbelasting – Afschrijvingen op materiaal dat aangekocht en onmiddellijk opnieuw verhuurd werd – Koopprijs veel hoger dan de vereffeningsswaarde van het materiaal – Voorwaarden voor geoorloofde veïnzïng – Verrichten van handeling waarvan alle gevolgen worden aanvaard – Geen bewijs van verboden veïnzïng

Een arrest van het Hof van Beroep te Brussel van 18 februari 1999 wordt om de volgende redenen vernietigd:

«Overwegende dat er geen sprake is van verboden veïnzïng ten aanzien van de fiscus, en dus evenmin van belastingontduiking, als de partijen de vrijheid van overeenkomst benutten om een voordeliger belastingregeling te genieten, zonder evenwel enige wettelijke verplichting te miskennen, en daarbij handelingen verrichten waarvan zij alle gevolgen aanvaard, ook al worden die enkel en alleen gesteld om de belastingdruk te verminderen;

«Overwegende dat uit de vaststellingen van het arrest blijkt dat eiseres in 1983 met de N.V. L. een verrichting overdracht-huur, «sale and lease back» genaamd, heeft gesloten, waarbij zij van eiseres industrieel uitrustingsmateriaal heeft gekocht dat zij terstond aan laatstgenoemde heeft verhuurd krachtens een financieringshuurovereenkomst; dat de verkoopprijs 232.500.000 fr. bedroeg op grond van een raming die door een derde is gedaan, maar dat het bestuur van mening is dat de waarde van de goederen op grond van hun vereffeningsswaarde, zijnde 50.000.000 fr., moet worden bepaald; dat het bestuur voor de belastingjaren 1984 tot 1986 de aftrek van de afschrijvingen van de bewuste goederen door eiseres heeft afgewezen;

«Overwegende dat het arrest de aanslag voor het belastingjaar 1986 nietig verklaart, maar de voorziening voor het overige slechts gedeeltelijk gegrond verklaart;

«Overwegende dat het arrest aanneemt dat niets erop wijst dat de partijen niet alle gevolgen van de koop zouden hebben aangenomen toen zij overeenkwamen dat het eigendomsrecht van de units voor de vervaardiging van sigaretten, het voorwerp van de leasing, terstond zou worden overgedragen en dat zij door de koper onmiddellijk ter beschikking zouden worden gesteld van de huurder ingevolge de huurovereenkomst voor bepaalde duur die tegelijkertijd is gesloten»;

Dat het oordeelt dat «in de mate evenwel dat dit materiaal, benevens zijn vereffeningsswaarde, geen enkele waarborg bood aan de financieringsmaatschappij, alleen die vereffeningsswaarde redelijkerwijze de prijs in het raam van een «sale and lease back»-operatie kon bepalen. Het toekennen van een bedrag dat hoger is dan de vereffeningsswaarde is, bij gebrek aan enige andere reden, alleen door de solvabiliteit van (eiseres) ingegeven (...)»; dat het daaruit afleidt de verrichting door veïnzïng is aangetast «in zoverre het materiaal werd geraamd aan de hand van de verkoopswaarde in gebruik die niet ten gelde kan worden gemaakt en zonder enige waarborgswaarde voor de nieuwe eigenaar voor elk bedrag boven de vereffeningsswaarde die op 50.000.000 fr. is geraamd»;

Overwegende dat het arrest door die consideransen zijn beslissing niet naar recht verantwoordt volgens welke de overdracht-verhuur-verrichting geveïnsd is, en bijgevolg evenmin zijn beslissing om, voor de belastingjaren 1984 en 1985, de aftrek te weigeren van de afschrijvingen op het gedeelte van de beleggingswaarde van de litigieuze activa dat meer dan vijftig miljoen frank bedraagt».

(Voorzitter: de h. Marchal – Rapporteur: de h. Parmentier – Openbaar ministerie: de h. Leclercq – Advocaten: mrs. Delahaye en De Bruyn – In de zaak: N.V. B. t/ Belgische Staat, minister van Financiën).

Hof van Cassatie (3e kamer) 17 januari 2000

Inkomstenbelastingen – Interest – Terugbetaling van roerende voorheffing die was ingekohierd wegens niet-betaling binnen de gestelde termijn – Moratoire interest verschuldigd

De voorziening tegen een arrest van het Hof van Beroep van Brussel van 20 november 1997 wordt om de volgende redenen verworpen:

«Overwegende dat het arrest vaststelt dat er van ambtswege een aanslag ten name van verweerster is gevestigd betreffende haar betaling van een roerende voorheffing van 25 percent ten gevolge van een terugbetaling van kapitaal aan haar aandeelhouders; dat het die voorheffing als onverschuldigd beschouwt en eiser veroordeelt om de onverschuldigd geïnde bedragen terug te betalen;

«Dat het middel enkel opkomt tegen de beslissing van het arrest om verweerster moratoire interest op die bedragen toe te kennen;

«Overwegende dat ingevolge art. 308 W.I.B. (1964), dat *in casu* van toepassing is, moratoire interest wordt toegekend bij terugbetaling van belastingen;

«Dat de roerende voorheffing die wegens niet-betaling binnen de gestelde termijn is ingekohierd, maar die het bestuur dient terug te betalen ten gevolge van een fout die het heeft begaan, een belasting is in de zin van voornoemd art. 308;

«Dat de terugbetaling van een voorheffing derhalve leidt tot het toekennen van moratoire interest.»

(Voorzitter: de h. Marchal – Rapporteur: de h. Parmentier – Openbaar ministerie: de h. Leclercq – Advocaat: mr. Baltus – In de zaak: Belgische Staat, minister van Financiën t/ B.V.B.A. T.T.).

Hof van Cassatie (1e Kamer) 25 mei 2000

Inkomstenbelastingen – Procedure – Kennisgeving van de directoriale beslissing – Keuze van woonplaats door de belastingschuldige – Betekening mogelijk aan de woonplaats van de belastingschuldige of aan de door hem gekozen woonplaats

Een arrest van het Hof van Beroep te Antwerpen van 29 april 1997 wordt om de volgende redenen vernietigd:

«Overwegende dat krachtens art. 276, derde lid, W.I.B. (1964) de kennisgeving van de beslissing van de directeur der belastingen, bij ter post aangetekende brief gebeurt aan de belastingschuldige;

«Dat indien de belastingschuldige keuze van woonplaats heeft gedaan, de directeur der belastingen de mogelijkheid heeft om te betekenen, hetzij aan de woonplaats van de belastingschuldige zelf, hetzij aan de door de belastingplichtige gekozen woonplaats;

«Overwegende dat het arrest oordeelt dat verweerster keuze van woonplaats heeft gedaan bij haar lasthebber, accountant; dat het arrest vaststelt dat de kennisgeving van de beslissing van de directeur der belastingen niet is geschied aan de gekozen woonplaats, maar aan de maatschappelijke zetel van verweerster; dat het hierop oordeelt dat de kennisgeving aan de maatschappelijke zetel van verweerster geen rechtsgevolgen heeft;

«Dat het arrest aldus zijn beslissing niet naar recht verantwoordt».

(Voorzitter-rapporteur: de h. Verougstraete – Openbaar ministerie: de h. Thijs – Advocaat: mr. Coopman – In de zaak: Belgische Staat, minister van Financiën) t/ N.V. G.).

Hof van Cassatie (1e Kamer) 25 mei 2000

Inkomstenbelastingen – Personenbelasting – Aftrek van het door de belastingschuldige betaald onderhoudsgeld – Aflossing van een hypothecaire lening betreffende een woning die door de andere echtgenoot wordt bewoond krachtens een overeenkomst voorafgaand aan de echtscheiding door onderlinge toestemming

Het eerste onderdeel van het eerste middel van een voorziening tegen een arrest van het Hof van Beroep te Antwerpen van 25 februari 1997 wordt om de volgende redenen verworpen:

«Overwegende dat, krachtens art. 71, § 1, 3°, W.I.B. (1964), van de gezamenlijke netto-inkomsten mogen worden afgetrokken de tachtig honderdsten van de renten of de kapitalen die de belastingplichtige regelmatig heeft betaald of toegekend aan personen die geen deel uitmaken van zijn gezin, wanneer die renten of die kapitalen hen werden betaald of toegekend ter uitvoering van een verplichting op grond van de artikelen 203, 203bis, 205, 205bis, 206, 207, 213, 221, 223, 301, 303, 307, 307bis, 308, 311bis, 334, 336, 339bis, 364, 370, 475bis of 475quinquies B.W. en de artikelen 1258, 1271, 1280, 1288 en 1306 Ger. W.;

«Dat de betaling van renten of kapitalen in werkelijkheid moet strekken tot uitvoering van die verplichtingen en niet tot doel mag hebben vermogenselementen te verwerven of te behouden;

«Overwegende dat het arrest vaststelt dat 1) eiser en zijn toenmalige echtgenote een overeenkomst voorafgaand aan hun echtscheiding door onderlinge toestemming hebben gesloten waarbij eiser de blote eigendom en zijn gewezen echtgenote het vruchtgebruik en het gratis levenslang recht op bewoning verkreeg van een onroerend goed; 2) eiser de hypothecaire lening voor dit onroerend goed verder heeft afgelost, zowel voor het kapitaal als voor de rente; 3) eiser verder 5.000 frank per maand onderhoudsgeld betaalde voor zijn echtgenote en twee kinderen; 4) de te vereffenen gemeenschap nog andere vermogenselementen bevatte;

«Dat het arrest op grond van die vaststellingen oordeelt dat uit niets blijkt dat de voormelde door eiser betaalde rentelast van de hypothecaire lening betalingen zijn van de in het voormelde art. 71, § 1, 3°, W.I.B. (1964) bedoelde renten of kapitalen;

«Dat het arrest aldus zijn beslissing naar recht verantwoordt».

(Voorzitter-rapporteur: de h. Verougstraete – Openbaar ministerie: de h. Thijs – Advocaten: mrs. Dauginet en Claeys Bouaert – In de zaak: D. t/ Belgische Staat, minister van Financiën.

Hof van Cassatie (1e Kamer) 25 mei 2000

Inkomstenbelastingen – Voorziening in cassatie – Betekening van het verzoekschrift aan de rechtverkrijgenden van een overleden belastingplichtige die een voorziening in beroep hadden ingediend – Ongeldige betekening aan

sommigen onder hen – Gehele verwerping van de voorziening tot gevolg

Een voorziening tegen een arrest van het Hof van Beroep te Antwerpen van 2 september 1997 wordt om de volgende redenen verworpen:

«Overwegende dat krachtens art. 388 W.I.B. (1992) de voorziening in cassatie geschiedt bij een tot het Hof gericht verzoekschrift dat, op straffe van nietigheid, een bondige uiteenzetting van de middelen en de aanduiding van de geschonden wetten bevat; dat dit verzoekschrift vooraf aan de verweerder moet worden betekend;

«Overwegende dat het origineel van het verzoekschrift noodzakelijk door eiser of zijn gevolmachtigde moet ondertekend zijn;

«Overwegende dat het afschrift van het aan de verweerder betekende verzoekschrift noodzakelijk ook de vermelding moet bevatten waaruit blijkt dat het origineel is gedagtekend en ondertekend;

«Overwegende dat uit de stukken waarop het Hof vermag acht te slaan, blijkt dat: (...) het afschrift van de betekening aan de verweerders D. Van D. en W. Van D. noch de datum, noch de handtekening noch de vermelding van de handtekening van de directeur bevat;

«Overwegende dat de voorziening tegen de verweerders D. Van D. en W. Van D. niet regelmatig is;

«Dat het middel van niet-ontvankelijkheid van de voorziening gegrond is;

«Overwegende dat uit de niet-ontvankelijkheid van de voorziening tegen de verweerders D. Van D. en W. Van D. volgt dat de voorziening tegen de overige verweerders ook niet onvankelijk is;

«Dat wanneer verschillende rechtverkrijgenden van een overleden belastingplichtige een voorziening in beroep hebben ingediend in verband met de aanslag gevestigd op de inkomsten van hun rechtsvoorganger en de voorziening in cassatie door de Staat ingediend tegen het arrest dat werd geveld ingevolge hun beroep slechts geldig werd betekend aan enigen onder hen, het gebrek van betekening aan de anderen, wegens de eenheid van de aanslag, de verwerping van de voorziening tot gevolg heeft».

(Voorzitter-rapporteur: de h. Verougstraete – Openbaar ministerie: de h. Thijs – Advocaten: mrs. Hinnekens en Huyghe – In de zaak: Belgische Staat, minister van Financiën t/ L. e.a.).

Hof van Cassatie (1e Kamer) 15 september 2000

Inkomstenbelasting – Invordering – Belasting op tijdens het huwelijk verkregen inkomsten – Invordering bij de andere echtgenoot dan degene op wiens naam de belasting is vastgesteld – Overschrijving van de echtscheiding niet relevant

Op de volgende gronden vernietigt het Hof arresten van het Hof van Beroep te Gent van 1 oktober 1996 en 4 februari 1997:

«Overwegende dat krachtens het te dezen toepasselijke art. 295, § 1, W.I.B. (1964) elk gedeelte van de belasting in verband met de onderscheiden inkomsten van de echtge-

noten alsook de voorheffing ingekohierd op naam van een van hen, ongeacht het aangenomen huwelijksvermogensstelsel, vervolgd mag worden op al de eigen en de gemeenschappelijke goederen van beide echtgenoten;

«Dat ingevolge die bepaling de belasting kan worden ingevorderd ten laste van de andere echtgenoot dan degene op wiens naam de belasting is vastgesteld, voor zover evenwel de belasting betrekking heeft op tijdens het huwelijk verkregen inkomsten;

«Dat die bepaling ook van toepassing is wanneer op grond van art. 75 W.I.B. (1964) de door iedere echtgenoot verschuldigde belasting afzonderlijk wordt vastgesteld;

«Dat terzake niet doet dat de inkohiering voor tijdens het huwelijk verkregen inkomsten gedaan wordt nadat de echtscheiding is overgeschreven; dat die belastingschuld immers niet ontstaat door de inkohiering;

«Overwegende dat de arresten beslissen dat een inkohiering die na de ontbinding van het huwelijk totstandgekomen is alleen rechtsgevolgen kan hebben tegen de gewezen echtgenoot op wiens naam de titel is gevestigd en niet tegen de andere echtgenoot;

«Dat zij zodoende art. 295, eerste lid, W.I.B. (1964) schenden».

(Voorzitter-rapporteur: de h. Verougstraete – Openbaar ministerie: de h. Goeminne – Advocaat: mr. Claeys Bouaert – In de zaak: Belgische Staat t/ D.).

Hof van Cassatie (1e Kamer) 6 oktober 2000

Inkomstenbelastingen – Bezwaar en ontheffing – Bezwaarschrift – Vereiste van ondertekening

Op de volgende gronden vernietigt het Hof een arrest van het Hof van Beroep te Antwerpen van 17 december 1996:

«Overwegende dat krachtens het te dezen toepasselijke art. 267 W.I.B. (1964) de belastingplichtige tegen het bedrag van de te zijnen name gevestigde aanslag, opcentiemen, verhogingen en boeten, schriftelijk bezwaar kan indienen bij de directeur der directe belastingen van de provincie of het gewest in wiens ambtsgebied de aanslag, de verhoging en de boete werden gevestigd;

«Overwegende dat het schriftelijk bezwaar een akte van rechtspleging is die de elementen moet bevatten waaruit zijn geldigheid blijkt;

«Dat een bezwaar om rechtsgeldig te zijn, moet ondertekend zijn; dat de ondertekening een essentieel bestanddeel is van het bezwaar;

«Overwegende dat het arrest oordeelt dat niet vereist is dat het bezwaarschrift moet ondertekend zijn en dat het voldoende is dat uit de motivering van het bezwaarschrift zonder twijfel zou blijken dat het bezwaarschrift uitgaat van de belastingplichtige die de bedoeling had het bezwaar in te dienen;

«Dat het aldus de in het middel aangewezen wetsbepaling (art. 267 W.I.B. (1964)) schendt».

(Voorzitter-rapporteur: de h. Verougstraete – Openbaar ministerie: de h. Thijs – Advocaat: mr. Verbist – In de zaak: Belgische Staat t/ R., G. en G.).

BOEKEN

S. HUYDECOPER, *Aansprakelijkheid, intermediairs en Electronic Data Interchange*; M. SEELT, *Aansprakelijkheid van de softwareleverancier voor de millenniumbug*, in *ITeR*-reeks, nr. 20, 1999, Kluwer, Deventer.

Deel 20 van de Nederlandse reeks *ITeR* bevat, hoewel hierin gewoonlijk de onderzoeksresultaten van het *Nationaal Programma voor Informatietechnologie en Recht* worden gepubliceerd, twee afstudeerscripties. Beide zijn bekroond met de jaarlijks toegekende scriptieprijs van de *Nederlandse Vereniging voor Informatietechnologie en Recht*. Aangezien de relevantie, het vernieuwend karakter, de originaliteit en de helderheid criteria zijn voor de toekenning van de prijs voor de beste scriptie op het terrein van recht en informatietechnologie, kan de kwaliteit van deze studies menig juridisch artikel naar de kroon steken. Uit de lectuur van de, voor de publicatie bijgewerkte en geactualiseerde scripties, blijkt ook dat beide auteurs, inmiddels IT-advocaten, behoorlijk in de ban van hun onderwerp zijn geraakt. De lezer kan hier enkel baat bij hebben.

Het in 1996 bekroonde werk van *Sylvia Huydecoper* behandelt de aansprakelijkheid van intermediairs bij *Electronic Data Interchange* (hierna: EDI). EDI is, aldus de auteur, de geautomatiseerde en gestructureerde uitwisseling van berichten tussen computersystemen van verschillende partijen, zonder menselijke tussenkomst. Het laat computersystemen snel en efficiënt met elkaar communiceren en is daardoor bijzonder geschikt voor geautomatiseerde voorraad- en aankoopbeheer. Terwijl de rechtsliteratuur veel aandacht besteedt aan de positie van de EDI-gebruikers, staat zij volgens *Huydecoper* zelden stil bij de rol van de, onmisbare, «tussenpersoon». Daarom onderzoekt zij hun aansprakelijkheid. Hiervoor kijkt zij de wettigheid van de contracten van de tussenliggende dienstverleners na. Aangezien basisdienstverleners, als de PTT, en leveranciers van andere transportdiensten hun aansprakelijkheid voor tekortkomingen van hun dienstverlening meestal uitsluiten, onderwerpt de auteur deze exoneratie aan een kritisch onderzoek. Het werk geeft een genuanceerd beeld over de redelijkheid/billijkheid van de door de intermediairs gebruikte uitsluitingsbedingen en levert een aantal vuistregels voor hun aanvaardbaarheid op.

Het in 1998 bekroonde eindwerk behandelt de millenniumbug, die uiteindelijk een «bugje» is geworden. *Merijn Seelt* buigt zich in «Aansprakelijkheid van de softwareleverancier voor de millenniumbug» over de vraag in hoeverre schade die het gevolg is van een millenniumstoring op de leverancier van de aangetaste software kan worden verhaald. Met de conformiteitsvraag als uitgangspunt onderzoekt *Seelt* in welke omstandigheden millenniumbugs tot een contractuele wanprestatie leiden. Daarna onderzoekt hij hoelang de afnemer mag verwachten dat de software geschikt is om goed te functioneren. Hij peilt hierbij naar de invloed van de onderzoeks- en informatieplicht op de levensduurverwachting. In een laatste hoofdstuk – met onder meer aandacht voor verjaring, rechtsverwerking en exoneratiebedingen – gaat de auteur na in hoeverre de afnemer van de software met succes een vordering tot schadevergoeding kan instellen.

Beide scripties, die het Nederlandse recht behandelen, vertonen voor de Belgische rechtspracticus weinig onmiddellijk nut. Zij bezitten daarentegen de verdienste, op bevattelijke wijze, een informatietechnologisch probleem juridisch in kaart te brengen.

Bertel de Groot

MEDEDELINGEN

Commissie voor de bescherming van de persoonlijke levenssfeer

Op 1 september 2001 is de nieuwe wet over de gegevensbescherming in werking getreden. Op deze wijze zet België de Europese richtlijn van 24 oktober 1995, waarin werd gekozen voor de harmonisering van regelen betreffende de bescherming van per-

soonsgegevens op het gehele grondgebied van de Europese Unie, in zijn interne recht om.

Het groeiende gebruik van nieuwe technologieën houdt ook nieuwe gevaren in voor de persoonlijke levenssfeer en vrijheid van iedereen. Gegevensbestanden of bestanden die persoonsgegevens vermelden, worden samengesteld, gebruikt, verstrekt, verkocht.

De wet van 11 december 1988 tot wijziging van de wet van 8 december 1992 tot bescherming van de persoonlijke levenssfeer ten opzichte van de verwerking van persoonsgegevens verzekert een betere bescherming van de rechten van de persoon:

- uitbreiding van het toepassingsgebied van de wet, b.v. uitbreiding van het begrip verwerking, dat zonder onderscheid doelt op «elke bewerking of elk geheel van bewerkingen met betrekking tot persoonsgegevens, al dan niet uitgevoerd met behulp van geautomatiseerde procédés».
- versterking van het recht op kennisgeving.
- recht op verzet ten opzichte van de verantwoordelijke voor de verwerking voor de marketingdoeleinden.

Bij moeilijkheden kan ieder zich wenden tot de Commissie voor de bescherming van de persoonlijke levenssfeer.

Voor verdere informatie raadplege men www.privacy.fgov.be

Colloquium: Gerechtelijke en sociale Europese ruimte

Op 5 en 6 november 2001 wordt onder leiding van de Europese Commissie, het ministerie van Justitie, het ministerie van Tewerkstelling en Arbeid, het Arbeidshof te Luik en de Universiteit van Luik te Brussel een colloquium georganiseerd met als titel «Gerechtelijke en sociale Europese ruimte».

Inlichtingen en inschrijvingen: mevr. Michèle Paulet, Rechtsfaculteit Universiteit Luik, tel. 04/366.30.08, fax. 04/366.28.03 en e-mail: Michele.Paulet@ulg.ac.be

Discussienamiddag: Twee jaar Wet op de juridische bijstand

Op 9 november 2001 wordt door het Centrum Grondslagen van het Recht (C.G.R.), het Centrum Rechtssociologie (C.R.S.) en de Universitaire stichting voor Armoedebestrijding (USAB-CRO) te Antwerpen een studienamiddag georganiseerd over de toepassing van de wet op de juridische hulpverlening.

Inlichtingen: de h. Steven Gibens, Grote Kauwenberg 18, 2000 Antwerpen, tel. 02/220.43.49 (namiddag) en e-mail: steven.gibens@ua.ac.be

Doctoraat Rechten – V.U.B.

Op 15 november 2001 te 16u. zal de heer Gilbrecht Ghistelinck aan de V.U.B. (4.C.303) Pleinlaan 2, 1050 Brussel, zijn proefschrift verdedigen met het oog op het behalen van de graad van doctor in de rechten.

De titel van het proefschrift luidt: «Het interneringscentrum van Beverlo te Leopoldsburg (1945-1949). Het penitentiair beleid t.a.v. politieke gedetineerden: breuk of evolutie?»

Promotor is prof. Ch. Eliaerts.

Colloquium: Het openbaar ministerie

Op 7 december 2001 organiseren het Interuniversitair Centrum voor Gerechtelijk Recht, de Faculteit Rechtsgeleerdheid K.U.Leuven en het Instituut voor Gerechtelijk Recht te Leuven een colloquium met als titel «Amicus curiae, quo vadis? Het openbaar ministerie in privaatrechtelijke, administratieve en sociale zaken».

Het colloquium werd erkend door de Vereniging van de Vlaamse Balies voor zes juridische punten. De inschrijvingskosten van de magistraten, gerechtelijk stagiairs en het personeel van de griffies en parketten wordt ten laste genomen door het ministerie van Justitie.

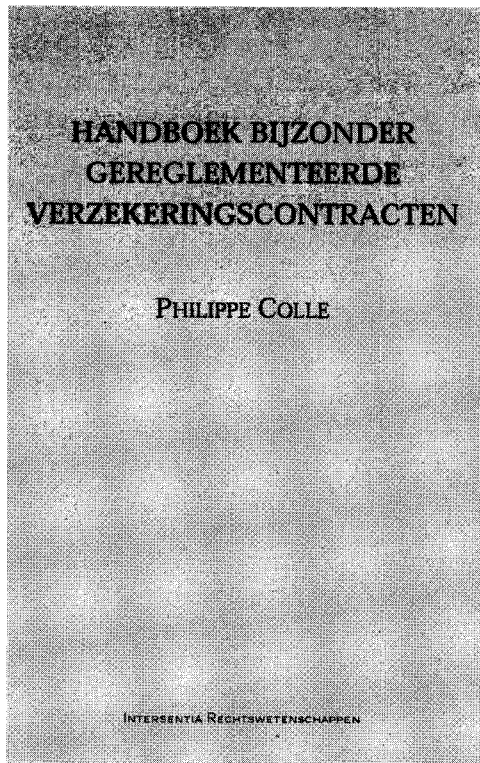
Inlichtingen en inschrijvingen: Greet Aerts, Instituut voor Gerechtelijk Recht, K.U.Leuven, tel. 016/32.51.09 en e-mail: Greet.Aerts@law.kuleuven.ac.be

Nieuw

Handboek bijzonder gereglementeerde verzekeringscontracten

PH. COLLE

2001; ISBN 90-5095-187-2; xvi + 301 BLZ.; 3.631 BEF; 90 €.

Dit is reeds de derde, volledig geactualiseerde editie van het ondertussen klassieke handboek van Professor Colle over de verzekeringsovereenkomsten, die naast de algemene verzekeringswet ook aan een bijzondere reglementering onderworpen zijn. De auteur heeft zich beperkt tot een studie van de bijzonder gereglementeerde verzekeringscontracten, die hoofdzakelijk verband houden met het privéleven van de verzekerde: de brandverzekering, de gezins aansprakelijkheidsverzekering, de motorrijtuigenverzekering, de levensverzekering en de rechtsbijstandsverzekering.

De duidelijke structuur en het uitgebreide en gedetailleerde trefwoordenregister maken van dit handige boek een onmisbaar werk-instrument voor alle verzekeringspecialisten.

Bestel nu!

bel

03/680 15 50

fax

03/658 71 21

mail@intersentia.be

stuur onderstaande coupon in een voldoende gefrankeerde envelop naar Intersentia uitgevers
Churchillaan 108 - 2900 Schoten

Antwoordcoupon

☐ Ja, ik bestel ... ex. van het boek *Handboek bijzonder gereglementeerde verzekeringscontracten* (ISBN 90-5095-187-2) aan de prijs van 3.631 BEF per exemplaar. Ik betaal pas na ontvangst van de factuur, die mij samen met mijn bestelling bezorgd wordt.

Uw persoonsgegevens worden opgeslagen in de databank van Intersentia uitgevers en uitsluitend door Intersentia uitgevers gebruikt voor eigen commerciële doeleinden. Ze worden niet doorgegeven aan derden. Conform de wet op de persoonsgegevens van 8/12/90 hebt u recht op inzage en correctie van deze gegevens.

Dhr./Mevr. (schrappen wat niet past)

Naam, voornaam

Firma

BTW-nr.

Functie

Straat + nr.

Postcode + Gemeente

Tel.

Fax

E-mailadres

Datum

Handtekening

65-08-1

 ANTWERPEN · GRONINGEN · OXFORD
 INTERSENTIA RECHTSWETENSCHAPPEN

Strafbare overheden

D. ROEF

2001; ISBN 90-5095-183-X; 635 BLZ.; 5.486 BEF; 136 €.

Dit boek is het resultaat van een onderzoek naar de strafrechtelijke verantwoordelijkheid van overheden voor milieuverstoring.

De concrete aanleiding voor deze studie is de rechtspraak van de Hoge Raad. Volgens deze jurisprudentie genieten overheden in bepaalde gevallen een strafrechtelijke immuniteit. Zo heeft de Hoge Raad geoordeeld dat de Staat der Nederlanden voor zijn handelingen niet strafrechtelijk verantwoordelijk is en daarom niet kan worden vervolgd (Volkel). Daarnaast zijn ook de centrale overheden en hun leidinggevende functionarissen van de werking van het strafrecht uitgesloten, zij het onder de voorwaarde dat het gepleegde delict moet

zijn begaan bij de behartiging van een exclusieve wettelijke bestuurstaak (Pikmeer II). Hoewel de strafbaarheid van overheden niet slechts betekenis heeft voor milieudelicten, is deze problematiek voor het milieustrafrecht van groot belang.

Juist in het milieurecht, waar overheden zelf vorm en inhoud geven aan regelgeving enerzijds en handhaving anderzijds, is de vraag gerechtvaardigd of deze overheden strafrechtelijk ter verantwoording kunnen worden geroepen wanneer zij zelf de milieuregelgeving met de voeten treden.

Bestel nu!

bel

03/680 15 50

fax

03/658 71 21

mail@intersentia.be

stuur onderstaande coupon in een voldoende gefrankeerde envelop naar Intersentia uitgevers Churchillaan 108 - 2900 Schoten

Antwoordcoupon

☐ Ja, ik bestel ... ex. van het boek *Strafbare overheden* (ISBN 90-5095-183-X) aan de prijs van 5.486 BEF per exemplaar. Ik betaal pas na ontvangst van de factuur, die mij samen met mijn bestelling bezorgd wordt.

Uw persoonsgegevens worden opgeslagen in de databank van Intersentia uitgevers en uitsluitend door Intersentia uitgevers gebruikt voor eigen commerciële doeleinden. Ze worden niet doorgegeven aan derden. Conform de wet op de persoonsgegevens van 8/12/90 hebt u recht op inzage en correctie van deze gegevens.

Dhr./Mevr. (schrappen wat niet past)

Naam, voornaam

Firma

BTW-nr.

Functie

Straat + nr.

Postcode + Gemeente

Tel.

Fax

E-mailadres

Datum

Handtekening